

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA
VAKIFLARINDAN YARDIM ALANLARIN İŞGÜCÜNE
KATILIMLARININ ÖLÇÜLMESİ: GEBZE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayhan ŞAHİN

Enstitü Anabilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri

Enstitü Bilim Dalı: Sosyal Politika

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Tuncay GÜLOĞLU

HAZİRAN – 2012

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA
VAKIFLARINDAN YARDIM ALANLARIN İŞGÜCÜNE
KATILIMLARININ ÖLÇÜLMESİ: GEBZE ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayhan ŞAHİN (107205008)

Enstitü Anabilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri

Enstitü Bilim Dalı: Sosyal Politika

Bu tez 22/06/2012 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Tuncay GÜLOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Muharrem ES

Yrd. Doç. Dr. Muammer SARIKAYA

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ayhan ŞAHİN

25.05.2012

ÖNSÖZ

Yoksullara yapılan sosyal yardımların onları tembelleştirdiği, onların çalışma yaşamına girişlerini geciktirdiği hususu tartışılan bir konudur. Bu bağlamda “Balık vermek yerine balık tutmayı öğretmek” gerektiği daima gündeme gelmektedir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları’nın yaptığı yardımlar da bu çerçevede eleştiri konusu olabilmektedir.

Bu tez çalışmasının amacı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları’ndan yardım alan kişilerin işgücüne katılımlarının ne düzeyde gerçekleştiğini tespit etmektir. Yardımların kişileri çalışmaktan alıkoyup koymadıkları ve kişilerin işgücü piyasasında iş araştırması içinde olup olmadıklarının tespit edilmesi çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Bu çalışmayı hazırlarken tez çalışması süresince, görüş, eleştiri ve yardımlarıyla çalışmaya yön veren tez danışmanım Doç.Dr. Tuncay Güloğlu’na, anket verilerini değerlendirirken yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç.Dr. Muharrem Es’e ve üzerimde emeği olan tüm hocalarıma, her zaman olduğu gibi bu zorlu yolculukta da benden desteklerini esirgemeyen anne ve babama, fedakârlıklarını asla unutmayacağım eşim Müzeyyen ŞAHİN’e ve oğlum Talha Mirza ŞAHİN’e teşekkür ederim. Ayrıca anket çalışmaları esnasında desteklerini esirgemeyen Gebze Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmanın tüm ilgililere yararlı olmasını dilerim.

Ayhan ŞAHİN

25.05.2012

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR LİSTESİ	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ŞEKİL LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: GENEL OLARAK YOKSULLUK ve SOSYAL YARDIM	3
1.1. Yoksulluk Kavramı	3
1.2. Yoksulluğun Başlıca Nedenleri	5
1.3. Yoksulluğun Türleri	7
1.3.1. Mutlak Yoksulluk-Görelî Yoksulluk	7
1.3.2. Objektif Yoksulluk – Subjektif Yoksulluk	8
1.3.3. Gelir Yoksulluğu – İnsani Yoksulluk	9
1.3.4. Kırsal Yoksulluk – Kentsel Yoksulluk	10
1.3.5. Kronik ve Geçici Yoksulluk	11
1.4. Yoksullukla İlişkili Diğer Kavramlar	12
1.4.1. Sosyal Dışlanma	12
1.4.2. Bağımlılık	14
1.4.3. İzolasyon	14
1.4.4. Çalışan Yoksullar	15
1.5. Dünyada Yoksulluk	16
1.6. Türkiye’de Yoksulluk	18
1.6.1. Türkiye’de Yoksulluğun Genel Görünümü	18
1.6.2. Türkiye’de Yoksulluğa İlişkin Araştırmalar	22
1.6.3. Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Uygulamaları	24
1.6.4. Türkiye’de Gelir Dağılımı	26
1.7. Sosyal Yardım Kavramı	29
1.8. Sosyal Yardımların Tarihsel Gelişimi	31
1.8.1. Sanayi Öncesi Dönemde Batı Dünyasında Sosyal Yardımlar	31
1.8.2. Osmanlı Devleti’nde Sosyal Yardımlar	33
1.8.3. Sanayi Devrimi Sonrası Batı Ülkelerinde Sosyal Yardımlar	37
1.8.4. Batı Dünyasında Günümüzde Uygulanan Sosyal Yardımlar	39
1.9. Sosyal Yardım Ve İşgücü Piyasası İlişkisi	41
1.9.1. Sosyal Yardım ve İşgücü Piyasasına Katılım	42
1.9.2. Sosyal Yardımlar, Tembellik ve Bağımlılık İlişkisi	44
1.10. Sosyal Yardım Rejimleri	46
1.10.1. Liberal Refah Rejimi	46
1.10.2. Muhafazakâr Refah Rejimi	48
1.10.3. Sosyal Demokrat Refah Rejimi	50
1.10.4. Güney Avrupa-Akdeniz Refah Rejimi	52
BÖLÜM 2: TÜRKİYE’DEKİ SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI	54
2.1. 2022 Sayılı Kanun Kapsamında Yapılan Sosyal Yardımlar	54
2.2. 2684 Sayılı Kanun Kapsamında Yapılan Sosyal Yardımlar	55
2.3. 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu Kapsamında Yapılan Yardımlar	55
2.4. Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün Sağladığı Sosyal Yardımlar	56
2.5. Yeşilkart Uygulaması	57
2.6. Gelir Testi Uygulaması	58
2.7. 5102 Sayılı Kanun Kapsamında Yapılan Sosyal Yardımlar	59
2.8. 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu Kapsamında Yapılan Sosyal Yardımlar	59

2.9. 5393 Sayılı Belediyeler Kanunu Kapsamında Yapılan Sosyal Yardımlar.....	60
2.10. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Yaptığı Sosyal Yardımlar.....	62
2.11. Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Vakıflarınca Yapılan Sosyal Yardımlar	64
2.11.1. Aile Yardımları	66
2.11.1.1. Barınma Yardımı	66
2.11.1.2. Gıda Yardımı	66
2.11.1.3. Yakacak Yardımları.....	67
2.11.1.4. Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Verilen Nakdi Yardım.....	68
2.11.2. Eğitim Yardımları	68
2.11.2.1. Eğitim Materyali Yardımları.....	69
2.11.2.2. Öğrenci Barınma, Taşıma, İaşe vb. Yardımlar	69
2.11.2.3. Yüksek Öğrenim Bursları	69
2.11.2.4. Şartlı Eğitim Yardımları.....	69
2.11.2.5. Taşımali Sistem Öğle Yemeği	70
2.11.2.6. Ücretsiz Kitap Yardımı	70
2.11.2.7. Özürlü Öğrencilerin Ücretsiz Taşınması.....	70
2.11.2.8. Diğer Eğitim Yardımları	70
2.11.3. Sağlık Yardımları.....	72
2.11.3.1. Tedavi Giderlerine Yönelik Destekler	72
2.11.3.2. Şartlı Sağlık Yardımı (ŞSY)	72
2.11.3.3. Özürlü İhtiyaç Yardımları.....	72
2.11.4. Sosyal Ve Özel Amaçlı Yardımlar.....	73
2.11.4.1. Aşevi Faaliyetleri	73
2.11.4.2. Afet ve Terörden Zarar Görenlere Yönelik Yardımlar	73
2.11.4.3. Diğer Muhtelif Sosyal Yardımlar	73
2.11.5. Proje Destek Programları	74
2.11.5.1. Kırsal Alanda Sosyal Destek Projeleri (KASDEP).....	74
2.11.5.2. Gelir Getirici Projeler.....	75
2.11.5.3. Sosyal Hizmet Amaçlı Projeler.....	76
2.11.5.4. Toplum Kalkınması Projeleri.....	76
2.11.5.5. İstihdam Amaçlı Eğitim Projeleri	77
2.11.5.6. Geçici İstihdam Projeleri	77
BÖLÜM 3: SOSYAL YARDIMLAŞMA ve DAYANIŞMA VAKIFLARINDAN	
YARDIM ALANLARIN İŞGÜCÜNE KATILIMLARINI ÖLÇMEYE YÖNELİK	
GEBZE İLÇESİNDE BİR ALAN ARAŞTIRMASI.....	79
3.1. Araştırmanın Konusu	79
3.2. Araştırmanın Amacı.....	81
3.3. Araştırmanın Hipotezleri.....	81
3.4. Araştırmanın Önemi.....	81
3.5. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme	81
3.6. Veri Toplama ve Ölçme	82
3.7. Araştırmanın Kısıtlılıkları	82
3.8. Araştırma Bulguları	82
3.8.1. Katılımcıların Demografik Durumları	82
3.8.2. Katılımcıların Sosyal Yardım Durumları.....	88
3.8.3. Katılımcıların İşgücüne Katılım Durumları	92
3.8.4. Çapraz Tabloların Değerlendirilmesi.....	104
3.9. Araştırma Sonuçları ve Hipotezlerin Değerlendirilmesi	113
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	115
KAYNAKÇA	118
EKLER.....	128
ÖZGEÇMİŞ.....	133

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BSYHP	: Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EUROSTAT	: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi
EÜAŞ	: Elektrik Üretim Anonim Şirketi
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GSS	: Genel Sağlık Sigortası
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KASDEP	: Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi
KEDV	: Kadın Emeği Değerlendirme Vakfı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SBS	: Seviye Belirleme Sınavı
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu
SOYBİS	: Sosyal Yardım Bilgi Sistemi
SRAP	: Sosyal Riski Azaltma Projesi
STÖ	: Sivil Toplum Örgütü
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
SYGM	: Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
SYDGM	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu
ŞNT	: Şartlı Nakit Transferi
ŞSY	: Şartlı Sağlık Yardımı
TKİ	: Türkiye Kömür İşletmeleri
TTK	: Türkiye Taşkömürü Kurumu
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
VGM	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
WB	: Dünya Bankası
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
YURTKUR	: Yüksek Öğretim Kredi ve Yurtlar Kurumu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Dünyada Yoksulluk (2008).....	17
Tablo 2 : Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Yoksul Fert Sayısı, 2002-2009.....	21
Tablo 3: Türkiye'de 2002-2010 Gelir Dağılımı Araştırmaları	29
Tablo 4: Barınma Yardımları (2008-2010)	66
Tablo 5: Gıda Yardımları Kapsamında Aktarılan Kaynak Miktarı (2005-2010)	67
Tablo 6: Yakacak Yardımları Tablosu (2007-2010).....	67
Tablo 7: Eğitim Yardımları Tablosu (2005-2010).....	71
Tablo 8: Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi Tablosu (2003-2010)	75
Tablo 9: Proje Destek Programları Kapsamında Aktarılan Kaynak (2007-2010).....	78
Tablo 10: Gebze SYDV'den Yardım Alanların Sayısı (2008-2011).....	80
Tablo 11: Gebze SYDV'den Yapılan Yardım Miktarlarının Tutarı (2008-2011).....	80
Tablo 12: Cinsiyet Bilgileri Tablosu.....	83
Tablo 13: Yaş Bilgileri Tablosu.....	83
Tablo 14: Medeni Durum Bilgileri Tablosu.....	84
Tablo 15: Eğitim Bilgileri Tablosu	84
Tablo 16: Konut Bilgileri Tablosu	85
Tablo 17: Hanede Yaşayan Kişi Tablosu.....	85
Tablo 18: Hanede Çalışan Kişi Sayısı Tablosu.....	86
Tablo 19: Hanenin Aylık Gider Tablosu.....	87
Tablo 20: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından Alınan Yardım Türleri	88
Tablo 21: Farklı Bir Kurumdan Sosyal Yardım Alma Bilgileri	89
Tablo 22: Katılımcıların Hangi Kurumlardan Sosyal Yardım Aldığı Bilgisi.....	89
Tablo 23: Katılımcıların Yardımlardan Faydalanma Süreleri Bilgisi.....	90
Tablo 24: Katılımcıların Vakıftan Yardım Alamama Durumunda Nasıl Etkileneceği Bilgisi	91
Tablo 25: Gelir Getirici Bir İşte Çalışma Bilgileri.....	92
Tablo 26: Katılımcıların Çalıştığı Meslek Grubu	93
Tablo 27: Katılımcıların Meslekteki Mevkileri	93
Tablo 28: Katılımcıların Çalışmamasında Etkili Olan Sebep	94
Tablo 29: Katılımcıların İşsizlik Süreleri.....	95
Tablo 30: Katılımcıların İş Arama Durumu.....	95
Tablo 31: Katılımcıların İş Aramama Nedenleri	96
Tablo 32: Katılımcıların İş Arama Yöntemleri.....	97

Tablo 33:Katılımcıların Günlük Ortalama İş Arama Süreleri.....	98
Tablo 34: Katılımcıların İş Bulma Gayretlerini Yeterli Bulma Durumu	98
Tablo 35: Katılımcıların Farklı Bölgeden İş Teklifini Değerlendirme Durumları	99
Tablo 36: Katılımcıların Farklı Bölgeden İş Teklifine Gitmeme Nedenleri.....	99
Tablo 37: Katılımcılara Türkiye İş Kurumunun Asgari Ücretle İş Bulması Halinde Çalışma Durumları	100
Tablo 38: Katılımcılara Türkiye İş Kurumunun İş Teklifi Yapma Durumu.....	100
Tablo 39: Katılımcıların Türkiye İş Kurumunun İş Teklifini Değerlendirme Sonuçları	101
Tablo 40: Katılımcıların İş Aramalarına Rağmen Bulamama Nedenleri.....	102
Tablo 41: Katılımcıların Çalışmayı Tercih Ettiği Ücret Aralığı	103
Tablo 42: Katılımcıların Cinsiyet Bilgileri ile Çalışma Durumlarının Karşılaştırılması	104
Tablo 43: Katılımcıların Çalışma Durumu ile Meslekteki Gruplarının Karşılaştırılması	105
Tablo 44: Katılımcıların Çalışma Bilgileri ile Meslekteki Mevkilerinin Karşılaştırılması	106
Tablo 45: Katılımcıların Eğitim Durumları ile Meslek Gruplarının Karşılaştırılması .	107
Tablo 46: Katılımcıların Çalışma Durumları ile İş Arama Durumlarının Karşılaştırılması	109
Tablo 47: Yakacak Yardımı Alanlar ile Çalışan Kişilerin Karşılaştırılması.....	110
Tablo 48: Nakdi Yardımı Alanlar ile Çalışanların Karşılaştırılması	111
Tablo 49: İş Arayan Katılımcılara Türkiye İş Kurumunun İş Teklifi Yapma Durumunun Karşılaştırılması	112

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Lorenz Diyagramı	28
---------------------------------	----

Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'ndan Yardım Alanların İşgücüne Katılımlarının Ölçülmesi: Gebze Örneği	
Tezin Yazarı: Ayhan ŞAHİN	Danışman: Doç. Dr. Tuncay GÜLOĞLU
Kabul Tarihi: 22/06/2012	Sayfa Sayısı: VII (ön kısım) + 127 (tez) + 5 (ek)
Ana Bilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bilim Dalı: Sosyal Politika	
<p>Yoksulluk tarihsel süreç içerisinde her dönemde karşılaşılan bir olgudur. Özellikle 1980 sonrası liberalleşme ve küreselleşmenin ivme kazanması ile birlikte daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır. Bu kapsamda devletler yoksullukla mücadele etmek amacıyla birçok kurum ve kuruluşu hayata geçirmiştir. Ülkemizde yoksul kesime yardım sağlayan kuruluşların başında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları gelmektedir. Bu vakıflar aracılığıyla yoksul kesime farklı kalemlerde birçok yardım yapılmaktadır. Yapılan bu yardımların kişileri çalışmaktan uzaklaştırdığı ve tembelleştirdiği, onları yardımlara bağımlı hale getirdiği tartışılrsa da önemli bir ihtiyacı karşıladığı göz ardı edilemez.</p> <p>Bu çalışmanın amacı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'ndan yardım alan kişilerin işgücü piyasasına katılım durumlarının ne düzeyde gerçekleştiğini tespit etmektir. Yardım alan kişilerin çalışma durumlarının tespiti ve iş arama durumları çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde yoksulluk ve sosyal yardım kavramları ele alınmıştır. İkinci bölümde Türkiye'deki sosyal yardım uygulamalarına değinilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise Gebze Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'ndan yardım alanlar arasından tesadüfi örneklem yöntemiyle seçilen kişilere işgücüne katılım anketi uygulanmış ve anket sonunda elde edilen veriler değerlendirilmiştir.</p> <p>Araştırma sonunda Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'ndan yardım alan kişilerin yardım almakla birlikte işgücü piyasasında iş aramaya ve çalışmaya devam ettikleri, kayıtdışı enformel sektör işlerinde çalıştıkları, büyük bir kesiminin nitelik gerektirmeyen mesleklerde çalıştıkları ve İşkur'un yardım alan kişilerin iş sahibi olması konusunda yetersiz kaldığı tespit edilmiştir.</p>	
Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Sosyal Yardım, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, İşgücüne Katılım.	

Yalova University Institute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of Thesis: Measuring Attendance of People Who Get Help from Social Assistance and Solidarity Foundations at Labor: Gebze Sample	
Author of the Thesis: Ayhan ŞAHİN	Adviser: Assoc. Dr. Tuncay GÜLOĞLU
Date of Acceptance: 22/06/2012	The Number of Pages: VII (front page) + 127 (thesis) + 5 (additionally)
Major Field of Study: Labor Economics and Industrial Relations Field: Social Policy	
<p>Poverty is a fact that has been encountered throughout each period of the history. Especially with the accelerating of liberalizing and globalisation since 1980, poverty began to become a current issue. In this context, governments implemented a number of agency and institute in order to deal with poverty. In our country, Social Assistance and Solidarity Foundations are the initiator of foundations that help poor people. Through these foundations, poor people can get more help in many different field. Although these helps make them work out, lazy and become dependent on them, that they meet an important need can not be ignored.</p> <p>This study's purpose is to determine what attendances of people who get help from Social Assistance and Solidarity Foundations at Labor are. Determining working situations of people who get help and looking for a job situations create topic of the study. Qualitative research approach was used in this study. In the first section of the study, poverty and social assistance concepts are handled. In the second section, social assistance implementations in Turkey are mentioned. In the third and last section, a survey was conducted to randomly chosen ones among the people who get help by Gebze Social Assistance and Solidarity Foundation and results obtained from this survey were evaluated.</p> <p>It was determined that people who get help by Gebze Social Assistance and Solidarity Foundation still keep looking for a job and continue working, work in unregistered informal sector jobs, most of them work in jobs that do not require quality and İşkur remain insufficient people who get help to have a job.</p>	
Keywords: Poverty, Social Assistance, Social Assistance and Solidarity Foundation, Attendance at Labor	

GİRİŞ

Dünya bir yanıyla zenginliğinin en ihtişamlı dönemini yaşamasına rağmen bir yanıyla yoksulluğun, sefaletin ve gözyaşının doruk noktasına ulaştığı zaman içindedir. Bütün dünyada gelir dağılımı adaletsizliği ve yoksulluk önemli bir sorun haline gelmiştir. Yoksulluk, özellikle 1980 sonrası hızlanan küreselleşme süreci ve süreklilik arz eden ekonomik krizlerle birlikte ülkemizde ve dünyada giderek yaygınlaşmıştır. Yaygınlaşan yoksulluk ve gelir dağılımındaki adaletsizlikleri önlemede ve toplumsal huzuru sağlamada devletler farklı kurum ve kuruluşlar aracılığıyla sorunun çözümü için mücadele etmektedirler.

Ülkemizde gelir dağılımı adaletsizliğini ve yoksulluğu azaltmak amacıyla 3294 sayılı yasa ile 1986 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu kurulmuştur. Fonda toplanan kaynaklar, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı 973 vakıf aracılığıyla ihtiyaç sahiplerine aktarılmakta ve yoksulluğu azaltmak adına önemli görevler yerine getirilmektedir. Devletin yoksulluğu azaltmak adına yaptığı yardımlar, kişileri çalışmaktan uzaklaştırdığı ve tembelleştirdiği, onları yardımlara bağımlı hale getirdiği konusu uzun zamandır tartışılmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada yardımdan faydalanan kişilerin işgücüne katılımının ne düzeyde gerçekleştiğini ölçmek amaçlanmıştır. Kişilerin yardım aldıktan sonra işgücü piyasasına katılım durumları ve iş arama durumları çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yoksulluk ve sosyal yardım kavramları incelenmiştir. Yoksulluğun tanımı ve çeşitleri detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Sosyal yardım kavramının tanımı yapıldıktan sonra sosyal yardımların tarihsel gelişimi, yardımların kişilerin iş piyasasına katılımı üzerindeki etkileri ve sosyal yardım rejimlerine değinilmiştir. İkinci bölümde Türkiye'deki sosyal yardım uygulamalarına değinilmiştir. Bu kapsamda Türkiye'de sosyal yardım amacıyla kabul edilen kanunlar ve sosyal yardım veren kurumlar hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise Gebze Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'ndan yardım alan kişiler üzerinde yapılan anket çalışmasının sonuçları değerlendirilmiştir. Kişilerin demografik bilgileri, sosyal yardımlardan yararlanma bilgileri ve işgücü piyasasına katılım bilgileri tablolar halinde değerlendirilmiş ve ortaya çıkan veriler ışığında önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmanın Konusu

Bu çalışmanın konusu, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'ndan yardım alan kişilerin işgücü piyasasına katılımlarının ne düzeyde gerçekleştiğini tespit etmektir. Bu çerçevede Gebze Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'ndan yardım alan kişilerin işgücü piyasasına katılma ve iş arama durumları konu edilmiştir.

Çalışmanın Amacı

Yoksulluk her dönemde varolan bir olgudur. Yoksullara devlet elinin uzatılması ve yoksulların korunması gelir dağılımı adaletsizliğinin giderilmesi açısından önemli bir konudur. Ancak kimi zaman devletin yaptığı bu yardımların yoksulları işgücü piyasasından uzaklaştırdığı ve yardımlara bağımlı hale getirdiği tartışılmıştır. Bu bağlamda bu çalışmada yardım alan yoksulların işgücü piyasasına katılımlarının hangi düzeyde gerçekleştiğini ölçmek amaçlanmıştır. Yardım alan kişilerin çalışma ve iş arama durumları karşılaştırılarak literatüre katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Çalışmanın Önemi

Yoksullara yardım yapan kurumlar ve özelde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları birçok araştırmacı tarafından farklı boyutlarıyla incelemeye tabi tutulmuştur. Ancak yardım alan kişilerin işgücüne katılımlarının ölçüldüğü çalışmalar Türkiye'de sınırlı sayıdadır. Bu çalışmada yardım alanların işgücüne katılımlarının ölçülmesi ve iş arama durumlarının tespiti açısından Gebze bölgesinde yapılan ilk araştırma olması nedeniyle önem taşımaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Yoksulluk ve sosyal yardım kavramları ile ilgili literatür taramasının yanında anket uygulaması yapılmıştır. Anket çalışması öncesinde anket sorularının test edilmesi amacıyla örnek anket uygulamaları yapılmıştır. Anket üç bölümden oluşmaktadır. Anket katılımcıların demografik bilgilerini, sosyal yardımlardan faydalanma bilgilerini ve işgücüne katılım bilgilerini içermektedir. Anket Gebze Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'ndan yardım alan kişilere uygulanmıştır. Anket sonuçları SPSS programına aktarılmış ve elde edilen sonuçlar tablolara aktararak yorumlanmıştır.

BÖLÜM 1: GENEL OLARAK YOKSULLUK ve SOSYAL YARDIM

1.1. Yoksulluk Kavramı

Yoksulluk çok boyutlu bir niteliğe sahip olduğundan üzerinde görüş birliğine varılan objektif bir tanımı yoktur. Çünkü zenginlik ve yoksulluk temelde subjektif niteliğe sahiptir ve yoksulluk kavramı bir bütün olarak toplumun kabul edilebilir asgari yaşam standardını neyin oluşturduğu konusundaki tercih ve beklentileri yansıtır. Kişilerin ve hanelerin yaşamlarını sürdürmeleri için gerekli olan asgari gıda, barınak ve giyim miktarı içinde bulunulan zamana ve topluma göre çok büyük değişiklikler gösterebilmektedir (Bener, 2004: 143-144).

Sözlük anlamıyla yoksul, yeterli düzeyde parası olmayan veya konforlu bir şekilde yaşamak için gerekli olan araçlara sahip olmayan kişidir. Yoksulluk kelimesi ise yaşamın gerektirdiği olanaklardan yoksun olma durumunu ifade etmektedir.

Yoksulluk denilince aklımıza çoğu zaman fakirlik, sefalet, açlık, yokluk, muhtaçlık, hayatla sürekli mücadele, temel ve zorunlu ihtiyaçları yeterince karşılayamama, yeterli varlığa sahip olamama, kazançtan-gelirden mahrum olma ve fakru-zaruret gelmektedir. Sosyal siyaset açısından yoksulluk ise insan haysiyetine ve şahsiyetine yakışan bir hayat düzeyinin altında olma, maddi yönden tam anlamıyla veya nispi olarak yetersiz olma durumudur (Seyyar, 2003: 40).

Yoksulluk kelimesi yaşamın gerektirdiği olanaklardan mahrum olma durumunu ifade etmektedir. Başka dillerde bu durumu ifade etmek için kullanılan kelimelerde örneğin İngilizce “poverty”, İspanyolca “pobreza”, Arapça “fakr” yaşam için gerekli olan şeylerden mahrum olma bağlantısı bulunmaktadır. Bu mahrumiyet yaşamı sürdürmek için gerekli olan şeylerle ilgili olmalıdır (Aktan ve Vural, 2002: 39). Bu bağlamda yoksulluğu sadece açlık ya da yeterince beslenebilecek gıdaya sahip olamama durumu olarak algılamak doğru değildir. İnsan sadece yemek ihtiyacı olan bir varlık değildir. Başta gıda olmak üzere giyim, barınma, eğitim, sağlık, altyapı, kültür, ortak yaşama ve buna benzer ihtiyaçları olan bir varlıktır (Dumanlı, 2002: 320).

Yoksulluk uzun dönemler üzerinde çalışılan bir kavram olduğundan pek çok araştırmacı tarafından da tanımlamaları yapılmıştır (Söylemez, 2009: 54).

Adam Smith'e göre, ihtiyaçlar sadece hayatta kalmak için gerekli olan mallar değildir bunun yanında en düşük seviyedeki insanlarda bile olmaması gelenekler tarafından ayıplanacak olan şeyleri de kapsamaktadır. Örneğin keten bir gömleğin hayatın devamı için mutlaka gerekli olmadığı söylenebilir. Ancak günümüzde bir gündelik işçi keten gömleği olmadan toplum içine çıkmaktan utanabilir ve bu ihtiyaç içinde olduğunun düşünülmesinin utancı yoksulluğun açıklamasıdır.

Seebom Rowntree'e göre, toplam kazancı sadece fiziksel etkinliğinin devamı için minimum gereklilikleri karşılamada yetersiz olan bir aile yoksul olarak sayılır.

Ronald Henderson'a göre, yoksulluk olabildiği kadar, kabul edilebilir bir hayat standardına referansla tanımlanabilen göreli bir kavramdır. Bu ekonomik verimliliği ve toplumsal davranışları yansıtan bir değer yargısı gerektirir. Örneğin Avustralya toplumunun çok çeşitli hayat tarzları, değer yargıları ve düşünülmesi gereken beslenme, barınma, giyinme, sağlık, eğitim gibi olgularla birlikte minimum hayat standardını tarif etmek oldukça zordur.

Peter Townsend'e göre, toplum içindeki aileler, bireyler ve gruplar, beslenme imkânlarında, yaşadıkları toplumun alışılmış aktivite ve davranışlarına katılmada ya da en azından toplumun üyesi olarak kabul edilmede kaynaklarındaki yetersizlikler nedeniyle zorluk yaşadıklarında yoksulluk içinde kabul edilirler.

Amartya Sen'e göre, yoksulluk, kabul edilebilir seviyedeki minimum yapabilirliklerde bir eksiklik durumudur. İnsanca bir hayat yaşayabilmek için yapabilirliklerden yoksun olmayı anlatan Sen, bireyin gelir ve faydadan önce özgürlüğüne vurgu yapmıştır (Yuncu, 2005: 1).

Fikret Şenses'e göre, yaşamda kalabilmek için en düşük maliyetli gıda gereksinimlerini karşılayamayanlar yoksul olarak kabul edilmektedir (Şenses, 2009: 63).

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere yoksulluk, herhangi bir mala veya nesneye sahip olamamanın yanında imkânsızlıklardan dolayı istek ve arzularını özgürce gerçekleştirememeye (yapamama) durumunu da kapsayan bir kavramdır.

1.2. Yoksulluğun Başlıca Nedenleri

Bugünkü haliyle yoksulluk sorunu, kentleşmenin artması ve bireyciliğin yayılmasıyla tanımlanan sanayi toplumlarının gelişimiyle ortaya çıkmıştır. Yaşlılık, hastalık, engellilik, iş vasıflarında noksanlık ve değişik birçok nedenden dolayı piyasada gerekli kaynakları edinemeyenler ekonomik olarak aile, akraba, hayır ve refah kurumlarından gelecek yardımlara bağımlı hale gelirler. Bu destek biçimlerinin ötesinde kişiler eğer toplumsal açıdan gerekli olduğu düşünülen ihtiyaçları karşılayamazlarsa yoksulluk içinde sayılırlar (Mingione, 2010: 261). Kişileri bu yoksulluk sarmalına düşüren pek çok neden vardır. Yoksulluğu arttıran başlıca nedenleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Okumuş, 2010: 96-97):

- 1- Ekonomik kriz,
- 2- Enflasyon,
- 3- İşsizlik,
- 4- Piyasada tekelleşmelerin olması,
- 5- Adaletsiz vergi sistemi,
- 6- Yüksek faiz ve rant ekonomisi,
- 7- Terör ve savaşlar,
- 8- Doğal afetler,
- 9- Çalışamayacak durumda olan özürü ve yaşlı sayısının fazla olması,
- 10- Bireyler arasındaki yetenek farklılıkları,
- 11- Çevre kirliliği gibi nedenlerle salgın hastalıkların baş göstermesi

Yoksulluğun yukarıda yazılan nedenlerine baktığımızda bunları iki ana başlıkta toplamak mümkündür. Birincisi; yoksulluğu kişilerin yeteneklerine, sorumluluk duyguları ve gösterdikleri çabaya bağlayan yaklaşımdır. İkincisi ise; iktisat politikaları, düşük ücret, yetersiz eğitim ve istihdam olanakları, ayrımcılık gibi yoksulların kontrolü

dışındaki sosyo-ekonomik yapıyla ilgili etmenlere bağlayan yapısalci yaklaşımlardır (Okumuş, 2010: 97).

Bu yaklaşımlardan hangisinin ağırlık kazanacağı, incelenen ülkeye, döneme ve yoksul gruba bağlı olarak değişmektedir. Ağırlık kazanan yaklaşım çerçevesinde yoksullukla mücadele politikaları da değişim gösterecektir. Yapısalci yaklaşımda benimsenen politikalarda sosyal yardımlar ön plana çıkarken, kişisel etmenleri ön plana çıkaran yaklaşımda ise yardımlara karşı tavrı sergilendiği görülmektedir (Şenses, 2009: 146). Son on yıldır, yapısal yaklaşımın değil, bireyin yaşamının sorumluluğu üstlenmesini savunan yaklaşım daha fazla benimsenmektedir (Okumuş, 2010: 97).

Yoksulluğun en önemli nedenlerinden bir tanesi de içinde bulunduğumuz adil olmayan ve büyük eşitsizlikler üreten küresel kurumsal düzendir. İnsanlar bu düzen içinde büyük eşitsizlikler içerisinde birarada tutulmaya ve yönetilmeye çalışılmaktadır. Bu düzen yoksul ülkelerin daha da yoksullaşmasına neden olmaktadır (Kabaş, 2010: 135).

Sıralanan nedenler çerçevesinde yoksulluğun değişik faktörlere bağlı olduğu ve yoksulluğun geçici bir süreç olmadığı ortaya çıkmaktadır. 1980'li yıllardan sonra, özellikle 90'lı yıllarla birlikte daha ağır, yeni bir yoksulluk meydana gelmiş ve bu yeni yoksulluk, kalıcı unsurlar kazanarak dönüşmüştür. Ekonomik büyümeye paralel olarak yoksulluğun azalmaması ekonomistlerin üzerinde durduğu önemli konulardan biri haline gelmiştir.

Büyümenin yeterince istihdam oluşturamaması, yoksulluk oranlarının azalmaması hatta daha fazla yaygınlaşması neticesinde Dünya Bankası (WB), Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi neo-liberal politikaların yaygınlaşmasını amaçlayan kuruluşlar 1990'lardan itibaren yoksullukla ilgili çalışmalara önem vermişlerdir. Bu kuruluşların yaptığı çalışmalarda yoksulluğun nedenleri daha çok kötü yönetimler ve uyguladıkları ekonomi politikaları, savaşlar, doğal afetler ve eğitimsizlik gibi faktörler gösterilmiştir (Özbay, 2009: 18).

1.3. Yoksulluğun Türleri

1.3.1. Mutlak Yoksulluk-Görelî Yoksulluk

Mutlak yoksulluk insanın minimum veya temel ihtiyaçlarına göre tanımlanır ve ilgili eşya paketini temin etmek için gereken gelire veya harcamaya göre ölçülür (Rao, 2008: 62). Bu çerçevede mutlak yoksulluk, kişilerin veya hane halkının yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli olan gelir düzeyini ifade etmektedir. Diğer bir ifade ile insanların varlıklarını sürdürebilmeleri için almaları gereken temel gıda ve hizmetlerden yoksun olma durumunu ifade etmektedir (Korkmaz, 2004: 23).

Kişinin veya hane halkının ihtiyaç duyduğu asgari tüketim seviyesini belirleyen iki unsur bulunmaktadır. Birincisi; aile büyüklüğü ile en düşük seviyede tüketilecek mal ve hizmet ihtiyaçları, ikincisi ise, bu ihtiyaçları giderecek olan harcama miktarının belirleyicisi olan mal ve hizmetlerin fiyatlarıdır (Es ve Güloğlu, 2004: 81). Bu noktadan hareketle kişilerin ihtiyaçlarını karşılayarak hayatta kalabilmeleri için günlük 2400/cal tüketmeleri gerektiği belirtilmiştir. Bu besini alamayanlar Dünya Bankası'nca "mutlak yoksul" olarak tanımlanmıştır. Yoksulluğun evrenselliği ve satın alma paritelerinin farklılıkları da düşünülerek, ortalama bir hesaplama yöntemi ile mutlak yoksulluk sınırı, az gelişmiş ülkeler için kişi başına 1 dolar olarak kabul edilmiştir. Latin Amerika ve Karaibler için bu sınır 2 dolar, Türkiye'nin de dâhil olduğu Doğu Avrupa ülkelerinin de içinde bulunduğu grup için 4 dolar, gelişmiş sanayi ülkeleri için 14.40 dolar olarak belirlenmiştir (DPT, 2001a: 104).

Görelî yoksulluk, kişi ya da hane halkının içinde yaşadığı toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumudur. Bir ferdin ya da hane halkının, içinde bulunduğu sosyal grubun diğer üyeleri ile farklılıklarını incelediği gibi aynı sosyal grubun diğer gruplarla karşılaştırılmasını da konu edinebilmektedir. Buna göre içinde bulunduğu toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelir ve harcamaya sahip olan birey veya hane halkı görelî anlamda yoksul olarak tanımlanır.

Görelî ve mutlak yoksulluk arasındaki en temel fark, mutlak yoksulluğun sınırının sabit olmasıdır. Görelî Yoksulluk sınırları ise o ülke içindeki ortalama gelir veya harcama seviyelerine göre değişmektedir. Ortalama harcama seviyesi ne kadar yüksek olursa, görelî yoksulluk oranı da o denli yüksek olacaktır (Coşkun ve Tireli, 2008: 25).

1.3.2. Objektif Yoksulluk – Subjektif Yoksulluk

Yoksulluğun tanımlanmasında objektif yaklaşım (refah yaklaşımı) yoksulluğu neyin meydana getirdiği ve kişileri yoksulluktan kurtarmak için nelerin gerektiği konusunda önceden belirlenen (normatif) değerlendirmeleri içerir (Aktan ve Vural, 2002: 43). Burada kastedilen normatif ölçütler; tüketim harcamaları, alınması gereken günlük kalori miktarı gibi somut değişkenlerdir. Bu değişkenler için belirlenen sınır değerlerinin altında kalınması durumu objektif yoksulluk olarak tanımlanır. Örneğin; günde 1,25 ABD dolarının altında gelire sahip olan kişi sayısı, günlük 2400 kilokalorinin altında kalanların sayısı şeklindeki değerlendirmeler objektif yoksulluk göstergeleridir. Normatif ölçütler, yoksulluğun sebeplerini ve bireyleri yoksulluktan kurtarma yöntemlerinin değerlendirilmesinde kullanılır (Okumuş, 2010: 74).

Subjektif yoksulluk (fayda yaklaşımı) ise, insanların kendileri için yeterli kabul edebilecekleri tatmin düzeyini sağlamaya yetecek bir gelire sahip olup olmadıklarına ilişkin beyanına bağlı olarak tanımlanmaktadır (Dağdemir, 2002: 464). Objektif yaklaşımda belirli bir zamanda, gelir, tüketim harcamaları, kalori miktarı gibi somut ve ölçülebilir kıstaslar üzerinde yoğunlaşırken; subjektif yaklaşımda ise, yoksulluğun bir süreç olduğu noktasından hareketle, asgari temel ihtiyaçlarını karşılayıp karşılayamadıkları konusunda yoksulların kendi algılaması ön plana çıkmaktadır (Şenses, 2009: 93). Bir başka deyişle, yoksulluğun tanımlanmasında bireylerin tercihlerine önem verilmektedir.

Bireylerin elde ettiği toplam faydanın hesaplanmasında karşılaşılan güçlükler nedeniyle iktisatçılar, geleneksel olarak, objektif yaklaşımı benimsemek eğilimindedirler. Bu yaklaşımda bireyler her zaman kendileri için neyin en iyi olduğunu değerlendirme yeteneğine sahip değildir. Örneğin, yoksulluğun ölçümünde kullanılan hemen hemen tüm yöntemler objektif yaklaşımı benimseyerek asgari besin gereksinimi konusu üzerinde durmakla birlikte, esasen her birey tükettiği yiyecek miktarı ve türleri konusunda farklı farklı değerlendirme ve tercihlere sahiptir. Bazıları hayatta kalabilmek için gerekli olan gıda maddelerini tercih ederken, bazıları da bu türden yiyecekleri tercih etmeyebilir. Bu nedenle, hane halklarının ve bireylerin değerlendirmelerine göre yoksulluğu tanımlayan subjektif yaklaşım, yoksulluğun makro düzeyde ölçülmesinde önemli sorun ve karışıklıklara yol açabilmektedir (Okumuş, 2010: 74-75).

1.3.3. Gelir Yoksulluğu – İnsani Yoksulluk

Gelir yoksulluğu yaşamı sürdürmek ya da asgari yaşam standardını karşılamak için kişi veya hane halkının ihtiyaç duyduğu temel gereksinimlerin temin edilmesi bakımından yeterli miktarda gelirin elde edilememesi durumu olarak tanımlanır. Gelir yoksulluğu hesaplamalarında genellikle asgari bir yaşam düzeyini sağlamak için gerekli olan gelir, yoksulluk sınırı olarak tanımlanmaktadır. Yoksulluk sınırının altında bir gelir veya tüketim seviyesine sahip olan kişi veya hane halkı yoksul olarak adlandırılır.

Ülkelerarası karşılaştırmalar için küresel bir yoksulluk sınırı tespit edilmektedir. Ancak bu tip bir küresel yoksulluk sınırı ülke içinde söz konusu olan yoksulluğun analizi için yararlı değildir. Bu amaç için ülkenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik koşulları yansıtan bir yoksulluk sınırına ihtiyaç vardır. Benzer bir şekilde ülke içindeki farklı bölgelerde (kırsal alanlar-kentsel alanlar) mal ve hizmetlerin fiyatlarında ve bunlara erişimde farklılıklar varsa farklı yoksulluk sınırları tespit edilebilir (Aktan ve Vural, 2002: 44).

İnsani yoksulluk kavramı ise, insani kalkınma ve insanca yaşamak için parasal olanakların yanı sıra, temel gereksinimlerin karşılanabilmesi için iktisadi, sosyal ve kültürel bazı olanaklara sahip olmanın da gerekli olduğu fikrine dayanmaktadır. Bu nedenle asgari gereksinimlerden daha fazla maddi refahın söz konusu olduğu insani yoksulluk, bir kısım bireyin insanca yaşam imkânlarına sahip olmaması anlamına gelmektedir. Zira yoksullar sadece gelir ve kaynaklardan mahrum kalmazlar; bunun yanında, fırsatlardan da yoksun kalırlar. Bu kişilerin imkânlarının az olması ve sosyal dışlanma nedeniyle iş bulmaları ve finansal piyasalara erişmeleri zordur. Düşük eğitim sahibi olmaları yoksulların iş bulma ve yaşam kalitelerini arttıracak bilgiye erişim kabiliyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Yetersiz beslenme ve sağlık hizmetlerinden yararlanamamaları yoksulların iş imkânlarına kavuşmalarını engellerken, akli ve fiziki sağlıklarını koruma olanaklarını ortadan kaldırmaktadır.

Gelir yoksulluğunda, yoksulluk sınırı olarak bir asgari gelir ve tüketim düzeyi söz konusu iken; insani yoksullukta, yaşam süresinin kısalığı, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yoksunluk, iş olanaklarından yoksunluk gibi faktörler ön plandadır (Okumuş, 2010: 75-76).

1.3.4. Kırsal Yoksulluk – Kentsel Yoksulluk

Yoksulluk kırsal ve kentsel yoksulluk olarak da sınıflandırılmaktadır. Yoksulluğun boyutları ve yoksulların temel nitelikleri arasında yaşanan yerlere (kentsel-kırsal alanlar) göre büyük bir farklılık yoktur. Kentsel ve kırsal alanlar çeşitli kriterlere (nüfus büyüklüğü, mesken yoğunluğu, mesken türü, sunulan kamu hizmetlerinin düzeyi, tarım dışı işlerle uğraşanların nüfus içindeki payı) göre tanımlanmakta ve gelir düzeyi, tüketim düzeyi ve diğer sosyal göstergelerin dikkate alındığı yaklaşıma ya da maddi olmayan mahrumiyetler ile sosyal farklılıkları da kapsayan göstergeleri içeren antropolojik yaklaşıma göre yoksullar belirlenmektedir (Aktan ve Vural, 2002: 47-48).

Kırsal yoksulluğu arttıran üç temel faktör vardır. Birincisi, kırsal alanlardaki ikiliktir. Yani büyük toprak sahipleri ve ticari üretim sistemleri ile küçük toprak parçalarına sahip olan köylüler ile geçimlik tarım ekonomisi aynı anda bulunuyorsa gelir dağılımında eşitsizlik ve yoksulluk ortaya çıkabilir. İkincisi, kötü yönetimdir. Kötü yönetim kırsal kesimdeki üreticilerin maliyetlerini artırır ve kamusal hizmetlerdeki kalitesizlik yoksulların yaşam standardını düşürür. Kırsal yoksulluk; hukuka uymuyorsa, şeffaflık yoksa, aşırı merkezileşme varsa ve yoksullar seslerini duyuramıyorsa artar. Üçüncüsü ise, kırsal kesimi dışlayan iktisadi ve sosyal politikalar uygulanıyorsa bu kesimdeki yoksulluk artar (Öztürk, 2008: 274-275).

Kentsel yoksulluğun nedenleri olarak da tarımın ticarileşmesine paralel olarak kentlere gerçekleşen hızlı göçün ve kentlerin istihdam sağlama kapasitelerinin yetersizliği belirtilmektedir. Kırsal alanlardan kentlere gerçekleşen göç, kentlerin emilim (absorption) kapasitesinin yetersiz olduğu durumlarda ağırlaşan yoksulluk olarak karşımıza çıkmaktadır (Şener, 2010: 12).

Kırsal yoksulluk ile kentsel yoksulluk arasındaki en temel fark, genel olarak kırsal yoksullukta bağımsızlık, güvenlik, öz saygı, kimlik, sosyal ilişkilerin samimiyeti ve yakınlığı gibi daha çok niteliksel ölçütler önem kazanırken; kentsel yoksullukta daha çok gelir düzeyi ve tüketim düzeyinin yetersizliği gibi niceliksel ölçütler ön plana çıkmaktadır (Uçar, 2011: 13).

1.3.5. Kronik ve Geçici Yoksulluk

Kronik yoksulluk, ekonomik haklardan yoksun olmakla birlikte, uzun süreli ve şiddetli biçimde yaşanan aynı zamanda nesilden nesile aktarılan yoksulluk anlamına gelmektedir. Kronik yoksulluk bireylerin yaşamlarının uzun bir kesitinde devam etmekte ve büyük ölçüde çocuklarına geçmektedir. Açlık, kötü beslenme düzeyi, sağlıklı içme suyuna erişememe, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimden yoksun olma, ayrımcılık ve istismar anlamına da gelmektedir (Temiz, 2008: 63).

FAO (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü) ve WHO (Dünya Sağlık Örgütü) gibi kuruluşlar, mutlak yoksulluk kriterlerini esas alarak yoksulluğun yoğunluğunu ölçmek için aşırı yoksulluk (ultra yoksulluk) ve kronik yoksulluk kavramlarını tanımlamıştır. Aşırı yoksul, mutlak yoksulluk tanımında belirlenen 2400 kalori miktarının % 80'ini karşılayabilenleri veya Dünya Bankası tanımına göre 1985 yılı satın alma paritesine göre kişi başına yıllık geliri 270 doların altında bulunanları tanımlamak için kullanılmaktadır. Aşırı yoksulluk durumunun beş yıl ve daha üzeri şeklinde sürmesi de kronik yoksulluk nitelendirilmektedir. Kronik yoksulluk, yoksulluk durumunun hayatın uzun bir kesitinde hâkim olması durumudur. Yoksulluk süresine odaklanarak, kronik yoksul, uzunca bir süre kişi başına geliri mutlak yoksulluk sınırının altında olan kişi olarak tanımlanmaktadır (Abay, 2004: 513).

Geçici yoksulluk ise geliri yoksulluk sınırının altına inen ve çıkan yoksulluk olarak tanımlanmaktadır. Geçici yoksulluk iki kısma ayrılmaktadır.

- 1- Bazı dönemlerde yoksul olup diğer dönemlerde yoksul olmayan ve ortalama bir yoksulluk düzeyine sahip olup yoksulluk eşiğinden kurtulabilme olanağını elinde bulunduran kararsız yoksullardır.
- 2- Ortalama yoksulluk düzeyi yoksulluk sınırının üstünde olmasına rağmen, en az bir dönem yoksulluk deneyimi olan geçici yoksullar, yani ara sıra yoksul olanlardır (Temiz, 2008: 69).

Kronik yoksullukla geçici yoksulluğu ayıran en önemli özellik, kronik yoksulların yoksulluktan kurtulabilme olasılıklarının çok düşük düzeyde olması ya da neredeyse hiç olmamasıdır. Kronik yoksulların yoksulluk döngüsünden kurtulmalarının zorluğunun yanında geçici yoksullarda böyle bir durum söz konusu değildir (Temiz, 2008: 63).

1.4. Yoksullukla İlişkili Diğer Kavramlar

1.4.1. Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma kavramsal olarak ele alınması, son derece karmaşık bir süreci de beraberinde getirmektedir. Sosyal dışlanma kavramı hangi bağlamda ele alınırsa alınsın, sorunun olduğu toplum ve dönemin sınırları içinde değerlendirme yapılması bir zorunluluktur. Kavram, farklı ülkelerde farklı şekilde tanımlanmaktadır. Klasik yoksulluk tartışmalarından ne derece farklı olduğu ve kavramsallaştırma yapılırken, yoksulluk, yoksunluk, eşitsizlik sorunlarının, konunun hangi bölümüne yerleştirileceği karmaşıklığa neden olmaktadır. Bu karmaşıklığın ortasında, sosyal dışlanma olgusunu ortaya çıkaran nedenlere baktığımızda; ekonomik yetersizlik, sosyal ilişkilerin bozulması, sosyal korumadan yoksunluk ve kurumsal ilişkilerden dışlanma gibi süreçler ön plana çıkmaktadır. Literatürde de sosyal dışlanma ele alınırken, bu nedenlerden birine veya tümüne vurgu yapıldığı görülmektedir (Tartanoğlu, 2011: 221).

Sosyal dışlanma Avrupa kökenli bir kavramdır. İlk kez Fransa'da 1970'li yıllarda kullanılmaya başlanmıştır (Sunal, 2011). Avrupa'da yaşanan ekonomik ve sosyal yapıdaki değişimler karşısında sosyal korumaya olan ihtiyacın artması ve sosyal devlet anlayışında ortaya çıkan değişime uygun olarak bir çözüm yolu bulma isteğinin ürünüdür (Tartanoğlu, 2011: 221). Bu çerçevede sosyal dışlanma, kişilerin-yoksulluk, temel eğitim/becerilerden mahrumiyet ya da ayrımcılık dolayısıyla, toplumun dışına itilmeleri ve toplumsal hayata dilediklerince katılamamaları sürecini ifade etmektedir. Bu süreç içerisinde emek piyasalarına, gelir getirici faaliyetlere, eğitim ve öğretim imkânlarına ulaşmada zorluklar yaşanmakta, diğer yandan da toplumsal ve çevresel ağların kurulmasında engeller oluşmaktadır. Bu kişilerin elindeki güç oldukça sınırlı olup, karar alma süreçlerine katılımları sınırlı gerçekleşmektedir. Dolayısıyla bu kişiler kendilerini güçsüz ve günlük yaşamını etkileyecek kararların alımında kontrolü elinde tutmaktan aciz hissederler (Adaman ve Keyder, 2006: 6).

Sosyal dışlanma yoksulluk hallerini içinde barındıran ve onun anlık niteliğini aşan bir kavramdır. Bu noktadan hareketle kavramın birçok türü bulunmaktadır.

Ekonomik Dışlanma: Emek piyasasının dışında kalınmasından dolayı kısa ya da uzun vadede işsizliklerin yaşanması veya kredi olanaklarına ulaşamama durumudur (Adaman

ve Keyder, 2006: 9). Ekonomik alandan sosyal dışlanma üç farklı şekilde gerçekleşmektedir. Mal ve hizmet piyasasından dışlanma, tüketim toplumundan dışlanma ve işgücü piyasasından dışlanmadır (Şahin, 2009: 70). Sosyal politika uygulamalarının iyi işlediği ortamlarda emek gelirinden yoksun kalınması durumunda emeklilik, işsizlik sigortası veya sosyal yardım mekanizmalarının devreye girmesi ile ekonomik dışlanmanın önlenmesi mümkün olabilir. Ekonomik dışlanmanın belki de en uç noktası “hayattan dışlanma”dır; zira en düşük nokta açlıktır ve açlık en hafif haliyle kişilerin bedensel ve zihinsel kapasitelerine zarar vererek yoksulluğun kalıcılaşmasına ve meşrulaştırılmasına yol açmaktadır (Adaman ve Keyder, 2006: 9-10).

Mekânsal Dışlanma: Birbirinden farklı birçok nedenden dolayı belli mekânlara ulaşımında ve mekânlardan yararlanmada sorunların bulunması, engellerle karşılaşılması durumudur. Mekânsal dışlanmanın iki bileşeni vardır. Birincisi, toplum genelinin kişiyi yaşadığı mekânı/coğrafyası nedeniyle dışlaması, hakir görmesi, ayrımcılığa tabi tutmasıdır. İkincisi, kişinin, bireysel/hanesel maddi kaynaklara ulaşım imkânlarından bağımsız olarak, yaşadığı coğrafyadaki kamusal hizmetlerin nitelik ve niceliksel seviyeleri nedeniyle toplumsal hayatın içine layıkıyla girememesidir.

Kültürel Dışlanma: Ekonomik nedenlerden bağımsız olarak, toplumsal ve kültürel hayata istediği şekilde katılamama durumudur. Örneğin farklı bir etnik kökenden/ırktan gelmek ya da farklı bir din/mezhep üyesi olmaktan dolayı toplumsal yaşam içindeki faaliyetlere alınmama, soğuk davranılma, engellerin çıkarılması şeklinde gerçekleşebilmektedir.

Politik Dışlanma: Farklı nedenlerden dolayı vatandaşlık haklarını, özellikle de hukuki ve siyasi hakları tam manasıyla kullanamama veya siyasal yaşama doğrudan ya da dolaylı olarak katılımının engellenmesi durumudur (Adaman ve Keyder, 2006: 10). Politik dışlanmaya neden olan haklar; sosyal güvenlik, kanun önünde eşitlik, ifade özgürlüğü, siyasi katılım, fırsat eşitliği ve sendikal haklardır. Dışlanmış bireyler politik katılım haklarına ulaşamayarak bu alandan dışlanmış sayılırlar (Şahin, 2009: 77).

Bu boyutlar çoğu zaman iç-içe geçmiş ve birbirinin etkisini artıran bir şekilde karşımıza çıkmaktadır; sosyal dışlanma, bir süreç olarak, bu çeşitli boyutlar ve bunlar arasındaki dinamikler dikkate alınarak incelenmelidir (Adaman ve Keyder, 2006: 10).

1.4.2. Bağımlılık

Bağımlılık, kişilerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için belirli kişi, kurum ve toplulukların desteğine ihtiyaç duyması halidir. Bu bağımlılık, evlilik, çocuklara ad koyma, gibi kişilerin günlük hayatı ile ilgili kişisel konularda alınan kararlara destek sağlayan kişi ve kurumların müdahale edebilmesine olanak sağlayabilir. Yoksullar, sosyal dışlanma ve bağımlılık nedeniyle sosyal meseleler konusunda alınan kararlarda diğer kişilerle eşit hak ve yetkilere sahip olamazlar (Aktan ve Vural, 2002: 49-50). Zira yoksullar, sosyal ve iktisadi olanaklardan mahrum kaldığı onlara ulaşma sıkıntısı içinde olduğu süre boyunca, bu imkânların sunduğu haklara da yabancı kalacaklardır. Bu hakları kullanabilmesi, sosyal ve iktisadi imkânlara sahip olanlarla ilişki içinde olmasına bağlıdır. Oysa bu durum, sosyal dışlanmışlığın devam ettiği süre zarfında sürekli bir bağımlılık ilişkisi yaratır. Yoksul; sosyal ve ekonomik imkânlardan uzak olduğu ölçüde sosyal hayattan dışlanmış, sosyal hayattan dışlandığı müddetçe de bu hayatla bağlarını kuran faktörlere karşı daha bağımlı hale gelir. Bununla birlikte dışlanmışlık psikolojisini de yaşar (Erol, 2006: 14).

1.4.3. İzolasyon

İzolasyon, okur-yazarlığın olmaması, eğitim imkânlarından yararlanamama, kaynaklara yeterli şekilde erişememe, taşrada bulunma, marjinalleşme ve ayrımcılık anlamlarına gelmektedir. Sosyal dışlanmayla birlikte anılan izolasyon kavramı, kişilerin maddi yetersizliğinin yanında, eğitimsizlik, toplumun genelinin eriştiği imkânlardan mahrum olmalarının sonucunda izole olmalarını ifade etmektedir. İzolasyon sadece fiziki yoksunluklar değil, daha ötesinde sosyal ihtiyaçlardan mahrumiyet kentle bütünleşmeyi, kentlileşmeyi, sosyal hayata katılımı engellemekte veya en azından ihtiyaçlara yetersiz düzeyde cevap vermekte veya ihtiyaçları geciktirmeyi ifade etmektedir (Özbay, 2009: 28-29). İzolasyonun artması yoksulluğu arttırır. Büyük iktisadi krizler, savaşlar ve doğal afetler sonrasında geçimlerini idame ettirecek düzeyin ötesinde gelir ve olanağa sahip olmayan kişiler sosyal faaliyetlerden uzaklaşırlar. Bunun sonucunda kişilerin bilgi ve destek kaynakları azalır ve izole olmuş kişiler daha zayıf, daha dar görüşlü ve daha fazla korumasız bir hale gelir. Siyasal yaşama katılımın zayıf olması, ayrımcılık ve sosyal dışlama izolasyonu ve yoksullaşmayı arttırır (Aktan ve Vural, 2002: 50).

1.4.4. Çalışan Yoksullar

Yoksullukla ilgili son dönemlerde ortaya atılan yeni kavramlardan bir tanesi de “çalışan yoksullar” kavramıdır. Bu kavramla iş piyasasına katılmakla ve piyasada çalışmakla birlikte mutlak veya görelî yoksulluk sınırının altına düşen çalışan yoksullar nitelendirilmektedir. Gelişmiş ülkelerde yoksulluk genellikle işsizliğe bağlı olarak ortaya çıkan bir olgu iken, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde istihdam koşullarının yetersizliğinden ve düzenli iş eksikliğinden kaynaklanan çalışan yoksulluğu ortaya çıkmaktadır (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010: 12-13). Çalışan yoksullar kavramı istatistikî bir kavram olmakla birlikte, daha öncesinde ekonomik ve sosyolojik olarak belirlenmiş bir kavramdır. Buna göre evrensel gözle bakıldığında yoksul bir hane halkında yaşayan çalışanlara “çalışan yoksullar” denmektedir. Buna göre çalışan yoksullar iki unsura göre ayırt edilmektedir. Birincisi çalışan, ikincisi ise yoksulluk sınırının altında gelire sahip bir hane halkının üyesi olmaktır. EUROSTAT yılın yarısından fazlasında ücretli, maaşlı ya da kendi hesabına çalışan ve ulusal ortalama gelirin yüzde 60’ının altında harcanabilir gelire sahip olan bir hane halkında yaşayan kimseleri çalışan yoksul olarak kabul etmektedir. TÜİK ise eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin yüzde 50’sini görelî yoksulluk sınırı olarak kabul etmektedir. Görelî yoksulluk oranı da eşdeğer fert başına tüketim harcaması, görelî yoksulluk sınırının altında kalan hane halklarının oluşturduğu nüfusun, toplam nüfus içindeki payı olarak hesaplanmaktadır. Bu hesaplama ölçütüne göre yoksul olarak belirlenmiş bir hane halkının üyesi olan çalışanlar, çalışan yoksul olarak nitelenir (Kapar, 2010: 53-54).

Çalışan yoksullar kavramı genel itibarıyla neoliberal uygulamaların etkinlik kazanması ile gün yüzüne çıkmıştır. Bununla birlikte sanayisi gelişmemiş Batı dışındaki toplumlarda kanıksanan ve bilinen bir gerçekliği ifade etmesine rağmen yine de gündeme getirilen bir konu olmaktan uzak kalmıştır. Özellikle krizlerin daha keskin yaşandığı dönemlerde ücretlerin aşağıya doğru çekilmesi, yarı zamanlı çalışmalar ve sosyal haklardan mahrumiyet ile çalışan yoksullar kendilerini daha fazla görünür kılmaktadırlar. Bununla birlikte çalışmalarına rağmen yoksulluktan kurtulamayan bu kesimin sosyal hayatı zayıflamakla birlikte kendi iç dünyalarına ve dar çevrelerine hapsolmeye açık hale gelmektedirler (Kesgin, 2011: 67-69).

Türkiye’deki işgücü piyasasının en belirgin özelliklerinden bir tanesi çalışan yoksullar varlığıdır. OECD ve AB ülkelerinin geneline bakıldığında Türkiye, çalışan yoksul oranının en yüksek olduğu ülkelerin başında gelmektedir. TÜİK verilerine göre son yıllarda Türkiye’de çalışan yoksulluğu oranının gerilemesine rağmen, OECD ve AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında yüksek düzeyini sürdürdüğü, sadece aradaki farkın kısmen azaldığı söylenebilir (Kapar, 2010: 57).

1.5. Dünyada Yoksulluk

Dünya varolan zenginliğinin yanında derin ve şiddetli yoksullukla da karşı karşıyadır. Dünya nüfusunun % 10’u, toplam mal ve hizmetlerin % 70’ini üreterek dünya gelirinin % 70’ini elde etmektedir. Bu da kişi başına yaklaşık 30.000 ABD dolarına denk gelmektedir. Diğer yandan 6 milyar insanın 2,8 milyarı-yaklaşık yarısı- günlük 2 dolarlık yoksulluk sınırının altında, bu nüfusun 1,2 milyarı ise günlük 1 dolar sınırının altında yaşamak zorunda kalmaktadır. Küresel servet, küresel iletişim ve teknolojik kabiliyetler son yüzyılda tarihin geri kalan kısmına kıyasla karşılaştırılmayacak ölçüde ilerleme göstermesine rağmen, yoksulluk olanca şiddetiyle devam etmektedir. Ayrıca bunlara benzer şekilde küresel kazanımların dağılımı eşit olmaktan çok uzaktır. En zengin 20 ülkenin ortalama geliri, en fakir 20 ülkenin gelirinin 37 katıdır. Zengin ülkelerde beş yaş altı çocuk nüfusunun % 5’i yetersiz beslenme ile karşı karşıya iken, fakir ülkelerde bu oran % 50’nin üstündedir (DPT, 2007: 7). Birleşmiş Milletler Üniversitesi’nin gerçekleştirdiği “Dünya Hanehalkı Servet Araştırması” sonuçlarına göre ise en zengin % 2’lik kesim dünya servetinin yarıdan fazlasına sahip durumdadır. Söz konusu araştırmada, en zengin % 1’lik kesimin dünya servetinin % 40’ını ellerinde tuttuğunu göstermektedir. Dünyadaki en zengin % 10’luk kesim dünya servetinin % 85’lik kısmını ellerinde tutmaktadırlar (Coşkun ve Tireli, 2008: 3).

Birleşmiş Milletlerin açıkladığı rakamlarda günümüz dünyasında aşırı yoksulluk ve kronik açlığın önemli bir sorun haline geldiği gözükmektedir. 1990 yılında 1,2 milyardan fazla insan aşırı yoksul (1 doların altında gelire sahip) olarak görünmektedir. Bu rakam dünya nüfusunun % 28’ine karşılık gelmektedir. 2002 yılında ise yoksul oranı % 19’a gerilemiştir. Bu dönem içinde aşırı yoksulluktaki en önemli düşüşün Asya bölgesinde yaşandığı gözükmektedir. Sosyalizmden serbest piyasaya geçiş yapan Bağımsız Devletler Topluluğunda mutlak yoksulluk oranında artış olmuştur. Aşağı

Sahra Afrika'sında mutlak yoksulluk oransal olarak gerilese de mutlak yoksul insan sayısı 140 milyon artmıştır (Coşkun ve Tireli, 2008: 4).

Uluslararası karşılaştırmalarda mutlak yoksulluk sınırı olan günde 1.25 ve 2 ABD doları yoksulluk sınırına göre dünyadaki yoksulluk dağılımını göstermektedir. Her iki sınıra göre dünyada yoksulluğun en ağır şekilde yaşandığı bölgeler Güney Asya ve Alt Sahra Afrika'dır. Yoksulluğun en düşük olduğu bölgeler ise Avrupa ve Merkez Asya'dır. Güney Asya'da her on kişiden dördü, Alt Sahra Afrika'sında her iki kişiden biri mutlak yoksulluğun altında yaşamaktadır.

Tablo 1 : Dünyada Yoksulluk (2008)

Coğrafi Bölge	Satın Alma Gücü Paritesine Göre Günde 1.25 ABD Dolarından Az Gelir Elde Edenlerin Oranı (%)	Satın Alma Gücü Paritesine Göre Günde 2 ABD Dolarından Az Gelir Elde Edenlerin Oranı (%)
Doğu Asya ve Pasifik	14.3	33.2
Avrupa ve Merkez Asya	0.5	2.2
Latin Amerika ve Karayipler	6.5	12.4
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	2.7	13.9
Güney Asya	36	70.9
Alt Sahra Afrika	47.5	69.2

Kaynak: World Bank (2012), <http://data.worldbank.org/topic/poverty?display=default>

Yoksulluğun azaltılması için uluslararası birçok kuruluş projeler üretmekte ve bunları hayata geçirmektedirler. Yoksulluk konusu 1990'lı yıllarda fazlaca gündeme gelmeye başlamıştır. 2000 yılın da ise 6-8 Eylül tarihleri arasında 147 devlet ve hükümet başkanının da dâhil olduğu 189 ulusun temsilcileri 55. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu toplantısı için New York'ta bir araya gelerek tarihi Milenyum Zirvesini gerçekleştirmişlerdir. Bu zirvenin sonunda ekonomik, toplumsal ve kültürel sorunların çözümü için tüm ülkelerin ortak çalışmasını öngören "Milenyum Deklarasyonu" kabul edilmiştir. Bu deklarasyon birbiriyle ilintili bir dizi kalkınma hedefini küresel gündeme

taşımıştır. Bu hedefler “Binyıl Kalkınma Hedefleri” olarak tayin edilmiştir. 2015 yılına kadar bu hedeflere ulaşılması amaçlanmaktadır. Ulaşılması hedeflenen ilkeler şunlardır:

- 1- Aşırı yoksulluk ve açlık sınırı altında yaşayan kişi sayısını yarıya indirmek,
- 2- Dünyada herkesin ilkokulu bitirmesi,
- 3- Cinsiyet eşitliğinin sağlanması,
- 4- Çocuk ölümlerinin üçte iki oranında azaltılması,
- 5- Gebelik ve doğum esnasındaki anne ölüm oranlarının dörtte üç azaltılması,
- 6- HIV/AIDS, sıtma, tüberküloz gibi hastalıkların yayılmasının önlenmesi,
- 7- Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması,
- 8- Geniş kapsamlı bir kalkınma için küresel ortaklığın geliştirilmesi.

Yukarıdaki amaçlara bakıldığında Birleşmiş Milletler yoksullukla mücadeleyi çok boyutlu olarak ele aldığı görülmektedir. Yoksullukla mücadelede aşırı yoksulluğun yok edilmesi, anne ve çocuk ölümlerinin azaltılması, cinsiyet ayrımcılığına son verilmesi gibi amaçlarda olduğu gibi doğrudan, mali durumun iyileştirilmesi, iyi yönetişimin uygulanması, yoksul ülkelere yardımların iyileştirilmesini de dolaylı olarak gelişme sürecinin bir parçası olarak ele alınmaktadır. Bu amaçlara ulaşmada Dünya Bankası, UNESCO, ILO, FAO, UNICEF, WHO gibi kuruluşlara önemli görevler düşmektedir (Coşkun ve Tireli, 2008: 32).

1.6. Türkiye’de Yoksulluk

1.6.1. Türkiye’de Yoksulluğun Genel Görünümü

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu ilk yıllarda, gerek savaştan yeni çıkmış olması gerekse devlet bütçesinin yetersizliği nedeniyle yoksulluk kavramı ülkenin genel durumunu anlatan bir kavram niteliğindedir. Bu dönemde ülkenin savaştan çıkması ve göç hareketliliklerinin yanında yoksulluğa neden olan birçok faktör bulunmaktadır. Ülke nüfusunun % 75’inden fazlasının köylerde yaşaması, tarım ve sanayinin gelişmemiş olması, 1928 yılında yaşanan kuraklık, 1929 yılında yaşanan Büyük

Ekonomik Kriz ve İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki imkânsızlıklar yoksulluğun yoğun şekilde yaşanmasına neden olmuştur (Buğra, 2010: 101-113).

1950'lerin başlarından itibaren tarım sektöründe yaşanan dönüşümle birlikte kırdan kente doğru göç başlamıştır. Piyasa ekonomisinin yaygınlaşması ile birlikte köylerde yaşayan ailelerin paraya olan ihtiyaçlarını karşılamak için tarım kesiminden ayrılan erkekler kasabalara ve şehirlere yeni iş imkânları için göç etmişlerdir. Durumu iyi olanlar zamanla ailelerini de yanlarına almış ve gittikleri yerlerde gecekondü bölgeleri oluşturmuşlardır. Gittikleri yerlerdeki yerel yönetimlerle iyi ilişkiler kurarak elektrik ve su gibi hizmetlerden yararlanmaya çalışmışlardır (Kabaş, 2010: 240). Türkiye bahsedilen bu süreçte modern anlamda yoksulluk kavramıyla tanışmıştır. Şehir yaşamının pazara bağlı yapısı, bireylerin, ailelerinin geçimini sağlamaları için bir iş sahibi olmaları zorunlu kılmıştır. Parasal gelir getiren bir iş olmadığı takdirde, kentlerde yaşayanlar yardıma muhtaç duruma düşmekteydiler. Böylece yoksulluk, yoksullukla mücadele politikalarını da beraberinde getirmiştir (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010: 22). 1960 yılından sonra DPT'nin kurulması ile birlikte beş yıllık kalkınma planlarında yoksul insanlar için politikalar yeniden tanımlanmıştır. DPT'nin 1963 yılında yaptığı gelir dağılımı çalışması dönemin yoksulluk profilini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada en yoksul % 20'nin gelirden aldığı pay % 4,5 iken, en zengin % 20'nin aldığı pay % 57,5'tir. 1963'te en zengin % 20 ile en yoksul % 20 arasındaki fark 12,7 kattır. 1963 yılından 1986 yılına kadar bu fark sürekli artmıştır. 1983 yılında en yoksul ile en zengin arasındaki fark zirveye çıkmış ve en zengin ile en yoksul arasındaki fark 20 katına çıkmıştır (Çalışkan, 2010: 105).

1970'li yılların sonunda cari işlemler dengesinin açığı bütçe açıklarıyla birleşmiş, bir yandan dış borçlar artarken bir yandan da enflasyon yükselmiştir. Yaşanan bu sıkıntılı süreci aşmak için 24 Ocak 1980 kararları alınmıştır. Ancak bu programın uygulanabilmesi için mevcut siyasi ortam buna müsait değildi. Nitekim 12 Eylül 1980'de yapılan askeri darbenin en önemli taahhütlerinden biri, bu programın uygulanması ve Türkiye'de dışa açık sanayileşme modelinin yürürlüğe girmesiydi (Buğra, 2010: 197). Bu dönemde uygulamaya sokulan yapısal uyum programının dört amacı bulunmaktaydı: 1) Fiyatların esnekleştirilmesi. 2) Fiyatlar ve miktarlar üzerindeki kontrollerin kaldırılması. 3) Ekonomide devletin rolünün küçültülmesi. 4) Bütçe

açıklarının enflasyon ve dış ticaret borçlarının azaltılarak makroekonomik istikrarın sağlanmasıdır (Kabaş, 2010: 241).

Devlet yaşanan ekonomik, siyasi ve sosyal krizler neticesinde ortaya çıkan yoksullukla mücadele için birçok önlem almıştır. Bu kapsamda bireyin çalışma hayatındaki konumu ve iş hayatındaki geçmişini dikkate almaksızın yoksulluğu önlemeye yönelik dört tane önemli yasayı uygulamaya sokmuştur. Birincisi, 1976 yılında 65 yaş ve üstü yaşlılar ile çalışmayacak durumdaki özürllülere yardım için çıkarılan 2022 sayılı yasadır. İkincisi, 1986 yılında çıkarılan ve yoksulların daha çok acil ihtiyaçlarını gideren 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu (SYDTF) kanunudur. Üçüncüsü, 1992 yılında yürürlüğe giren sosyal sigortası ve mülkü olmayan dar gelirli ailelerin sağlık giderlerini karşılayan Yeşilkart uygulamasıdır. Dördüncüsü ise, 2004 yılında uygulamaya giren çocuklu ailelere koşullu bir şekilde yapılan yardımlardır (Buğra ve Sınmazdemir, 2004: 10-11).

1980 ve 1990'lı yıllarda köyden kente göçün yoğunlaşması, kent nüfusunun kır nüfusunun üzerine çıkması, yoksulluğu kentsel alanlarda daha belirgin hale getirmiştir. Bununla birlikte 1990'ların ve 2000'lerin küresel krizleri, Türkiye'de yaşanan 1994, 2000 ve 2001 ekonomik krizler ve doğal afetler de kentsel yoksulluğu ve kentlerdeki sosyoekonomik kutuplaşmaları arttırmıştır. Ayrıca, düşük ücretler, işsizlik, işgücü devrinin yüksekliği, kötü çalışma koşulları, enformel sektörün genişliği, gelir ve kaynak dağılımı eşitsizlikleri, bölgelerarası dengesizlikler, eğitimsizlik ve vasıfsızlık gibi öğeler yoksulluğu ülkemizde daha da derinleştirmiştir. Bu gelişmeler yoksulluk yardımlarına olan talebi de arttırmıştır (Gül ve Sallan Gül, 2007: 19). Türkiye'de yapılan birçok araştırmanın sonucunda yoksulluğun yapısal nedenlerden kaynaklandığını, yapısal nedenler aşılmadan yoksulluğun ekonomik ve sosyal bir sorun olarak devam edeceği belirtilmiştir. Türkiye'de uluslararası alanda kullanılan 1 dolar sınırının altındaki mutlak yoksulluğun yaygın bir problem olmadığı ancak Türkiye'de Gini katsayısının hala yüksek olduğu görülmektedir. Bu da yoksulluk ve gelir dağılımı adaletsizliğine önemli bir işarettir (Es ve Güloğlu, 2008: 237).

Türkiye'de 2002 yılından bu yana yoksullukla ilgili veriler her yıl düzenli olarak TÜİK tarafından yayımlanmaktadır. Tablo 2'de Türkiye'nin 2002 ile 2009 yılları arasındaki yoksulluk oranları paylaşılmaktadır.

Tablo 2 : Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Yoksul Fert Sayısı, 2002-2009

Yöntemler	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Gıda Yoksulluğu (açlık)	1.35	1.29	1.29	0.87	0.74	0.48	0.54	0.48
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	26.96	28.12	25.60	20.50	17.81	17.79	17.11	18.08
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı (1)	0.20	0.01	0.02	0.01	-	-	-	-
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı (1)	3.04	2.39	2.49	1.55	1.41	0.52	0.47	0.22
Kişi başı günlük 4,3 \$'ın altı (1)	30.30	23.75	20.89	16.36	13.33	8.41	6.83	4.35
Harcama esası görelî yoksulluk (2)	14.74	15.51	14.18	16.16	14.50	14.70	15.06	15.12

(1) Satınalma gücü paritesine (SGP) göre hesaplama yapılmıştır. 2009 yılı için 1 \$'ın SGP' ne göre karşılığı olarak 0,917 TL kullanılmıştır.

(2) Eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si esas alınmıştır.

Kaynak: TÜİK (2011), <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=6365>

Tablo 2 incelendiğinde yoksulluğun 2002'den buyana giderek azaldığını görmekteyiz. Yalnız 2009 yılında 1 puanlık bir artışın olduğu gözlenmiştir. Türkiye'de gıda yaklaşımına göre mutlak yoksulluk oranı % 0.48, temel ihtiyaçlar yaklaşımına göre ise % 18.08'dir. Görelî yoksulluk oranı ise 2002 yılında 14.74 iken bu oranın 2009 yılında 15.12'ye yükseldiğini görmekteyiz. 2002 ile 2009 yılları arasındaki görelî yoksulluk oranının birbirine yakın olması, görelî yoksullukta önemli bir iyileşmenin olmadığını göstermektedir.

Gelişme ve kalkınmayı gelir odaklı tanımların ötesine taşıyan ve kişi başına düşen gelirin yanısıra eğitim, sağlık hizmetlerinden yararlanma, uzun bir yaşam sürebilme gibi niteliksel göstergeleri de dikkate alan "İnsani Gelişme Endeksi" açısından bakıldığında Türkiye'nin dünya ülkeleri arasındaki konumu olumlu görünmemektedir. 2002'de 174 ülke arasında 85. sırada yer almakta iken, 2005'te 177 ülke arasında 94. sıraya düşmüştür. 2010 yılında 169 ülke arasında 83. sırada yer alan Türkiye, 2011 yılında 187 ülke içinde 92. sırada yer almıştır (UNDP, 2012). Bu sıralamadan daha da önemlisi, Türkiye ile aynı veya daha düşük ekonomik gelişmişlik düzeylerine sahip ülkelerin insani gelişmişlik açısından Türkiye'den daha iyi konumda olmalarıdır. Bu da

Türkiye'nin son yıllarda sergilediği hızlı ekonomik büyümeyi, yurttaşlarının yaşam kalitesine aynı oranda yansıtamadığı göstermektedir. İnsani gelişmişlikle ilgili bir başka önemli nokta eğitim, sağlık, istihdam açılarından kadın-erkek ve bölgelerarası farklılıkların halen önemini sürdürmekte olmasıdır. Son 20 yılda özellikle eğitim ve anne-çocuk sağlığı alanında sağlanan düzelmelere karşın, Türkiye'nin, yurttaşlarının yaşam kalitesinin düzeyini yansıtan toplumsal cinsiyet ve bölgesel farklılıklar alanlarındaki eksiklerini hızla gidermesi gerekmektedir (Gürses, 2007: 64-65).

1.6.2. Türkiye’de Yoksulluğa İlişkin Araştırmalar

Yoksulluk Türkiye’de önemli sayıda insanı etkileyen bir sorundur. Bu konuda yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar, özetle minimum gıda harcaması, yani mutlak yoksulluk anlamında da, göreceli yoksulluk anlamında da yoksulluğun küçümsenmeyecek bir düzeyde olduğunu göstermektedir (Koray, 2008: 462). Türkiye’de yoksulluk konusunda yapılan çalışmalar genelde, hane halkı ve tüketim harcamaları anketlerinden yararlanılarak elde edilen yoksulluk oranlarına ve yoksulluk sınırı bulma yöntemlerine yoğunlaşmaktadır (Erdoğan, 2004: 29). Bu kapsamda yapılan ilk resmi çalışma, Devlet İstatistik Enstitüsü 2002 yılında 9600 hane ile yaptığı “Yoksulluk Çalışması”dır. Bu çalışma, resmi yoksulluk sınırını hesaplamak amacıyla yapılmıştır. Çalışma 2004 yılında DİE tarafından yayınlanmıştır (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010: 26). Devletin resmi kurumlarının dışında da birçok kişi ve kuruluşunda yoksulluk üzerine çalışması bulunmaktadır.

Recep Dumanlı’nın 1996’da DPT uzmanlık tezi olarak yaptığı “Yoksulluk ve Türkiye’deki Boyutları” adlı çalışma, Türkiye’deki yoksulluğun boyutları hakkında önemli bilgiler vermektedir. Dumanlı’nın bu çalışması Türkiye’de kendisinden sonra yapılan çalışmalara da ışık tutan bir mahiyettedir. İnsanların yeterli ve dengeli beslenmeleri için almaları gereken kalori miktarlarına göre oluşturulan beslenme kalıbı kullanılmıştır. 2450 kalori alınması gerekli düşüncesinden hareketle çeşitli besin grupları içinde bu kaloriyi verecek miktarlar belirtilmekte ve günlük değerler ortaya çıkarılmaktadır. Dumanlı çalışmasında Dünya ve Türkiye’deki yoksulluğa ilişkin gelişmeleri derinlemesine incelemekte, sorunun önemini gözler önüne sermektedir (Dumanlı, 1996).

Güzin Erdoğan 1996 ve 1998 yıllarında sırasıyla yaptığı, “Türkiye’de Bölge Ayrımında Yoksulluk Sınırı” ve “Türkiye’de Yoksulluk: Boyutu ve Profili” çalışmaları, DİE’nin hane halkı verilerini kullanarak yapılmış önemli yoksulluk çalışmalarıdır (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010: 26).

Yoksullukla ilgili yapılan diğer bir çalışma da 1997 yılında Ercan Dansuk tarafından yapılan, “Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla Ölçülmesi” adlı DPT uzmanlık tezidir. Dansuk tezinde yoksulluğun boyutlarını ve sosyal göstergelerle ilişkisini belirlemeye yönelik tespitlerde bulunmuştur. Bölgelerarası farklılıklar göz önüne alınarak her bölge için farklı yoksulluk sınırlarına ulaşmıştır (Dansuk, 1997).

Yoksulluğa ilişkin son dönemlerde yapılan diğer bir çalışma da Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü’nün 2010 yılında yaptığı “Türkiye’de Kamusal Sosyal Yardım Alanların Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü Araştırması”dır. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü’nce yapılan bu araştırmada, devletin hangi kurumları aracılığı ile sosyal yardımda bulunduğu konu edilmiştir. Bununla birlikte SYDV’lerden ve Belediyelerden son iki yıl içerisinde sosyal yardım alan 2032 hane üzerinde anket yöntemi kullanılarak yardım alan hanelerin sosyal yardımlara bakış açısı irdelenmiştir. Yardım alan kişilerin yardım veren kurumlara karşı duygu ve düşünceleri ile yardım veren kurumlarda çalışanların görüşlerinin araştırıldığı geniş kapsamlı bir çalışmadır. Hanelerin işsizlik ve yoksulluk gerekçeleri sorgulanmış ve çözüm önerileri üretilmeye çalışılmıştır.

Türkiye’de yoksulluk üzerine araştırma yapan kuruluşlar arasında Sivil Toplum Kuruluşu olarak anılan TÜRK-İŞ’de bulunmaktadır. TÜRK-İŞ 1987 yılından bu yana yoksulluk araştırmaları yapmakta ve dört kişilik bir ailenin açlık ve yoksulluk sınırları üzerine aylık istatistikî raporlar yayınlamaktadır.

Yukarıda zikredilen çalışmaların dışında Boğaziçi Üniversitesi bünyesinde kurulan “Sosyal Politika Formu”, HAK-İŞ’in 2002 yılında yayınladığı “Yoksullukla Mücadele Stratejileri”, Deniz Feneri Derneği’nin “Yoksulluk Sempozyumları” yoksulluğu anlamaya ve yoksulluğun çözümüne yönelik yapılan önemli çalışmalardır.

1.6.3. Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Uygulamaları

Tarihsel olarak, özellikle 20. yüzyıl içerisinde yoksullukla mücadelede iki temel politika grubunun uygulandığı söylemek mümkündür. Birinci grupta, daha çok 2. Dünya Savaşının ardından 1980’lere kadar bütün dünyada yaygın olan, yoksullukla doğrudan mücadele amacı güden ve esas olarak bir sosyal güvenlik ağını öngören sosyal politikalar bulunmaktadır (DPT, 2007: 3). Doğrudan uygulanan politikalar başta beslenme, sağlık, eğitim ve konut gibi temel ihtiyaçlar olmak üzere yoksulların yaşam standartlarını ilgilendiren konulara yönelik olarak devletin uygulamaya koyduğu somut programlar aracılığıyla yoksullara sağladığı transferleri içermektedir (Şenses, 2009: 219). İkinci grupta ise küreselleşmenin ürünü olarak kabul edilen politikalar bulunmaktadır. Doğrudan yoksulluğu azaltmak için tasarlanmamış olsalar da, dolaylı olarak yoksulluğu azalttığı ileri sürülen, yoksulluğun sebeplerinden kabul edilen işsizlik sorununu azaltmak ile iktisadi büyümeyi sağlayacak türden politikalardır (DPT, 2007: 3). Dolaylı yaklaşım olarak da adlandırılan bu tür politikalar, kaynakların büyümeyi hızlandırmak için kullanılmasını ve büyüme yoluyla yoksulların gelirlerinde ve yaşam standartlarında iyileştirme sağlamayı amaçlamaktadır. Büyüme sonucunda ulaşılan yüksek ortalama gelir düzeyinin ve bunun belirli bir düzeyi aşmasından sonra gelir dağılımında beklenen iyileşmenin, büyümenin faydalarının yoksullara ulaşmasına olanak sağlayarak yoksulluğun da azalmasına yol açması beklenmektedir (Şenses, 2009: 219,225). Dolaylı ve dolaysız yaklaşımların yanında üçüncü bir yaklaşım olarak da Radikal Reform yaklaşımından bahsedilebilir. Bu yaklaşım üretim araçlarının mülkiyetinin ve üretim ilişkilerinin köklü bir biçimde yeniden yapılandırılması ve bunlara eşitlikçi bir kimlik kazandırılması olarak da tanımlanabilir. 1950’lerde Çin’in ve daha sonra Küba’nın yoksullukla mücadele konusundaki atılımları ve Doğu Avrupa’daki eski sosyalist ülkelerin deneyimleri bu çerçevede değerlendirilebilir (Şenses, 2009: 219-220).

Yoksullukla mücadele politikaları üzerinde yapılan tartışmalar, dolaylı ve dolaysız politikalar ekseninde odaklanmış olsa da, bu iki yaklaşımı birleştirmeye yönelik çabaların olduğu gözlenmektedir. 1980 sonrası uygulanan neoliberal politikalarla birlikte dolaysız yaklaşımın giderek gündemden düştüğü, dolaylı politikaların önem kazandığı söylenebilir (Şenses, 2009: 243-245). Özellikle 1990’lardan sonra dolaylı

politikaların bütün dünyada benimsenmeye başlandığı ve uluslararası kuruluşlar tarafından gelişmekte olan ülkelere daha fazla önerildiği görülmektedir (DPT, 2007: 4).

1980 sonrası gelişmekte olan ülkelerde yaşanan finansal krizlere cevaben hazırlanan istikrar ve yapısal uyum programları neticesinde işçi, memur gibi sabit gelirli kesim ve tarımsal küçük üreticiler ile enformel sektörde çalışanlar gelir kaybı yaşamıştır. Sözü edilen yapısal uyum programlarının toplumda yarattığı bu etkilerin telafisi için sunulan politikalarda yoksullukla mücadelede doğrudan yaklaşım olarak anılmaktadır (Doğan, 2008: 40). Türkiye’de 24 Ocak 1980 İstikrar Paketi programının neden olduğu gelir kaybı ve gelir dağılımındaki bozulmalara yönelik eleştirilerin artması neticesinde 29 Mayıs 1986’da TBMM’de kabul edilen Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu (SYDTF) oluşturulmuş ve yoksullara doğrudan yardım öngörülmüştür. Bu fonun amacı, herhangi bir sosyal güvenlik ağına dâhil olmayan yoksullara yardım sağlamak, sosyal adaleti pekiştirici önlemler almak ve gelir dağılımının iyileşmesine katkıda bulunmaktır. Fon yönetimi çalışmalarını Türkiye genelinde 973 il ve ilçede kurulmuş olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) aracılığıyla gerçekleştirmektedir (Gürses, 2007: 66-67). Bu fonun yürütme işlemlerini yapan SYDTF Genel Sekreterliği 9 Aralık 2004 tarih ve 5263 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM) kanunu ile kurumsal hale getirilerek çalışmalarına devam etmiştir.

Üst üste yaşanan ekonomik krizlerden sonra 28 Kasım 2001 tarih ve 24597 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren SRAP’ın (Sosyal Riski Azaltma Projesi) amacı yoksullukla mücadelede etkin politikaların geliştirilmesi ve bu politikaları uygulayan kamu kurumlarının kapasitelerinin güçlendirilmesidir. SRAP; Hızlı Yardım, Şartlı Nakit Transferi (ŞNT), Yerel Girişimler ve Kurumsal Gelişim bileşenlerinden oluşmaktadır. Şartlı Nakit Transferleri kapsamında, yoksulluk nedeniyle çocuklarını okula gönderemeyen ve okul öncesi çocuklarını sağlık kontrolüne götüremeyen annelere bunları yapması durumunda verilen düzenli nakit yardımlarıdır. Yerel Girişimler Bileşeni kapsamında, vatandaşlarımızın üretken hale gelmeleri ve kendi gelirlerini sağlayarak geçimlerini sağlamaları hedeflenmektedir (DPT, 2007: 30).

Türkiye’de yoksullukla mücadelenin diğer bir yöntemi ise mikrokredi yoluyla yoksulların kendi işini kurmalarını sağlamaktır. Bu kapsamda ilk uygulama, Yoksulluğu

Azaltma Projesi Kapsamında, Kadın Emeği Değerlendirme Vakfı (KEDV) 2002 yılının Haziran ayında Maya mikro ekonomik destek işletmesi İstanbul ve Kocaeli'deki kadınlara mikrokredi vermek amacıyla kurmuştur. Diğer uygulama ise, Bangladeş merkezli Grameen Bank'ın desteği ile Türkiye İsrافی Önleme Vakfı ve Diyarbakır Valiliği'nce Haziran 2003 tarihinde Diyarbakır'da başlatılan projedir. Ayrıca Türkiye Kalkınma Vakfı Güneydoğu'da iş kurma kredilerini aynı olarak temin etmektedir. Uzun bir geri ödeme sürecine sahip olan bu krediler 300 ile 3000 dolar arasındadır (DPT, 2007: 31-32).

Bunların dışında ülkemizde yoksulluğun önlenmesi ve etkilerin azaltılması için geliştirilen uygulamaların başında sosyal yardım uygulamaları gelir. Sosyal yardımlar; yoksullara ücretsiz sağlık yardımı ve bakımı, aile ödenekleri, yaşlılara ve özürllülere aylık bağlanması, işsizlik yardımı gibi programları kapsamaktadır. Ülkemizdeki kamusal sosyal yardım programlarını aşağıda sıralanan kuruluşlar uygulamaktadır. Bu kuruluşların görevleri hakkında bilgiler ileriki bölümlerde detaylı bir şekilde incelenecektir.

- SGK (2022 sayılı kanun uyarınca yapılan ödemeler)
- Sağlık Bakanlığı (Yeşilkart uygulaması)
- Vakıflar Genel Müdürlüğü (İmaret ve muhtaç aylıkları)
- 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (Yeni adıyla Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü)
- Belediyeler
- İl Özel İdareleri

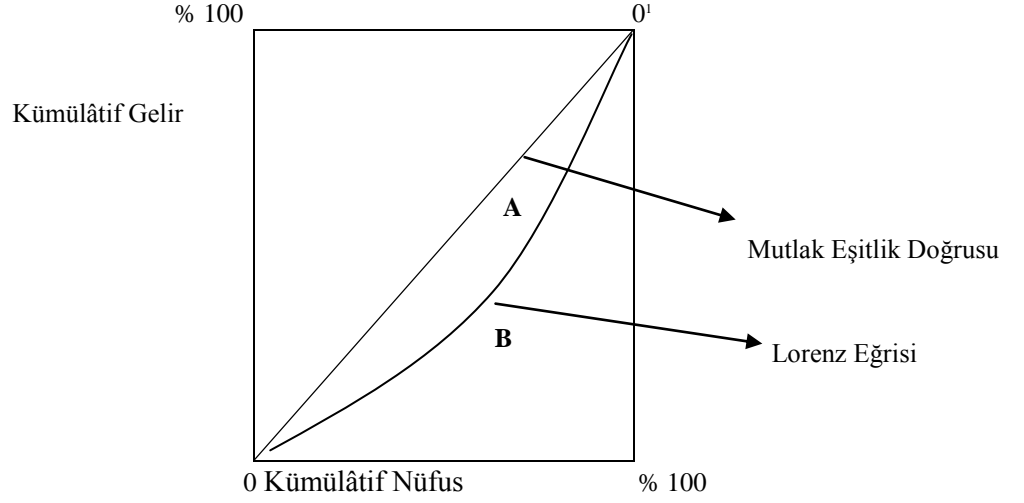
1.6.4. Türkiye'de Gelir Dağılımı

Gelir dağılımı, bir ekonomide belli bir dönem içerisinde yaratılan gelirin kişiler, toplumsal gruplar ve üretim faktörleri arasında bölüşülmesi olarak tanımlanmaktadır. Gelir dağılımı kavramı, fonksiyonel (faktörel) ve kişisel (bireysel) gelir dağılımı olmak

üzere iki şekilde ele alınmaktadır. Fonksiyonel gelir dağılımı, üretim sürecinde ortaya çıkan gelirin, üretim faktörleri (ücret, faiz, rant ve kar) ve sosyo-ekonomik gruplar arasındaki dağılımı göstermektedir. Kişisel gelir dağılımı ise, toplam gelirin toplumu meydana getiren bireyler, aileler ve gruplar arasındaki dağılımını ifade etmektedir. Kişisel gelir dağılımında gelirin fertler ya da haneler arasındaki dağılımı ön plandadır. Kişisel gelir dağılımından beklenen ilk hedef hanehalkları arasındaki gelir eşitsizliklerinin belirlenmesidir (DPT, 2001a:3-4).

Günümüzde gelir dağılımı kavramı ile birlikte gelir eşitsizliği kavramı da giderek daha fazla biçimde kullanılmaya başlanmıştır. Gelir eşitsizliği, belirli bir orandaki nüfus diliminin milli gelirden aldığı pay ile aynı orandaki bir başka nüfus diliminin milli gelirden aldığı pay arasındaki farklılığı ifade eden kavramdır. Gelir eşitsizliği ölçümünde “yüzde paylar analizi”, “Lorenz eğrisi”, “Gini katsayısı” gibi ölçüler kullanılmaktadır. Yüzde paylar analizinde gelir dağılımı tablolaştırılarak gösterilmektedir. Bu yöntemde hanehalkları yüzde 1, 5, 10 veya 20 gibi dilimlere bölünerek toplam gelirden aldıkları paylar karşılaştırılabilmektedir (Arabacı, 2011: 118-119). Lorenz eğrisi, gelirin nüfusa dağılımındaki eşitsizliği göstermekte kullanılan grafiklerdir. Eğri, bir karenin köşegenini uç noktalarda kesmektedir. Karenin dikey kenarında gelirin birikimli payları, yatay kenarında ise nüfusun birikimli payları yüzde olarak gösterilir (TÜİK, 2008: 57). Mutlak eşitlik doğrusu, bir toplumda herkesin gelirden eşit pay aldığı durumu yansıtır. Ancak bu durum sadece teoriktir, hiçbir ülkede görülmemektedir. Gerçek Lorenz eğrisi, mutlak eşitlik doğrusunun altında yer alır. Lorenz eğrisi, mutlak eşitlik doğrusuna ne kadar yakınsa gelir dağılımı o kadar eşit, ne kadar uzaksa o kadar eşitsiz kabul edilmektedir.

Şekil 1: Lorenz Diyagramı

Lorenz eğrisinden türetilen Gini katsayısı, mutlak eşitlik doğrusu ile Lorenz eğrisi arasında kalan alanın mutlak eşitlik doğrusu altında kalan üçgenin alanına oranıdır (Arabacı, 2011: 119-120). Gini katsayısı, “0” ile “1” arasında değişmektedir. Bir toplumda, gelir adaletli olarak paylaşılmışsa, Gini katsayısı “0”a eşit, toplumdaki gelirleri yalnız bir kişi almışsa, Gini katsayısı “1”e eşit olmaktadır (TÜİK, 2008: 57).

Türkiye büyük gelir eşitsizliğinin yaşandığı bir ülkedir. OECD ülkeleri arasında Meksika ve Amerika’dan sonra en kötü gelir dağılımında üçüncü sırada yer almaktadır. Dünya Bankası Türkiye’yi orta gelirli bir ülke olarak tanımlar ve gelir eşitsizliğini yüksek bulur. Türkiye UNDP’ nin 2005’teki İnsani Gelişim Göstergesine göre 125 ülke arasında en çok gelir eşitsizliğinde 70’inci sırada bulunmaktadır. Bu durum ülkede arzu edilmeyen bir gelir dağılımının açık bir göstergesidir (Güloğlu ve Güder, 2007: 183).

Tablo 3: Türkiye'de 2002-2010 Gelir Dağılımı Araştırmaları

Hanehalkı Dilimleri	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Birinci % 20	5.3	6.0	6.0	6.1	5.1	5.8	5.8	5.6	5.8
İkinci % 20	9.8	10.3	10.7	11.1	9.9	10.6	10.4	10.3	10.6
Üçüncü % 20	14.0	14.5	15.2	15.8	14.8	15.2	15.2	15.1	15.3
Dördüncü % 20	20.8	20.9	21.9	22.6	21.9	21.5	21.9	21.5	21.9
Beşinci % 20	50.1	48.3	46.2	44.4	48.4	46.9	46.7	47.6	46.4
Gini Katsayısı	0.44	0.42	0.40	0.38	0.43	0.41	0.41	0.42	0.40

Kaynak: TÜİK (2012), <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8661>

Türkiye'nin en başta gelen sorunlarından birisi gelir eşitsizliğidir. Tablo 4'de Gini katsayısındaki gelişim yıllar itibariyle izlendiğinde gelir eşitsizliğinin azaldığı görünse de TÜİK tarafından toplanan verilerde özellikle ücret dışı gelirin % 60'dan fazlasının beyan edilmemesi gelir eşitsizliklerinin olduğundan daha az görünmesine neden olmaktadır. Gini katsayısı zaman içinde düşmekle birlikte 2009 yılında bir önceki yıla oranla 0.01 puanlık bir artış göstererek 0.42 gibi yüksek bir düzeydedir (Arabacı, 2011: 134-135). 2010 yılında ise tekrar 0.40'luk düzeye indiğini görmekteyiz. Diğer yandan yüzdeler dilimlere baktığımızda milli gelirden alınan payda en yoksul dilimle en zengin dilim arasındaki fark önemli orana ulaşmıştır. Bu farkın fazla olması gelir eşitsizliğinin önemli bir göstergesidir.

1.7. Sosyal Yardım Kavramı

Sosyal yardım kavramı sabit veya evrensel bir anlama sahip değildir (Gough, 2010: 234). Değişik isimler altında tarihin ilk devirlerinden bugüne değin varlığını sürdüren sosyal yardım kavramı -kesin çizgileriyle bilinmese de- sanayileşme döneminin ürünüdür. Bu açıdan, modern anlamda sosyal yardımın, sanayileşme sürecinde özellikle gelirin yeniden dağıtım sürecinde işlevsellik kazanan bir vasıta olarak varlığını yıllardır sürdürdüğü kaydedilmektedir (Taşçı, 2010: 37).

Sosyal yardım, temel ihtiyaçlarını karşılayabilme olanaklarından yoksun olan kişilere y6nelik bir sosyal g6venlik y6ntemi ve sosyal hizmet alanıdır (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M6d6rl6ę6, 2010: 28). Toplum 6rg6tlenmesiyle doğrudan ilintili olarak ortaya çıkan “yoksunluk” olgusunun hafifletilmesine, geciktirilmesine, (geçici olarak) giderilmesine y6nelik uygulanan insani hizmetlerin b6t6n6d6r (G6neş, 2008: 163). Genel olarak yeterli gelire sahip olmayan kişilere son noktada sağlanan maddi destek olarak tanımlanmaktadır. Sosyal yardımlar sosyal koruma programları içinde en son sırada yer almaktadır. Sosyal sigorta sisteminin sağladığı g6venceden faydalanamayan kişilerin korunmasını sağlayan programlardır (Hacımahmutoğlu, 2009: 24-25). Bu kapsamda muhtaçlık tespitine g6re yoksullara karşılıksız olarak verilen ve yoksullukla m6cadeleyi amaçlayan ayni ve nakdi yardımlardır (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M6d6rl6ę6, 2010: 28). Daha ayrıntılı diğer bir tanıma g6re ise sosyal yardımlar, kendi ellerinde olmayan sebeplerden dolayı fakir olarak d6nyaya gelen veya sonradan yoksulluğa d6şen ve dolayısıyla mutlak veya nispi olarak yardıma muhtaç hale gelen kişilere, insanlık haysiyetine yaraşır d6zeyi sağlamak maksadıyla, çoğu zaman devlet b6tesinden (fonlardan) tek taraflı olarak yapılan karşılıksız (veya kişinin durumunun iyileşmesi halinde daha sonra geri 6deme şartına bağlı olarak yapılan) maddi desteklerdir (Seyyar, 2006: 274).

Sosyal yardım kavramının temel 6zelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz (Tunç, 2009: 65-66):

- 1- Sosyal yardım, esas itibariyle sosyal g6venlik hizmetlerinin yerine getirilmesinde kullanılan bir y6ntemdir.
- 2- Sosyal yardım, sosyal hizmetler kapsamına da giren bir hizmet şeklidir.
- 3- Sosyal yardımlarda, yararlanıcıların herhangi bir katkısı olmayıp, ihtiyaçları karşılıksız olarak giderilmektedir.
- 4- Sosyal yardımlar, sosyal g6venlik açısından ancak kanunla d6zenlenmiş oldukları ve resmi ya da yarı resmi nitelikteki kuruluşlar tarafından y6r6t6ld6kleri taktirde gerçek bir sosyal g6venlik hizmeti olarak kabul edilebilmektedirler.

- 5- Sosyal yardımlar, parasal sosyal gelirler biçiminde sunulabileceği gibi aynı yardımlar ve bakım, tedavi, rehabilite etme ve yetiştirme gibi hizmet yönü ağır basan nesnel sosyal gelirler şeklinde de sunulabilmektedir.
- 6- Sosyal yardımlar, kişilerin muhtaçlıklarının araştırılması ve kontrolüne dayalı olarak, ihtiyaçlarının şekline ve şiddetine göre sağlanmaktadır.
- 7- Sosyal yardımlar, kişilerin kendilerine yeterli duruma gelmeleri ve muhtaçlıktan kurtulmaları amacıyla verilmektedir.

Yoksullukla mücadelede sosyal yardımların rolü, yoksulluğu ortadan kaldırmaktan ziyade muhtaçlık durumunu gidermeye yönelik olduğu görülmektedir. Sosyal yardım faaliyetleri ile yoksulların ihtiyaçları karşılanarak yaşamlarını sürdürmelerine destek olunmaktadır. Çünkü yoksulların çok çeşitli nedenlerle ortaya çıkan ve uzun vadede ortadan kaldırılması mümkün olan yoksullukla mücadele politikalarının sonuçlarını bekleyecek zamanları yoktur. Beslenme, barınma, giyinme gibi temel ihtiyaçların acilen karşılanması gerekmektedir. Bu anlamda sosyal yardımlar yoksulların kısa vadede en büyük destekleri olmaktadır. Ayrıca her toplumda engellilik, yaşlılık vb. sebeplerle uzun süreli veya sürekli olarak sosyal yardımlara ihtiyaç duyan kesimler bulunması kaçınılmazdır. Bu niteliğiyle de sosyal yardımlar ömür boyu sürebilmektedir (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010: 29).

1.8. Sosyal Yardımların Tarihsel Gelişimi

1.8.1. Sanayi Öncesi Dönemde Batı Dünyasında Sosyal Yardımlar

Bazı araştırmacılar sosyal refah uygulamalarının başlangıcını 19. yüzyıl olarak kabul etse de, yardımseverlik duygusunun insanın bir parçası olduğu ve ilkçağlardan beri insanın hayırsever eylemler içinde bulunduğu bir gerçektir. Ancak, tarih boyunca, hayırsever hareketlerin performansı gönüllü organizasyonlar devletin koruması altında genişlemiş ve fakat yardım yapmanın gerekliliği ve bu konudaki sorumluluk daima topluma ait olmuştur. Öte yandan belirsizlik, savaş ve mücadelelerle dolu dünyada bir toplumun varlığını sürdürebilmesinde rekabetten çok bireylerin birbirlerine ihtiyaçları vardır. Bu anlamda karşılıklı yardım insanlık tarihinin başlangıcından buyana söz konusudur.

Sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin karşılanmasında rol alan kurumlar incelendiğinde, tarım toplumunun ilk dönemlerinde başta geleneksel geniş aile olmak üzere, dini kurumlar ve komşuların etkin olduğu görülmektedir. Avrupa, ortaçağda, feodal yapının ortaya çıkmasıyla birlikte, topraklarında kiracı şeklinde bulunan aileler, temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamayacak duruma düşmüşler ve feodal lordlar insanların ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Kasabalarda ise ihtiyaç sahiplerinin beklentileri loncalar tarafından karşılanmıştır.

Ortaçağ Avrupası'nda kıtlık, savaş, salgın hastalıklar ve bazı bölgelerdeki feodal düzenin bozulması nedeniyle ihtiyaç sahibi insanların sayısındaki artışlar ilk defa devletin doğrudan müdahalesini beraberinde getirmiştir. Bu amaçla, İngiltere'de 1300'lü yıllar ortalarından 1800'lü yılların ortalarına kadar bir dizi Yoksulluk Yasası yapılmıştır (Ersöz, 2011: 27-29).

1388 yılında ilk Yoksulluk Yasası İngiltere'de çıkarılmıştır. Bu yasada toplumu etkileyen veba salgını sonrasında yaşanması muhtemel olan işgücü kıtlığının engellenmesi amaçlanmıştır. 1601 yılında Kraliçe Elizabeth tarafından uygulamaya sokulan Yoksulluk Yasası ise doğrudan yaşlı ve hasta yoksullara yardım götürmeyi amaçlamıştır. Bu yasanın özünde, yoksulluğun yaygınlaşmasında hükümetin sorumlu olduğu ve bireylerin ekonomik refahının sağlanmasından kamunun sorumlu olduğu düşüncesi vardır (Özdemir, 2004: 141). Yasa, yoksullara yardım verilmesinde yerel yönetimlere ne tür görevler düştüğünü, gözlemcilerin fakirleri izlemek için görevlendirildiğini, bu gözlemcilere fakirlere verilen yardımları arttırma ve bu yardım fonlarını kullanabilme yetkisi verildiğini ve devlet yardımlarının aile, arkadaş veya komşu yardımlarından sonra en son çare olarak kullanılacağını düzenlemiştir (Ersöz, 2004: 10). Yasa, fakirleri, “çalışabilecek durumda olan fakirler”, “çalışma imkânından yoksun fakirler” ve “bakıma muhtaç çocuklar” şeklinde kategorize etmiştir. Aile ve akrabaları tarafından bakılabilecek durumda olan yoksulların sosyal yardımdan faydalanmaları yasaklanmıştır. Bu yasaya yöneltilen en önemli eleştiri ise, yasanın temel olarak yoksulluğu hafifletmekten öte, hâkim sınıfın dilencilik konusundaki şikâyetlerini gidermeyi amaç edindiği üzerine olmuştur (Taşçı, 2010: 66).

1601 yılında çıkarılan yasa tam ikiyüz yıl hüküm sürmüştür. Ancak, İngiltere'de daha önce ortaya çıkan sanayileşme diğer ülkelere göre insanları ekonomik olarak çok fazla

ezmiştir. Ekonomide ve sosyal hayatta görülen bu değişim ve baskı nedeniyle, 1834 yılında yeni bir Yoksulluk Yasası'nın yürürlüğe girmesine sebep olmuştur. Bu yasanın ana ilkesi daha güçlü bir gelir araştırması sistemini devreye sokmaktır (Özdemir, 2004: 141-142). Yasa ile yardımlar büyük ölçüde tatsız ve üstelik onur kırıcı bir niteliğe büründürülmüş ve yardım talep edenlerin isteklerini azaltmak hedeflenmiştir (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 82).

İngiltere, 1601 ve 1834 yıllarındaki Yoksulluk Yasaları ile Batılı ülkelere yoksullara yardım alanında öncü olmuştur. Bunun yanında çalışma hayatında da ilk sosyal mevzuatı çıkaran ülke olmuştur. İşçilere 1824 yılında örgütlenme hakkı tanımış, 1801'den başlayarak çocukları kapsayan koruyucu sosyal mevzuat değişikliklerine gitmiştir. Fransa 1840'tan sonra bu alanda İngiltere'yi izlemiştir. 19. yüzyıl ortalarından itibaren kitlesel yoksulluk önemli sorun teşkil etmeye başlamıştır. Almanya kısmen sosyal huzursuzluk korkusuyla, kısmende sosyalist hareketlere karşı olarak, 1880'de sosyal sigortalar uygulamasına başlamıştır. Yeni Zelanda, ihracata bağlı ekonomisi artan uluslararası rekabetle karşı karşıya kalınca 1898'de primsiz emekli aylığını uygulamaya sokmuştur. ABD'de ise 20. yüzyıla değin yoksullara yardım geniş ölçüde yerel yönetimlerin kendi yoksullara yardım kanunlarına göre sınırlı ölçüde sağlanmıştır (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 83).

1.8.2. Osmanlı Devleti'nde Sosyal Yardımlar

Sosyal yardım, ihtiyaç sahiplerini gözetme ve ihtiyaçlarının giderilmesi açısından Türk devletleri tarafından ön planda tutulmuştur. Türk tarihinde “açı doyurma, çıplağı giydirme” derin kökleri olan bir anlayıştır. Orhun yazıtlarında, Dede Korkut'ta, Manas destanında bu anlayış temel ilke olarak işlenmiştir. Orhun yazıtlarındaki Bilge Kağan'ın “Tanrı (öyle) buyurduğu için, bahtım ve talihim olduğu için ölecek halkı diriltip doyurdum. Çıplak halkı giyimli kıldım, fakir halkı zengin kıldım...” sözü devletin ihtiyaç sahiplerine verdiği önemi gösterme açısından güzel bir örnektir. Bu anlayış Selçuklular, Osmanlılar döneminde de devletin sorumluluğu olarak göze çarpmaktadır (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010: 262).

Osmanlı İmparatorluğu'nda sosyal yardımlar devletin asli görevi olarak görülmemiştir. Bununla birlikte devlet sosyal yardım amaçlı harcamaları desteklemiş, yürütülen

hizmetlerin sürekliliği için düzenlemeler yapmıştır (Gül, 2004: 353). Devletin bizzat içinde olmadığı ancak desteklediği sosyal yardım hizmetleri dört şekilde yürütülmüştür. Birincisi aile içinde yardımlaşma, ikincisi meslek kuruluşları çerçevesinde yapılan yardımlar, üçüncüsü dini yardımlar ve dördüncüsü ise vakıflar aracılığıyla yapılan yardımlardır.

Osmanlıda bir nevi üretim ve tüketim birliği niteliği taşımış olan aile, kişinin sosyal risklere karşı korunması bakımından çok önemli bir rol oynamış ve bu yönüyle aile sosyal güvenlik sisteminin temelini oluşturmuştur. Aile içindeki birinin hastalık kaza ve ölümü halinde ortaya çıkan boşluk, ailenin diğer üyeleri tarafından yapılan yardımlarla giderilmeye çalışılmıştır. Bu sistemin özellikle tarıma dayalı kesimde etkin olduğu bilinmektedir. Bütün tarımsal ve gelişmemiş toplumlarda olduğu gibi aile, her türlü risk karşısında sığınılan başlıca yer olmuştur (Şen, 2002).

Osmanlı devletinde meslek kuruluşları çerçevesinde yapılan sosyal yardımlar ahilik ve bunu takip eden loncalar ile gerçekleştirilmiştir. Ahiler, bir sanat ve meslek topluluğu olmakla beraber, asıl iktisadi niteliklerinden ziyade dinsel, sosyal ve politik değerleri özünde toplayıp bir araya getirme ve cömertlik, muhtaçlara yardım, zulüm görenleri koruma gibi yönleriyle tanınmışlardır. Osmanlının kuruluş aşamasında önemli rol oynayan bu teşkilatlar daha sonraları sadece hayırsever esnaf kuruluşları haline dönüşmüşlerdir. Ahilik teşkilatlarının başlıca amacı, karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma düşüncesinin oluşturulması ve yaygınlaştırılmasıdır. Yoksula, misafire, yolcuya sofraya kurup onu beslemek ahiliğin temel kurallarını oluşturan ve ideolojisini karakterize eden hususlardandır.

Ahilik teşkilatının XV. yüzyılın ortalarından sonra etkileri azalmaya başlamıştır. Esnaf, önceleri toplandığı dergâh ve zaviyeleri yavaş yavaş terk ederek loncaları oluşturmaya başlamıştır. Merkezi devletin etkinliğinin artmasıyla birlikte loncaların üst yöneticileri Sultan'ın "Berat-ı Şerif"i ile atanmıştır. Sonraki dönemlerde loncalar daha da güçlenerek esnaf ve sanatkârlara egemen olmuştur. Loncalar üyeleri ve aile efradı için hastalık, evlenme, doğum, iş kurma, işsizlik, ölüm gibi birtakım sosyal risklere karşı ayni ve nakdi yardım sağlayan dayanışma sandıkları kurmuşlardır. Her lonca kurduğu "Orta Sandığı" veya "Teavün Sandığı" adı verilen yardım sandıklarıyla sosyal yardımlar yapmıştır. Loncaların kurdukları bu sandıklar sosyal yardımlar Türkiye'de sosyal

sigortaların ilk çekirdeği olarak kabul edilmektedir. Diğer bir görüşe göre ise, Türkiye’de sosyal sigortalar kurulduğu dönemde bu sandıklar çoktan unutulmuş olduğu için bunlar sosyal sigortaların ilk çekirdeği olarak kabul edilmesi mümkün değildir. XIX. Yüzyılda Avrupa makineleşme ve fabrikalaşmanın hızlanmasıyla loncalar rekabet edemez hale gelmiş ve XIX. Yüzyılın sonlarına doğru ortadan kaybolmuşlardır (Şen, 2002).

Osmanlı İmparatorluğu’nda sosyal yardımlaşmada üçüncü önemli sistem din kuralları çerçevesinde yapılan yardımlardır. Dini kurallara dayanan sosyal yardımlaşmadaki en önemli kurumlardan biri zekâttır. Zekât, bir tür servet vergisidir ve yoksulun zengin üzerinde bir alacağı olarak nitelendirilmektedir. Zekât ibadetinde, zengin olan kişi Allah’ın emrettiği biçimde ahlaki ve sosyal yollarda kullanılmalıdır (Hacımahmutoğlu, 2009: 66). Zekâtın verileceği yerler, “... fakirler, miskinler, onun üzerine memur olanlar, kalpleri ısındırılanlar, köleler, borçlular, Allah yolundakiler, yolda kalmışlar...” olarak ifade edilmiştir (Şen, 2002). Din kurallarına göre yapılan diğer kurum ise fitredir. Fitre bir baş vergisidir ve cinsiyet, yaş gibi ayrımlar yapmaksızın yoksul olmayan herkes tarafından yoksullara ödenmektedir (Hacımahmutoğlu, 2009: 66). İslam dini temelde insanlar arasında sosyal dayanışmayı esas almıştır. Bunun sağlanması içinde gerekli olan kurumları tesis ederken, sosyal dayanışmayı engelleyebilecek etkenleri yok etmeye çalışmıştır. Sosyal dayanışmayı tesis ederken zekât ve fitrenin dışında sadaka, akile, kefaretlar, kurban, nezir (adak), ganimet ve fey gibi diğer kurumlardan da istifade etmiştir (Yılmaz, 1991: 187).

Osmanlı İmparatorluğu’nda sosyal yardım faaliyetlerinde aktif olarak hizmet gören diğer kurum ise vakıflardır. Osmanlı devletinde vakıflar ülkenin ekonomik ve sosyal hayatında çok önemli yere sahiptir. Devlet, eğitim, sağlık, sosyal yardım, şehircilik, belediye ve bayındırlık gibi kamu hizmetlerini vakıflara gördürmüştür. Bu vakıflar aynı zamanda devletçe de desteklenmiştir (Şen, 2002). Selçuklular ve Osmanlılar döneminde vakıflar “veren elin alan eli görmeyeceği” bir şekilde düzenleme yaparak fakir ve yoksulları gözetmeye çalışmışlardır. O dönemdeki zenginler vakıflara güçleri nispetinde yardımda bulunurlar, yoksullarda bu vakıflara gelerek ihtiyaçları nispetinde alım yaparlardı (Poçanoğlu, 2003: 179). Osmanlı ekonomisinin yaklaşık yüzde 16’sına hâkim olan vakıflar, gelirlerinin ortalama yüzde 11,2’sini sosyal yardım faaliyetlerine

harcamışlardır. Osmanlı devletinde 1546 yılında yalnız İstanbul'da 2515 vakıf bulunmaktaydı. 1718 ve 1800 yılları arasında Halep'te (bugünkü Suriye) toplam 687 vakıf kurulmuştur (İlter, 2009: 45-47).

Sosyal yardım faaliyetinde bulunan vakıflar ikiye ayrılmaktadır. Birincisi Hayri vakıflar, ikincisi ise avarız vakıflarıdır. Hayri vakıflar; yol, köprü, okul, cami gibi yapıların yapılmasının yanı sıra fakirlere yemek yedirilmesi, kurban kesilmesi gibi hizmetleri yürütmektedir. Avarız vakıfları ise düşük gelirlili köy ve mahalle sakinlerinin geçimleri tehlikeye düşüren durumlarda ihtiyaçlarının giderilmesi ve tedavilerinin yapılması amacı taşımaktadır (Hacımahmutoğlu, 2009: 67).

Osmanlının son dönemlerinde vakıfların sosyal yardım konusundaki etkinlikleri daha öncesine göre nispeten azalmaya başlamıştır. XIX. Yüzyıldan itibaren Osmanlı padişahları, hayır işlerinin yerine getirilmesi konusunda önceki padişahlar kadar ilgi göstermemişlerdir. Kronolojik sırasıyla Sultan II. Mahmut (1808-1839) 16, Abdülmecit (1839-1861) 3, II. Abdülhamit (1876-1908) 2, ve Mehmet Reşat (1909-1918) 6 vakıf kurmuşlardır (Özbek, 2011: 26). II. Abdülhamid döneminde devlet sosyal yardımlar konusunda kendini daha fazla hissettirmeye başlamıştır. Özellikle Darülaceze (yoksullar evi), Hamidiye Eftal Hastane-i Âlisi, Darülhayr-ı Ali (yetimhane) kurulan önemli kurumlardandır (Özbek, 2011: 195). Yine bu dönemde yaralı askerlere yardım ve cephedeki orduya destek amacıyla kurulan bugünkü adıyla Kızılay olan Hilal-i Ahmer Cemiyeti de önemli kurumlardandır. II. Abdülhamid'in Cuma Selamlığı esnasında fakirlere sadaka dağıtması, sebiller inşa ettirmesi, şiddetli kış mevsimlerinde yoksullara yakacak dağıtması, şehzadelerin sünnet törenlerinde yoksul çocukları da sünnet ettirmesi sıklıkla başvurduğu yardımlar arasındadır (Özbek, 2011: 34-35).

Osmanlının son dönemlerinde uygulanan diğer sosyal yardım uygulaması da "muhtacin maaşı" dır. 18 Haziran 1910 tarihli Kanuna göre, Osmanlı Devleti tebaasından olan, hiçbir geçim kaynağı olmayan ve kendisine bakacak kimsesi de bulunmayan, çalışamayacak derecede yaşlı ve malul veya yetim olanlar bu yardımlardan faydalanabilmektedirler (Taşçı, 2010: 70).

1.8.3. Sanayi Devrimi Sonrası Batı Ülkelerinde Sosyal Yardımlar

Sanayi Devrimi'nin tam olarak ne zaman başladığı konusunda uzlaşma bulunmamakla birlikte, genel olarak buhar makinesinin icadı devrimin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Sanayi Devrimi'nin en önemli sonuçları toplumsal nitelikte olmuştur. Sanayileşme ile birlikte yeni sosyal sisteme geçiş, toplumda sefalet ve hoşnutsuzluğu yaratmıştır. Şehirlerde yoksulların ayaklanmasına yol açan toplumsal değişim, Kıta Avrupası'nda 1848 devrimlerine yol açarken, İngiltere'de büyük Chartist hareketinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Sanayi Devrimi'nin ekonomik büyüme ve refah artışı sağlamanın yanında özellikle işçi kesimini ağır çalışma ve yaşam koşulları altında bırakması devrimin en çok eleştirilen yanı olmasına sebep olmuştur (Şenkal, 2007: 15-20).

Bu dönemde toplumsal yapının modern sanayinin gereklerine göre şekil aldığı ve değişmekte olduğu görülmektedir. Bunun neticesinde geleneksel anlamdaki sosyal dayanışma kurumlarının ya tamamen yok oldukları ya da önemlerini yitirdikleri görülmüştür. Bu dönemin Batı dünyası açısından en önemli niteliği, sosyal yardımların dini güdülere dayanmayan ve daha çok devlet ve yerel kuruluşlarca yapılmış olmasıdır. Bu dönem, bireyselliği yücelten, insanın yardımseverlik duygularını ikinci plana iten veya sınırlandıran "Protestan Ahlakı"nın öne çıktığı dönem olarak da değerlendirilmektedir. Bu anlayışa göre, kişiler için önemli olan maddi refahlarıdır; sosyal yardıma muhtaç olma, yoksulluk durumu ise kişinin kendi kusurudur (Taşçı, 2010: 68). Bu dönemde çalışma etiği kişinin emeğini pazarlaması, kendisi dışındaki kişiler için değerli birşeyler üretmesini zorunlu kılmıştır. Zenginlik bir gayretin karşılığı olarak görülürken, yoksulluk başarısızlığın kanıtı kabul edilmiştir. Üretim kanalları içinde kendine yer bulamayan yoksullar sisteme tehdit olarak algılanmıştır. Çalışmak yoksulluğu ortadan kaldıracak yegâne çözüm olarak görülmüştür (Yaman, 2008: 509).

Liberal doktrinin benimsenmesi sebebiyle çalışma hayatına müdahale etmeyen devlet anlayışı ortaya çıkmış bu da işçi ile işveren arasındaki eşitsizliklerin, çatışmaların artmasına yol açmıştır. Toplumsal huzursuzlukların artması zamanla devlet müdahalesine sebep olmuş ve bu durum devleti diğer sosyal aktörlerinin önüne geçmesine sebep olmuştur. Çünkü endüstri devriminin yol açtığı sefalet, ancak kamu gücüne sahip olan kamu yönetim birimlerinin sistemli bir mücadelesi ile giderilebilecek

boyutlara erişmişti (Ersöz, 2011: 32). Yoksulluk yasaları ile başlayan sosyal politika önlemleri, sanayileşmeyle birlikte toplumsal değişime paralel olarak genişlemiştir. 19. yüzyıl boyunca devlet tarafından işçi sınıfı merkezli önlemleri içeren sosyal politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Çalışma koşullarının iyileştirilmesi, sosyal güvenlik, çalışma hayatındaki kadın ve çocuklara yönelik politikalar önemli hale gelmiştir (Ersöz, 2004: 11).

Devrim sonrası Fransa’da ve İngiltere’de yardımlaşma dernekleri 18. ve 19. yüzyıllarda Avrupa’da işçi sınıfı arasında hızla yayılmıştır. Bu dernekler hastalık, kaza, sakatlık ve yaşlılık gibi sosyal riskler karşısında işçilere yardım sağlamışlardır. Yine bu dönemde iş kazalarına karşı işverenler sorumlu tutulmuştur (Tokol, 2000: 147). 19. yüzyıl ile çalışan kesim ve aileleri, gönüllü geleneksel sosyal yardım hizmetleri yerine, zorunlu sosyal sigorta sistemi içerisinde ele alınmaya başlanmıştır. Ancak iş hayatı dışında kalan ve çalışabilecek durumu olmayan yoksullara dönük kamuyu yükümlü kılan sosyal yardım hizmetleri de verilmeye başlanmıştır. Örneğin Almanya 1794 yılında Allgemeines Landsrecht Yasası ile fakirlerin bakımına ilişkin yükümlülükler getirmiştir. ABD 1898 yılında açmış olduğu “Sosyal Yardım Okulu” ile sosyal yardım alanında profesyonelleşme yoluna gitmiştir. Yine 1891 yılında Danimarka’da 60 ve üstü yaştaki kişilere aylık bağlanması kabulü, 1898 yılında Yeni Zelanda’da yaşlılara aylık bağlanması kabul edilmiştir. 1901 yılında İngiltere’de savaşta ölenlerin geride bıraktığı dul ve yetimlerine yönelik sosyal yardım programı başlamış, 1908 yılında “Yaşlı Sosyal Yardımları Kanunu” ile 70 yaş ve üzeri özürülere yardım yapılması uygulamaya sokulmuştur (Taşçı, 2010: 68-69).

İkinci Dünya Savaşı sonrası ünlü Beveridge Raporuyla birlikte sosyal yardım devleti ortaya çıkmış ve yoksullara yapılan yardımlar devletin dağıttığı bir ulufe değil aksine devletin yerine getirmesi gerektiği yükümlülük olarak kabul edilmiştir (Haşlak, 2008: 95). Genel olarak ifade edilecek olursa, sanayi devrimi ile başlayan ve günümüze kadar gelen dönemde, devletin sosyal yardım alanındaki “zorunluluk” ilkesi etrafında şekillenmeye başlamış ve sosyal yardım kamuya bir yükümlülük olarak verilmiştir (Taşçı, 2010: 69).

1.8.4. Batı Dünyasında Günümüzde Uygulanan Sosyal Yardımlar

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1970'li yılların ortalarına kadar sosyal politika devletinin rolü oldukça genişlemiştir. O döneme kadar takip edilen ve 1929 ekonomik bunalımıyla birlikte eleştirilmeye başlanan liberal iktisat politikaları, İkinci Dünya Savaşı sonrası yerini Keynesyen politikalara bırakmıştır. Bu dönemden sonra gelişmiş ülkelerde sosyal refah devleti anlayışı hâkim olmuştur. Devletin müdahale anlayışının gelişmesi ve sosyal politika önlemlerinin çeşitlerinin artması, batılı ülkelerde “sosyal devlet” veya “refah devleti” olarak adlandırılan devlet modelinin ortaya çıkmasında iki önemli olay etkili olmuştur. Bu iki olay, liberal düşünceye dayalı olarak devam eden devletin ekonomik uygulamalarını bütünüyle değiştirmiştir. Bunlar 1929 dünya ekonomik bunalımı ve İkinci Dünya Savaşı'dır (Ersöz, 2011: 34).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişmiş ülkeler sosyal politika uygulamaları çerçevesinde yoksullukla mücadele için uluslararası birçok antlaşmaya imza atmıştır. 1944 yılında Philadelphia'da yapılan ILO Genel Konferansında kabul edilen “Philadelphia Bildirgesi” ile yoksulluk tüm dünyada toplumları olumsuz etkileyen önemli bir sorun olarak kabul edilmiştir. 1948 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun Paris'teki oturumunda kabul edilen “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde” de sosyal yardımlar herkes için bir hak olarak tanımlanmış ve devletlerin bu hakkı sağlama ve korumada sorumlu olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca 1961 yılında Avrupa Konseyi'nin Torino'da kabul ettiği “Avrupa Sosyal Şartı” belgesinde sosyal haklar açısından önemli hükümler içermektedir (Hacımahmutoğlu, 2009: 34-35).

Sosyal devletin ilk adımlarının atıldığı Avrupa ülkelerinde sosyal koruma programları oldukça ileri düzeyde gelişmiştir. Avrupa ülkelerinde sosyal koruma programları bireyin yaşamı süresince devamlılık gösteren bir yapıya sahiptir. Sosyal yardım programları da sosyal koruma programları içerisinde son başvuru noktası durumundadır. Ancak sosyal yardım programları sosyal koruma programları içinde sınırlı olarak yer almaktadır. Yalnız İngiltere diğer ülkelere göre sosyal yardımlarda daha geniş uygulama alanına sahiptir. Sosyal yardımlar birçok Avrupa ülkesinde vatandaşlık hakkı olarak kabul edilmektedir. Birçok Avrupa ülkesinde sosyal yardım tutarları hanede yaşayan kişi sayısına göre artmaktadır. Her bir ilave bireyin sosyal yardım miktarındaki artışa etkisi yaşına göre değişmektedir. Örneğin Belçika'da

çocuksuz bir çifte, tek başına yaşayan bir kişiye verilecek sosyal yardım miktarı % 33 artırılarak verilirken, iki çocuğu kadar her çocuk için yardım miktarı % 25, üç çocuktan itibaren her çocuk için % 43 artırılmaktadır. Almanya'da ise bu artışlar sırasıyla % 57, % 39 ve % 50 oranında uygulanmaktadır (Hacımahmutoğlu, 2009: 39-41).

Almanya'da ihtiyaç sahibi herkes durumuna uygun yardımı talep etme hakkına sahiptir. Bunun için üç önemli koşul aranmaktadır. Birincisi zor durumda bulunmak, ikincisi kendi kendine yetmemek, üçüncüsü ise başkasından yardım alamamak. Bu ülkede sosyal yardımlar, kişiler için bir hak teşkil etmektedir. Bu itibarla yararlanmak için talep şart değildir (DPT, 2001b: 52). İngiltere'de sosyal yardım uygulamaları çocuklara ilişkin ödemeler, yaşlılık aylığı, özürlü aylığı, özel ihtiyaç parası ve yoksullar için aylıklardan oluşmaktadır. Diğer yandan İngiltere'de yoksulluk ve sosyal dışlanma temel bir sorun olarak görüldüğünden sosyal yardımlar tamamlayıcı bir öge görülmesine rağmen sosyal sigortaların sahip olduğu yüzdeye yakın bir orana sahiptir (Taşçı, 2010: 75). Avrupa ülkelerinin pek çoğunda sosyal dışlanma ve yoksulluğu kapsayan programlar mevcuttur. Bu tür programlar yoksulluğun ve sosyal dışlanmanın önlenmesine yönelik genel politika hedefleri belirlemektedir. Bu programlarda yoksulluğun yanında toplum ve ekonomi için daha kapsayıcı hedeflere de yer verilmektedir. Finlandiya, Almanya, İrlanda, İtalya, İsveç, Fransa, Slovenya, Polonya yoksullukla mücadele programlarına sahiptir (Coşkun ve Tireli, 2008: 88-89).

ABD'de ise sosyal yardımlar, aile sosyal yardım programları, tamamlayıcı sosyal yardım programları, genel sosyal yardım programları ve acil sosyal yardım programları çerçevesinde nakdi olarak, tıbbi bakım ve yiyecek programları çerçevesinde de aynı olarak düzenlenmiştir. Bu ülkede sosyal yardım programlarının en önemli özelliği, sosyal güvenlik sisteminin bir tamamlayıcısı olarak kabul edilmesidir (Taşçı, 2010: 75).

Hollanda Sosyal İşler ve İstihdam Bakanlığı sosyal yardımlarda yetkili kılınmıştır. Genel Sosyal Yardım Yasası, belediye başkanı ve meclis üyelerini uygulamadan sorumlu tutmuştur. Yasal olarak 18-65 yaş arası muhtaçlar yardım talebinde bulunabilmektedir. 18 yaş öncesi çocukların ailelerine ise, çocuk parası ödenmektedir. Fransa'da ise Asgari Ek Yardım Geliri yasası ile yoksullukla mücadele hedeflenmiştir. Fransa vatandaşı olan veya yabancı uyruklu olup da Fransa'da oturma ve çalışma izni

olan 25 yaşını doldurmuş olan ve geliri asgari düzeyde belirlenmiş olan bir miktarın altında kalan herkes bu yasanın kapsamına alınmıştır (DPT, 2001b: 54).

Avrupa genelinde son yıllarda sosyal yardım programlarının idaresi konusunda yerelleşme eğilimi görülmektedir. Bu uygulamanın arkasında iki amaç bulunmaktadır. Birincisi, bireysel sıkıntıların en iyi şekilde tespit edilmesi ve halledilmesi bireye en yakın idare tarafından mümkün olacaktır. İkincisi ise, yerelleşme sayesinde sosyal yardımlara esneklik ve etkililik kazandırılabilmesi düşüncesidir (Hacımahmutoğlu, 2009: 42-43).

1.9. Sosyal Yardım Ve İşgücü Piyasası İlişkisi

Sosyal politikalar, piyasanın işleyişinden doğan eşitsizliklerin ve aşırılıkların, devlet müdahaleleriyle yumuşatılmasını amaçlar. Bireylerin piyasa ekonomisine eşit koşullarla giremedikleri ve bu asimetrik konumlandırmaların piyasanın işleyişi ile giderilemeyeceği gerçeklerini temel alan sosyal politikalar, bireylerin yaşama koşullarını kabul edilebilir düzeylere getirmesi için devleti sorumlu tutar. Sosyal politikalar, piyasa koşullarında ulaşılamayan hizmet ve metaların, bunlara ulaşamayan kesimlere, devletin finanse etmesiyle sunulması demektir (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009: 86).

Sosyal politikalar çerçevesinde sunulan sosyal hizmetler ve yardımların, belirli bir gelir seviyesinin altında bulunan vatandaşlara bir hak olarak sunulması tartışmaları uzun süreden beri varolagelmektedir. Üyesi olmak amacıyla müzakere süreci içinde bulunduğumuz Avrupa Birliği ülkelerinde asgari gelir desteği adıyla benzer uygulamaların yer alması da bu tartışmaları sık sık gündeme getirmektedir. Ancak asgari gelir desteği uygulaması AB'nin uyulması zorunlu olan kuralları arasında olmayıp tavsiye niteliğindedir. Söz konusu tavsiyenin hayata geçirilmesi ise her ülkenin sosyal ekonomik, kültürel ve politik şartlarına bağlı bulunmaktadır.

1980'li yıllardan bu yana sosyal yardımlar konusunda benimsenen yeni yaklaşım ve politikalar çerçevesinde gerçekleştirilen uygulamalar, bazı kesimlerce sadaka kavramına atıfla eleştirilmekte "devlet-vatandaş ilişkisinin mantığının yerine geleneksel hayır hasenat anlayışının" konulduğu iddia edilmektedir. Bugüne kadar şiddetlenerek devam eden bu tartışma ideolojik yaklaşımlar ve farklı siyasi görüşlerin etkisiyle ele alınmıştır.

Tartışma bugün de tazeliğini korumakta ve yoksul kesimlere yapılan devlet yardımları çeşitli sebeplerden ötürü sorgulanmaktadır.

Bu çerçevede en çok dile getirilen konulardan birisi yoksul kesimlerin yardımlara bağımlı hale getirilmesi ve yoksullukla mücadele kapsamında bu insanları yardıma ihtiyaç duymaktan kurtaracak esaslı çözüm mekanizmalarının geliştirilmemesidir. Periyodik olarak sunulan ayni ve nakdi yardımların geçici bir çözüm olduğu ve bunun süreklilik kazanan bir geçim biçimi haline dönüştürülmemesi gerektiği belirtilmektedir (DDK, 2009: 10-11). Yardım alanların sayısının artması, onların piyasada çalışmaları için sistemin doğasından gelen teşvikleri (aç kalma ya da yoksulluk korkusu) azaltarak bu insanların çabalarını artırmalarını engelleyebilmekte ve hem sosyal güvenlik reformlarına karşı direnci ortaya çıkarmakta, daha da önemlisi yoksulların sayısının artmasına yol açabilmektedir. Diğer bir deyişle, yoksulluğu önlemek için yapılan sosyal harcamalar, beklenenin tam tersine bir sonuç verebilmekte yoksulluğun artmasına sebep olabilmektedir (DPT, 2007: 4).

1.9.1. Sosyal Yardım ve İşgücü Piyasasına Katılım

Yoksulluk, yoksulların bireysel ve hane özellikleriyle ilgili olduğu kadar, küresel, ulusal, bölgesel ve yerel sosyo-ekonomik faktörlerinde bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. İstikrarlı ve sürdürülebilir ekonomik büyüme, sosyo-ekonomik refah seviyesinin artırılmasının ve yoksulluğu azaltmanın en etkili yöntemi olarak değerlendirilmektedir. Ancak gelir dağılımındaki adaletsizlikler ve enflasyon oranının yüksek olduğu durumlarda, ekonomik kalkınmanın kazanımlarının ve refah artışının adil paylaştırılmadığı ve kitlelere yaygınlaştırılmadığı görülmektedir. Bu durumda, ekonomik kalkınma tek başına yoksulluğun azalmasına katkı yapmamaktadır. Ancak, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, bölgesel gelişmişlik farkları ve ekonomik büyümenin işsizliği azaltma yönündeki etkisinin düşüklüğü, Türkiye’de ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltıcı etkisini düşürmektedir.

Türkiye’de yoksulluk oranlarının görece yüksekliği ve sürekliliği, yoksulluğun hafifletilebilmesi için ekonomik büyüme, istihdam ve işgücü politikaları ile birlikte, hem sosyal devlet anlayışının güçlendirilmesi hem de yoksul yanlısı politikaların geliştirilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Sosyal devlet politikalarının yanı sıra,

genel olarak makro düzeyde ekonomik büyüme ile yoksulluğun azaltılması arasındaki temel bağlantı noktası, istihdam, işgücü ve ücret politikaları olmaktadır. Yoksulluğun azaltılmasına ilişkin bu politikalarda iki konu önemli hale gelmektedir. Birincisi, işgücü piyasasına yeni girenlere istihdam yaratılmasıdır. İkincisi ise, çalışanların verimliliğinin yükseltilerek bunun gelirlere yansıtılması ve refahın yükseltilmesidir. Özellikle yoksulların ve niteliksiz emeğin işgücüne katılımlarının sağlanması açısından ise, çalışabilir işgücünün özellikleri, yoksulların istihdam olanağı buldukları sektörlerin (emek yoğun ve enformel sektörler) yapısı, sürdürülebilir geçim yolları ile vergi, ücret ve sosyal güvenlik politikaları önemlidir (Gül ve Sallan Gül, 2008a: 363-364).

Yoksullukla mücadele etmek amacıyla yatırım, teşvik, eğitim politikalarıyla işgücü talebini ve arzını etkilemeye çalışmak ve aradaki uyumu sağlamak önemlidir. Aktif işgücü politikaları, istihdamın artışı sağlayacağı ve bu şekilde yoksulluğun azalacağını varsayan son dönemlerde kullanılan en önemli araçtır. Kendi işini kuracaklara verilen destekler, mesleki eğitimler, ücret destekleri, sosyal güvenliğe ilişkin destekler, kamuda geçici istihdam yaratmak, danışmanlık hizmetleri vb. bu çerçevede uygulanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde yürütülen bu yöndeki çalışmalar, sosyal destekler ve yardımlar nedeniyle işgücü piyasası dışında kaldığı düşünülen kesimi işgücüne dâhil etmek üzere odaklanmaktadır. Bu çerçevede üç farklı strateji uygulanmaktadır. Birincisi, işgücünü harekete geçirme stratejisidir. İşsizlik ve diğer yardımlardan yararlanırken aynı zamanda aktif işgücü piyasası uygulamaları kendilerine sunulmaktadır. Katılımcılar bu programlara katılmak ya da elde ettikleri yardımları kaybetmek arasında tercih yapmak zorunda bırakılmaktadır. İkincisi, köprü kurma stratejisidir. Piyasadaki şoklara karşı aktif işgücü politikalarının alanı genişletilmekte, programlara katılım yararları yeniden düzenlenebilmektedir. Ekonomik kriz dönemlerinde işsizler çalışmaya/çalışma hayatına yakın tutularak işgücünün istihdam edilebilirliği korunmaya çalışılmaktadır. Üçüncüsü ise kısıtlanmış yardımlar, erken entegrasyon stratejisidir. İşsizlik ödemesinin düşük seviyede ve kısa sürede tutulması ile işsizlerin işe dönmelerini hızlandırma hedeflenmektedir.

Uygulanan aktif ve pasif işgücü politikaları ile sosyal yardımlar birbirine karşıt uygulamalar değil, aksine birbirlerini tamamlayıcı öğeler olarak ele alınmalıdır (Şener, 2010: 7-8). Yine bu çerçevede kamusal bir politika olarak yoksullukla mücadele;

ekonomik kalkınma, istihdam, işgücü ve eşitlik politikaları ile sosyal güvenlik ve sosyal yardım politikaları ve bu politikaların kayıt dışı istihdama ve işgücüne katılıma etkisinin bir bütün olarak gözönüne alınması gerekmektedir (Gül ve Sallan Gül, 2008a: 362).

1.9.2. Sosyal Yardımlar, Tembellik ve Bağımlılık İlişkisi

Yoksulluğu bireysel özelliklere bağlı olarak açıklamak ve yoksulu özellikle tembellikle, hesabını bilmemezlikle, kötü alışkanlıklara sahip olmakla, aile hayatının düzensizliğiyle, bazen de çok çocuk yapmakla suçlamak eğilimi, kültürel ve tarihsel farkları aşarak günümüze kadar varlığını sürdürmüştür (Buğra, 2010: 11). Özellikle de yardım yapılacak kişilerin bu yardımı hak edecek düzeyde olup olmadıkları, yardım yapmak suretiyle zaten “tembellikleri” sebebiyle yoksul hale gelmiş insanların daha fazla tembelliğe teşvik edildiği, işgücü olarak sisteme sokulabilecek bir kesimin atıl bir durumda bulunmasına sebep olduğu vb. gerekçelerle sosyal yardımların eleştirildiği görülmektedir (Yılmaz ve Bulut, 2009: 87-88). Durağan ekonomi, uzun süreli işsizlik, istihdam piyasasındaki değişim, refah devleti uygulamalarının artan maliyetleri sebebiyle pek çok politik lider ve toplumun bir kesimi aşırı cömert refah devleti imkânlarının insanların çalışmasını önlediği, “bağımlılık kültürü” oluşturduğu sonucuna varmışlardır. Bu görüşü savunan taraflara göre istihdamın artması için istihdam piyasası daha esnek olmalı ve refah devleti pasif halden aktif hale geçmelidir (Coşkun ve Güneş, 2008: 144).

Sosyal yardımlara ilişkin tartışmanın odağında bu yardımların süresi, düzeyi, koşulları, iş arama durumu, sosyal yardımlar ile çalışma ile elde edilen gelir arasındaki fark, işsizler için eğitim programları, sosyal sigorta ile sosyal yardım arasındaki farklılıklar yer almaktadır. Sosyal yardımlar üzerine yapılan çalışmaların bir kısmı yardımların işgücünün çalışma isteği ya da işgücü piyasası üzerinde yaptığı olumsuzluklara değinmekte, yapılan düzenlemelerin bu olumsuzluğu hesaba katarak yapılması önerilmektedir. Haveman'ın yaptığı bir çalışmaya göre gelir koruma desteklerinin miktarı ve ulaşılabilirliği arttıkça gelir yoksulluğu ve ücret dağılımındaki eşitsizlik azalmakta, ancak aynı zamanda çalışma isteği de azalmakta ve işsizlik artmaktadır. Fransa'da yapılan çalışmalarda minimum gelir desteğinin evli kadınlarda ve bekâr annelerde çalışma isteğini azalttığına dair sonuçlar görülmüştür (Şener, 2010: 7).

Sosyal yardımların yardım alan kişilerde tembellik yarattığı ve bağımlılığa dönüştüğü eleştirisini yapan birçok kişi ve çalışma bulunmaktadır. Adam Smith'e göre, muhtaç durumda olanlara yapılan yardımların hiçbir yararı yoktur, çünkü yardım alanlar tembelliğe alışmaktadır. Bu çerçevede, 1797 İngiltere'sinde çıkartılan ve fakirlerin, evlerinde kaldıkları süre boyunca sosyal yardımdan faydalanmalarını ve ailelerin, nüfuslarına göre ayarlanan bir ek katkı sistemi ile kazançların normal ihtiyaç sınırlarına getirilmesine dayanan Kanun'a karşı duruşlar sergilenmiştir. Çünkü bu tür yardımların tembelliğe teşvik edici ve ahlak bozulmalarına yol açıcı olduğu ileri sürülmüştür.

Sosyal yardımların tembelliğe ve bağımlılığa sevk ettiği yönündeki benzer yaklaşım da ABD ile ilgili olarak dile getirilmiştir. Ducker'in belirttiğine göre, ABD'deki ihtiyaç sahibi insanlara, özellikle de siyahlara yapılan sosyal yardımların miktarı artıkça, bu insanlar, daha yoksul ve daha çaresiz bir duruma düşmektedirler. Bulgaristan'daki Romanlar'ın sadece sosyal yardımlardan geçinmeleri; dolayısıyla "sosyal yardım tüketicileri" olarak adlandırılmaları, sosyal yardıma yöneltilen tembellik ve bağımlılık yarattığı yönündeki eleştirileri haklı çıkartabilecek nitelikteki uygulamalar olarak görülmektedir.

Yukarıda zikredilen gerekçelere karşın sosyal yardımın, tembelliğe itmesinin gerekliği bütünüyle yansıtmadığını belirten görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşü savunanlara göre, sosyal yardım alanların tembel olmaları veya tembelliğe alışmaları ve çalışmak istememeleri algısı yanlıştır. Doğru olan, sosyal yardıma muhtaç hale gelenlerin işlerini kaybetmelerinden veya başka olumsuz gerekçelerden dolayı sosyal yardıma muhtaç duruma düşmüş olmalarıdır. Bu yaklaşım, sosyal yardım alanları doğrudan bağımlı veya tembel olarak nitelenmek yerine, bu kişilerin muhtaçlıklarının kaynağının kendileri olmadığını işaret etmektedir (Taşçı, 2008). Bununla birlikte, yoksul ve işsizlere çalışma ahlakının benimsetilip, olumlu davranış dönüşümünün sağlanmasının gereği vurgulanmaktadır. Ancak yoksul kişi ya da aile kendi kendine yeterli sürdürülebilir bir yaşam kurana kadar ona destek verecek sosyal yardımlarla desteklenmesinin önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca, sosyal yardımlara bağımlılığı en aza indirebilecek ve piyasada çalışmak isteyenlere fırsat eşitliğini sağlayabilecek hakkaniyetli bir çalışma refahı anlayışı kalıcı politika ve programların, makro ekonomik büyümeyi artıran ve işsizliği azaltan politikalarla da desteklenmesi de önerilmektedir. Günümüzde genel

kabul gören yaklaşım ise, herkesin piyasada çalışarak kendine yeterli bir yaşam kurduğu ve toplumsal refahı da arttırdığı bir çalışma refahı anlayışıdır. Çalışma refahı anlayışında, belirli hastalığı veya özürlülük durumu olmayan ve çalışabilecek durumda olan yoksullardan, karşılık ilkesi gereği, çalışmaları, çalışma yaşamına hazırlanmaları ve kişisel sorumluluk sahibi olmaları beklenmektedir (Gül vd., 2004: 397). Bununla birlikte sosyal yardımlarla ilgili olarak iş ve iş arama şartları ön plana çıkmış; yardım alanlara ön şart olarak iş testi (work test) uygulaması getirilmiştir (Coşkun ve Güneş, 2008: 144).

1.10. Sosyal Yardım Rejimleri

Dünyada tek bir refah rejiminden bahsetmek mümkün değildir. Sosyal yardım sistemlerinin yapısı, miktarı, türleri, yardımlardan yararlanma şartları ülkeden ülkeye farklılık arz etmektedir. Refah rejimleri Liberal Refah Rejimi, Muhafazakâr Refah Rejimi, Sosyal Demokrat Refah Rejimi ve Akdeniz Refah Rejimi olarak dört grupta değerlendirilmektedir (Coşkun ve Güneş, 2008: 141). İlk olarak Gosta Esping-Andersen’inde kavramsallaştırdığı liberal, muhafazakâr ve sosyal demokrat refah rejimleri (welfare regimes) terimi ile ifade edilmektedir (Özdemir, 2004: 103).

1.10.1. Liberal Refah Rejimi

Liberal iktisat anlayışına göre refahın artması için en etkili sistem serbest piyasa sistemidir. Uzun dönemde yoksulluğun azalması için serbest piyasa kapitalizmini savunmaktadır. Klasik liberaller rekabetçi piyasaların etkin olduğuna ve devlet müdahalesinin ise etkin olmadığına inanırlar. Milton Friedman’a göre, kapitalizm alternatif sistemlere göre daha az eşitsizliğe ve yoksulluğa yol açmaktadır. Friedman’a göre eğer yoksullukla mücadele yapılacaksa piyasalar korunmalı ve devlet müdahalesi azaltılmalıdır (Kabaş, 2010: 36). Liberallere göre devlet yoksulluk sorununun çözümü değil, çoğu zaman bizzat kaynağı olarak kabul edilmektedir. Liberaller yoksullukla mücadelede sosyal refah devletinin sonuçlarını hizmetlerde kalitesizlik, israf, savurganlık, verimsizlik, ağır vergi yükü dolayısıyla düşük yatırım ve işsizlik olarak görmektedirler. Liberal iktisatçılar yoksulluğu azaltmak için yeniden-dağıtıcı maliye politikalarının önemli sosyal maliyetlerinin olduğuna dikkat çekmektedirler. Liberal iktisatçılardan olan Robert Higgs “Gelirin Yeniden Dağıtımının İhmal Edilen On

Dokuz Sonucu” başlığını taşıyan makalesinde yoksullara yapılan yardımların toplumu daha da yoksullaştırdığını belirtmektedir (Aktan, 2002:554). Klasik ekonomistlerden Nassau Senior ve Thomas Malthus’a göre ise kapitalist ekonomi içinde özgür emek sahipleri, kendilerinin ve ailelerinin geçimlerini sağlayabilmeleri için işgüçlerini geçerli piyasa fiyatından satmaya mecbur edilmelidir. Eğer işgücü üzerinde bu zorlama olmazsa, etkili bir ekonominin devamı mümkün olamaz. Herkese refah sağlanırsa, işgücünün emeğini satması ve çalışma arzusu duyması özendirerek bir motivasyon kalmamaktadır. Böylece işçiler, toplumun üretken üyelerinin üzerine yük olarak aylak yaşamı tercih edebilirler ve bu da ekonomiyi bozarak, nihayetinde bütün toplumun yıkılmasını beraberinde getirebilir (Özdemir, 2004: 63).

Bununla birlikte liberaller yoksullukla mücadele edilebilmesi için şu önerilerde bulunmaktadır (Aktan, 2002:558-559):

- 1- Piyasa ekonomisi güçlendirilerek üretim artırılmalı; böylece işsizliğin azaltılması amaçlanmalıdır.
- 2- Düşük vergi oranları ile üretimin artırılması hedeflenmeli, böylece işsizliğin azalması ve bireylerin gelirlerinin ve refah düzeylerinin artırılması sağlanmalıdır.
- 3- Zorunlu özel güvenlik sistemi uygulanmalı, devlet sadece primini ödeyemeyecek durumda olanların primlerini karşılamalıdır.
- 4- Zorunlu özel sağlık sigortası sistemi uygulanmalı, devlet sadece primini ödeyemeyecek durumda olanların primlerini karşılamalıdır.
- 5- Özel eğitim kurumları güçlendirilmeli, eğitim bedelini ödeyemeyecek durumda olanların harçları devlet tarafından karşılanmalı veya yoksul öğrencilere karşılıksız veya uzun vadeli düşük faizli burs sağlanmalıdır.
- 6- Devlet hiçbir sektöre ve kesime direkt parasal yardım yapmamalıdır.
- 7- İşsizlik sigortası kaldırılmalı, bireylerin bilgi ve becerileri geliştirilerek nitelikli işgücü haline getirilmelidir.

Özetle liberal model, iktisadi büyümenin yoksulluk üzerinde negatif etki ettiğini savunur. Devlet müdahalelerinin ve işsizlik olgusunun yoksulluğu arttırdığını, işgücü verimliliğinin yoksulluğu azalttığını vurgular. Bu perspektif ileri kapitalist demokrasilerde yoksulluğu açıklamak üzere kullanılmaktadır (Kabaş, 2010: 37).

1.10.2. Muhafazakâr Refah Rejimi

Bu rejim tipi farklı birçok isimle zikredilmektedir; “muhafazakâr-korporatist refah rejimleri”, “sosyal sigorta modeli”, “Kıta Avrupası modeli”, “kurumsal refah rejimleri”, “Bismark ülkeleri modeli”, “Alman modeli” ve “Hıristiyan Demokratik rejimler” gibi. Terimin klasik Avrupa bakış açısından anlamı muhafazakârlıktır (Özdemir, 2004:108). Muhafazakârlık Latince ‘conservare’ kelimesinden türetilen bir kelime olup koruma ve muhafaza etme anlamına gelmektedir. Conservateur (muhafazakârlık) Fransız siyasi literatüründe, Napoleon politikalarının başarısızlığa uğramasından sonra, devrim öncesi siyasi inanç ve değerleri yeniden gerçekleştirmek üzere Fransız düşünürleri tarafından, yeni bir felsefi terminoloji olarak ve devrimin jakoben düşüncesine karşı, adalet ilkelerini ve medeniyetin güvenliğini sağlama anlamında kullanılmıştır. Modern şekliyle muhafazakârlık kavramının ortaya çıkışı, düşünsel faaliyetlerin en yoğun yaşandığı dönem olan 18. y.y. Aydınlanma Çağı ve İngiliz devlet adamı Edmund Burke sayesinde olmuştur. (Akkaş, 2004: 32-34). Muhafazakârlık, kurulu düzeni tamamen değiştirmeye karşı tavır alarak, değişime karşı istikrarı sağlamak için mevcut durumu savunur. ‘Tedrici’ gelişmeyi ani değişmeye, pratiği ideolojiye, tecrübe edileni edilmeyene, mevcut iyiyi ütöpik iyiye tercih ederek istikrarlı bir toplumsal gelişimin sürdürülmesinden yanadır (Akkaş, 2004: 38-41).

Orijini itibariyle anti-liberal olan muhafazakâr rejim, hiyerarşik sosyal düzeni muhafaza etmeye çalışır. Sosyal hakların geniş yer bulduğu bu rejimde özel refah düzenlemelerinin yalnızca marjinal bir rolü sözkonusudur. Diğer taraftan bu rejim türü korporatisttir, çünkü en azından kökenlerine bakıldığında, bu haklar ve ayrıcalıkların sınıf ve statü bazında farklılıklar gösterdiği ve gelirin yeniden dağılımının marjinal olduğu görülmektedir. Bu tür devletler bir yandan piyasanın önceliğini reddederken, diğer yandan devlet yardımı prensibi üzerine vurgu yapan ve sosyal refahın merkezine aileyi alan Hıristiyan Demokratik doktrinler tarafından güçlü bir şekilde etkilenmişlerdir. Bu ülkelerde sosyal harcamalar, liberal ülkelere göre daha fazla ve

gelir transferleri, erkek aile reislerinin gelir gereksinimlerini karşılamada yeterlidir. Kadının istihdamını ve kadınlara iş sağlamayı kolaylaştıran sosyal hizmetler mütevazıdır. Hem toplumun genel anlamda istihdam düzeyi hem de kadınların istihdam düzeyi düşüktür (Özdemir, 2004:109).

Ailecilik muhafazakâr refah rejiminde önemli bir özelliktir. Ailenin geçimini sağlayan erkeğe önemli görev düşmektedir (Coşkun ve Tireli, 2008: 57). Evli kadınların iş piyasasına katılımı teşvik görmemektedir. Aile yanında, istihdamla bağlantılı sosyal sigorta da insanları korumaktadır. Bu ülkelerde, aynı zamanda güçlü bir istihdam garantisi de sözkonusudur. Ancak, sosyal sigorta, kadınlara ve düzensiz iş kariyeri olan işçilere yetersiz güvenlik sağladığı için eleştirilmektedir. Muhafazakâr görüşe sahip olanların aslında refah devletine bakışları çok da olumlu değildir. Bunun başlıca nedeni, refah devletinin, başta toplumun merkezinde olan ailenin bozulmasına yol açması, diğer taraftan da kilise, gönüllü kuruluşlar ve yerel yönetimlerin gerilemesine neden olmasıdır. Bu görüşe göre, refah devletinin büyümesi ile aile yapısının parçalanması arasında doğrudan bir ilişki sözkonusudur. Aile ve adı geçen bu kurumların yerine devletin sosyal refah hizmetlerini uygulamaya başlaması ile birlikte, insanlar, bu tür devlet yardımlarını bir hak olarak görmeye başlamış ve bunları devletten beklemeye başlamıştır. Uygulanan bu türlü yardımlar neticesinde eşlerin boşanması, yalnız yaşayan ebeveynlerin çoğalması ve nikâhsız doğan çocukların sayısının artması ile neticelenmektedir (Özdemir, 2004: 110).

Yeni muhafazakârlık olarak adlandırılan görüşü benimseyenlere göre ise serbest piyasada başarılı olanların gelir ve servetlerinden vergi adı altında yoksullara transfer edilen yardımlar yoksulları tembelleğe özendirilmektedir. Bu sebeple yoksulluk yardımları birçok zarara yol açmakta ve bu zararların ortadan kaldırılması için sosyal devlet programlarının kaldırılması istenmektedir. Ayrıca, yoksullara çalışma ahlakı ve sorumluluk üstlenme anlayışı kazandırılarak, davranış değişimi ve moral dönüşüm gerçekleştirilmelidir. Bunun yanında yoksulların sosyal yardımlara gereksinim duymadan ailelerini geçindirip daha iyi işlere bir köprü kurabilmeleri için, öncelikle düşük ücretli işleri kabul edip çalışmalarını tavsiye edilir. Yoksulların ihtiyaçlarının gönüllü kuruluşlarca, dinsel ve geleneksel kurumlardan destek ve yardım olarak gidermeleri savunulur. Bir başka ifadeyle, yeni muhafazakâr yaklaşımda, kurumsal

sosyal devlet uygulamalarının yerine, gönüllü dayanışma, geleneksel ve dinsel yardımlaşma ve sivil toplum ikame edilmek istenmektedir (Gül ve Sallan Gül, 2008b: 71).

1.10.3. Sosyal Demokrat Refah Rejimi

Sosyal demokrat refah rejimleri, “evrensel refah rejimleri”, “İskandinav modeli” ya da “modern refah rejimleri” olarak da adlandırılmaktadır. Bu rejim türünün en önemli temsilcisi İsveç’tir. Bu nedenle “İsveç modeli” olarak da anıldığı olmaktadır. Diğer ülkeler ise Norveç, Danimarka, Hollanda ve Finlandiya’dır (Özdemir, 2004: 111). Bu rejim türü, Esping-Andersen’e göre diğer iki refah rejimine karşıt olarak uluslararası refah sahnesine çıkmıştır. Bu rejimin temel özellikleri, genellik, kapsamlı risk önleme, cömert yardımlar, eşitlikçilik ve tam istihdam taahhüdüdür (Coşkun ve Tireli, 2008: 58).

Bu rejim türünde diğer rejimlerden farklı olarak, devlet ikinci ya da son çare olarak başvurulacak bir merci değil, bütün vatandaşların sosyal haklarını temin eden temel refah birimidir. Devlet tam istihdam sağlama sözü vermiştir. Çünkü sağlam ve evrensel bir refah devletini sürdürmenin yol açtığı maliyeti karşılamamanın en iyi yolu, kişilerin çoğunun çalışması ile başarılabilen düşüncesini kabul etmektedir (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 70). Bu anlamda iş piyasaları refah devletinin uygulamalarının odağında yer almaktadır. İstihdam içinde kamu istihdamı OECD ülkeleri ortalamasının iki katıdır. Kadınların işgücüne katılım oranları çok yüksektir. Bu nedenle “istihdam genişletici refah devleti modeli” ya da “tam istihdam sağlayıcı refah devleti modeli” olarak da adlandırılmaktadır (Özdemir, 2004: 111-112).

Sosyal demokratik refah devletleri, devletin yoğun sosyal haklar sağladığı, özel refah uygulamalarının ise marjinal düzeyde olduğu bir toplum modelini temsil etmektedir. Ancak, haklar evrensel nitelik taşımakta, statü farklılıklarını korumaktan ziyade, eşitlik prensibini vurgulamaktadır. Bu nedenle, Kıta Avrupası modelinin tersine, gelirin yeniden dağıtımı ve toplumun geneline gelir güvencesi sağlama konusunda önemle durulmaktadır (Özdemir, 2004: 111).

Sosyal refah devleti taraftarları devletin maliye politikası araçlarını (başlıca vergi ve harcama politikaları) kullanarak yoksulluk sorununu çözebileceğini savunmaktadırlar.

Yoksullukla mücadelede refah devletinin çözüm önerilerini şu şekilde sıralayabiliriz (Aktan, 2002:553-554):

1- Vergi Politikası Önerileri

- Negatif gelir vergisi uygulanmalı,
- Artan oranlı vergi tarifesi uygulanmalı,
- Servet vergilerine ağırlık verilmeli
- Ücretlerin en az geçim indirimi dâhilindeki gelirleri vergi dışında bırakılmalı (asgari ücret vergi dışında bırakılmalı),
- Gelir vergisi uygulamasında ücretliler için özel indirim uygulanmalı (ayırma ilkesi),

2- Kamu Harcamaları Politikası

- Eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetleri devlet tarafından bedava sunulmalı,
- Bölgeler arasındaki dengesizliklerin azaltılması için devlet bu bölgelerde kamu yatırım harcamalarını artırmalı,
- Tam istihdamı sağlamaya yönelik kamu harcamaları artırılmalı,
- Tarım kesimine sübvansiyonlar verilmeli; tarımsal destekleme alımları politikası uygulanmalı,
- Esnaf ve sanatkârlara yönelik teşvikler sağlanmalı,
- İşsizlik sigortası oluşturulmalı,
- Yoksullara direkt parasal yardımlar yapılmalı,
- İşsizlere yönelik bilgi ve beceri kazandırma kursları açılmalı,
- Toprak reformu ile yoksul vatandaşlara arazi ve arsalar dağıtılmalı.

Özetle ifade etmek gerekirse, müdahaleci devlet taraftarları gelir dağılımı ve yoksulluk sorununun çözümünde devlete önemli görev düştüğü görüşündedirler. İkincil gelir

dağılımı politikalarıyla (gelirin yeniden dağılımı politikaları) sorunun çözümleneceğine inanırlar.

1.10.4. Güney Avrupa-Akdeniz Refah Rejimi

Gosta Esping-Andersen'in refah rejimlerini yetersiz gören bazı araştırmacılar, liberal, muhafazakâr ve sosyal demokrat rejimlerin yanı sıra Güney Avrupa-Akdeniz rejiminden de bahsedilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Diğer rejimlerden farklı oldukları ve kendi içlerinde benzerliklere sahip oldukları söylenen bu ülkeler İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan'dır. Türkiye'nin de Akdeniz Refah Rejimi grubuna dâhil olduğu varsayılmaktadır (Coşkun ve Tireli, 2008: 58). Bu refah rejimi içerisinde kabul edilen ülkelerin kurumsal yapısı ve vatandaşlarına sağladığı sosyal olanaklar çok yetersizdir. Ancak, bu ülkelerin Anayasa ve ilgili yasalarına bakıldığında, modern bir refah devletinde olması gereken bütün kurumsal ilkelerin vaat edilmiş olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, bu ülkeleri gerçek anlamda bir refah devleti olmaktan çok, "vaatler devleti", ya da "kurumsallaşmış vaatler devleti" olarak adlandırmak daha doğru olacaktır (Özdemir, 2004: 120). Bu ülkelerin temel özelliği refah devletinin bütün olarak zayıf durumda olmasıdır. Gelir düzeltme sisteminin statü ayırımına dayalı transfer ödemelerinin baskın olduğu görülmektedir. Yapılan aile yardımları ve hizmetleri, sosyal bakım ve diğer hizmetleri kapsayacak şekilde gelişmemiş bir durumdadır. Ailenin refah üzerindeki rolü diğer rejimlere göre çok daha güçlüdür. Bu rejimdeki aileler çoğunlukla üyelerini özel yardımla destekledikleri için, bu konuda kamusal bir sistemi de nispeten daha az gerekli hale getirmişlerdir (Coşkun ve Tireli, 2008: 58). Türkiye'de ki refah rejimi de aileyi temel alan bir yapıya sahiptir. Bu modelde sosyal refahın sağlayıcısı olan aileyi ayakta tutmak başlı başına bir sosyal politika aracıdır ve kadın bu süreçte baş aktördür. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın konuşmalarında dile getirdiği "en az üç çocuklu aile", "ana babasını huzurevine bırakmayan" geniş aile modeli aslında kadının ev içindeki bakım rolü üzerine inşa edilir ve bakım ihtiyacı aile içinde karşılıksız emek olarak sağlanmış olur (Akkan, 2010: 62). Bu ülkelerde kayıt dışı ekonominin geniş yer tutması da ciddi etkinlik ve eşitlik sorunlarına yol açmaktadır. Kamu hizmetleri eşit olmayan bir biçimde dağıtılmakta ve bazı durumlarda yetersiz veya etkisiz kabul edilmektedir. Bu sebeple bu ülkeler kapsamı değiştirmeye zorlanmakta, içeridekiler için daha az cömert yararlar sunarken, dışarıdakiler için de daha az sayıda yeni yararlar ve

hizmetler sağlamaktadır (Özdemir, 2004: 121). Güney Avrupa-Akdeniz refah rejimine sahip ülkelerdeki sosyal yardım ve hizmet uygulamaları genel olarak şu özelliklere sahiptir (Günel, 2010: 83):

Ulusal gelir güvencesi ağı yoktur: Sosyal refah kanununun kodifikasyonu ve kanuna bağlı, asgari yaşam seviyesini tanımlamaya yönelik, üzerinde uzlaşmış standartlar yoktur.

Gruba özgü ulusal yardım programlarının varlığı: Yaşlı ve özürllüer için ulusal sigorta sistemine bağlı emeklilik destekleri mevcuttur. Çoğunda, yetimler ve korunmaya muhtaç çocuklar için ihtiyaç tespitine dayalı olmayan yardımlar mevcuttur. Diğer kategorik yardımlar tüm bölgede çeşitlilik göstermektedir.

Koordinasyon eksikliği ve parçalılık: Farklı programlar farklı devlet bakanlığı ya da kurumlar tarafından yönetildiği için parçalı ve koordinasyondan yoksun uygulamalar mevcuttur.

Âdem-i merkezîyetçi ve düzensiz temel programlar: Uygulanan genel yardım programları bölgesel ya da yereldir; yerel yetkililer geniş bir takdir hakkına sahiptir.

İkamete dayalı yardım şartı: Uygulanan yardım programlarında ülke topraklarında belli bir süre içinde ikamet koşulları aranır.

Sosyal yardımın sosyal güvenlik içinde az yer tutması: Sosyal yardım alan hanelerdeki kişilerin sayısı tüm ülkede düşüktür.

Düşük yardım miktarları: Sosyal yardım miktarları, Avrupa ortalamasının oldukça altındadır.

Yaygın yoksulluk: Her üç ülkede de (İtalya ile birlikte) yoksulluk oranları diğer üye ülkelerinkinden fazladır.

BÖLÜM 2: TÜRKİYE’DEKİ SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI

Türkiye’de sosyal yardıma ihtiyaç duyan kesimlerin ihtiyaçlarının karşılanması anayasal hak olarak tanımlanmıştır. Anayasanın ikinci maddesinde devletin sosyal bir devlet olduğu belirtilmiştir. Sosyal devlet sorumluluğu çerçevesinde anayasanın 5.maddesinde “...kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak... insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.” , 60. maddesinde “Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.” ve 61. maddesinde “Devlet, harp ve vazife şehitlerin dul ve yetimleriyle, malül ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar. Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirler alır. Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir. Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.” hükümlerine yer verilmiştir.

Ülkemizde çeşitli kişi veya gruplara sosyal yardım hizmeti veren çok sayıda kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar bulunmaktadır. Bunlar teşkilat yapıları ve yasal düzenlemeleri bakımından sosyal yardımların uluslararası normlarına uymamakla birlikte, adına sosyal yardım denilmiş olan hizmetleri kendi hedef kitlelerine götürmeye çalışmaktadırlar. Bu hizmetlerde ortak uygulanan sosyal yardım kriterleri bulunmamakla birlikte, önemli bir hizmet ihtiyacını karşıladıklarına da vurgu yapmak gerekmektedir (DPT, 2001b: 55).

2.1. 2022 Sayılı Kanun Kapsamında Yapılan Sosyal Yardımlar

2022 sayılı Kanun ülkemizde sosyal yardımlar konusunda modern anlamda atılan ilk ciddi adımdır (Buğra, 2010: 190). 1 Ocak 1977 tarihinde yürürlüğe giren kanunun 1. Maddesinde “65 yaşını doldurmuş, kendisine kanunen bakmakla mükellef kimsesi bulunmayan, sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birisinden her ne nam altında olursa olsun bir gelir veya aylık hakkından yararlanmayan, nafaka bağlanmamış veya bağlanması mümkün olmayan, mahkeme kararıyla veya doğrudan doğruya kanunla bağlanmış herhangi bir devamlı gelire sahip bulunmayan ve muhtaçlığını İl veya İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından alacakları belgelerle kanıtlayan Türk Vatandaşlarına hayatta buldukları sürece, 300 gösterge rakamının her yıl bütçe

kanunu ile tespit edilecek katsayı ile çarpımından bulunacak tutarda aylık bağlanır” hükmüne yer verilmiştir. Bu kanunda “...kendisine kanunen bakmakla mükellef kimsesi bulunmayan...” ibaresi yaşlı bakımının toplumsal bir sorumluluktan ziyade, aile üzerinden tanımlanmaya devam ettiğini göstermektedir (Şener, 2010: 18). 2006 yılına kadar Emekli Sandığı tarafından ödenen bu yardımlar, Mayıs 2006 tarihinde yürürlüğe giren 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile SGK tarafından verilmeye devam edilmiştir.

2.2. 2684 Sayılı Kanun Kapsamında Yapılan Sosyal Yardımlar

17 Haziran 1982 tarihinde yürürlüğe giren bu kanun ile ilköğretim ve ortaöğretimde okuyan ihtiyaç sahibi öğrencilere parasız yatılı ve burslu okuma imkânının sağlanması ve sosyal yardımda bulunma görevi Milli Eğitim Bakanlığına verilmiştir (Hacımahmutoğlu, 2009: 89).

2.3. 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu Kapsamında Yapılan Yardımlar

24 Mayıs 1983’te yürürlüğe giren Sosyal Hizmetler Kanunu ilk olarak Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu olarak kabul edilmiştir. Ancak 6 Haziran 2011 tarihinde kabul edilen 633 sayılı KHK ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu’nun adı Sosyal Hizmetler Kanunu olarak değiştirilmiş ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kapatılarak görevleri ilgili müdürlüklere devredilmiştir.

Bu kanunun amacı; korunmaya, bakıma veya yardıma muhtaç aile, çocuk, özürlü, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetlere ve bu hizmetleri yürütmek üzere kurulan teşkilatın kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklar ile faaliyet ve gelirlerine ait esas ve usulleri düzenlemektir. Kanunun 3. maddesine göre korunmaya muhtaç çocuklara, özörlönlere ve yaşlılara sosyal hizmet ve yardımlarda bulunmak görevi ilgili kuruluşlara verilmiştir. Kanunun 26. maddesinde korunmaya, bakıma, yardıma muhtaç aile, özörlönlü, yaşlı ve diğer kişilerin tespiti, incelenmesi ve bunların sosyal hizmetlerden yararlandırılması, 32. maddesinde kuruma ait sosyal hizmet kuruluşlarında koruma kararı devam eden kız çocuklarından evlenenlere çeyiz ihtiyaçlarını karşılamak ve bir defaya mahsus olmak üzere en yüksek devlet memuru aylığının birbuçuk katı tutarında evlenme yardımı yapmak hükmüne yer verilmiştir (Sosyal Hizmetler Kanunu, 2012).

2.4. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Sağladığı Sosyal Yardımlar

8 Haziran 1984 tarih ve 227 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK ile kurumsal bir yapıya kavuşturulan Vakıflar Genel Müdürlüğü Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuştur. Ancak Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bugünkü mevcut yapısına ilişkin esaslar 20.02.2008 tarih ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu ile belirlenmiştir (VGM, 2009: 3). İlgili kanundan aldığı yetkiyle Sosyal Hizmet ve Yardımlar alanında faaliyetlerde bulunan Vakıflar Genel Müdürlüğü, ana hizmet birimleri, danışma ve denetim birimleri ile yardımcı hizmet birimlerinden oluşmaktadır. Taşra teşkilatı ise Bölge Müdürlükleri (25 adet) ve İşletme Müdürlüklerinden (2 adet) oluşmaktadır (VGM, 2011: 3). Kanununun 52. maddesinde Hayır Hizmetleri Dairesi Başkanlığının görevleri şu şekilde sıralanmıştır (Vakıflar Kanunu, 2008):

- 1- Vakfiyelerde yer alan hayır şart ve hizmetleri yerine getirmek.
- 2- Hayrat taşınmaz malların tahsis işlemlerini yürütmek.
- 3- Vakfiyelerde yazılı hayır şart ve hizmetleri yerine getirmek üzere her seviyeden eğitim-öğretim tesisleri, öğrenci yurtları sağlık ve sosyal yardım kurumları, aşevleri gibi tesisler açmak, yönetimini sağlamak, öğrencilere eğitim yardımı yapmak, ihtiyaç sahibi insanlara sosyal yardımlarda bulunmak, muhtaç ve engellilere aylık bağlamak.
- 4- Usul ve esasları Genel Müdürlükçe çıkarılan yönetmelikle belirlenmek üzere ihtiyaç sahibi yükseköğrenim öğrencilerine 3/3/2004 tarihli ve 5102 sayılı Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs Kredi Verilmesine İlişkin Kanun hükümlerine tabi olmaksızın burs vermek.
- 5- Sosyal yardım hizmeti veren kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak.
- 6- Uluslararası kuruluşlarla işbirliği yaparak sosyal politikalar ve sosyal yardım projeleri üretmek ve yürütmek.

Yukarıda zikredilen görevler çerçevesinde Hayır Hizmetleri Daire Başkanlığı 2010 yılında 39 adet hayrat taşınmazın tahsisini, 10.000 öğrenciye 50 TL üzerinden burs, İstanbul Eyüp'te günde 2000 kişilik yemek, 81 il merkezinde 19.746 aileye kuru gıda,

3663 muhtaç özürlü ve yetim çocuğun her birine 317.24 TL aylık ve 432 öğrenciye yurt hizmeti vermiştir (VGM, 2011: 35).

2.5. Yeşilkart Uygulaması

Yeşilkart sistemi, 1992 yılında başlayan bir sistemdir. Hiçbir sosyal sigorta sistemine dâhil olmayan ve asgari ücretin üçte birinden daha az geliri olanlara sağlık hizmeti vermek amacıyla başlatılmıştır. 1998 yılında sokak çocuklarını kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009: 8). Yeşilkart ile ilgili önemli olan nokta, yeşilkartın geçici süreliğine işliyor olmasıdır. 3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşilkart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun'un birinci maddesine göre, "yeşilkart programı", Genel Sağlık Sigortası (GSS) sistemi devreye girinceye kadar "geçici" bir hizmet olarak sunulmuştur (Taşçı, 2010: 89). 1 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu uygulamasına son verilmesini, ödeme gücünü çeken kişilerin Genel Sağlık Sigortası kapsamına dâhil edilmesi ve bu kişilerin GSS primlerinin devlet tarafından karşılanmasını öngörmektedir. Bahsedilen uygulamaya 5510 sayılı kanunun bütünüyle yürürlüğe girdiği 1 Ekim 2008 tarihinden itibaren üç yıl sonra geçilmesi planlanmıştır (Hacımahmutoğlu, 2009: 96).

Yeşilkart alabilmek için, aylık geliri veya aile içindeki geliri, asgari ücretin vergi ve sosyal sigorta primi dışındaki miktarının 1/3'ünden az olmak, SGK güvencesi olmamak, TC vatandaşı olmak ve Türkiye'de ikamet ediyor olmak şartları aranmaktadır. Yeşilkart uygulamasına yönelik iki temel eleştiri yapılmaktadır. Birincisi, uygulamanın kaynak boyutu ile ilgilidir. Sağlık Bakanlığı tarafından finanse edilen uygulama son derece sınırlı kaynaklarla işlendiğinden, hastanelere ve diğer sağlık kurumlarına sağlık yardımı yapılamaması ile karşı karşıya kalınabilmektedir. İkinci eleştiri ise, yeşilkart uygulamasının "istismar" edilmesi üzerine olmaktadır. Son dönemlerde ev ve araba sahibi olanlarında yeşilkartı kullanması istismar boyutunu gözler önüne sermektedir (Taşçı, 2010: 89).

Yeşilkart uygulaması 31 Aralık 2011 tarihi itibarıyla son bulmuş ve uygulamaya sokulan zorunlu Genel Sağlık Sigortası ile ülkedeki tüm vatandaşlar Genel Sağlık Sigortası (GSS) kapsamına alınmıştır.

2.6. Gelir Testi Uygulaması

2006 yılında 5510 sayılı “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu” ile uygulamaya konulan, ancak 2012 yılına kadar yeşil kartlılar ile kayıt dışı kesimin kapsam dışı bırakıldığı Genel Sağlık Sigortası uygulaması, 1 Ocak 2012 tarihinden itibaren kapsam dışı bırakılan bu kesimleri de kapsayacak şekilde zorunlu hale getirilmiştir. Yeni uygulamaya göre Türkiye’de yaşayan herkes GSS kapsamında olması gerekmektedir. Söz konusu tarihten itibaren yeşilkart uygulaması sona ererken, yeşilkart vizesi dolanlar ve herhangi bir sağlık güvencesi olmayanların, 1 Ocak 2012 tarihinden sonra ikamet ettikleri il/ilçe SYDV’lerine gelir testi yaptırmak için başvurmaları gerekmektedir. Bu çerçevede gelir testi yaptırmaları gerekenler; hiçbir sosyal güvenliği olmayanlar, yeşil kartlılar, kısmi süreli çalışanlar, öğrenciler ve zorunlu sigortası sona erenlerdir.

Gelir testi uygulamasının amacı ailelerin GSS primlerinin kim tarafından ödeneceği ve ne kadar olacağını belirlemektir. Genel Sağlık Sigortalılığının tespitinde esas alınacak gelir tespit testlerine ilişkin usul ve esaslar Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından belirlenmekte ve gelir testleri SYDV’ler aracılığıyla uygulanmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2012). Gelir testine tabi tutulacak kişiler gelir testini yaptırmak üzere bağlı olduğu vakfa bizzat başvurması gerekmektedir. Gelir tespitinde aynı hane içinde yaşayan eş, evli olmayan çocuk, büyük ana ve büyük babadan oluşan aileye ilişkin inceleme yapılmaktadır. Aile üyelerinden biri veya birkaçı başvuruda bulursa bile başvuru formunda hanede yaşayan tüm fertlere ait bilgiler yer alır.

Gelir tespitinde ön inceleme Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi (BSYHP) üzerinden yapılır. Kişilerin merkezi veri tabanının sorgulamaları ise Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (SOYBİS) üzerinden yapılır. Hanelerine gerçekleştirilecek ziyaret sonucunda oluşacak puanlama ile gelir durumlarının tespitine ilişkin kararı Vakıf Mütevelli Heyeti alır ve sonucu SGK’ya bildirir (GSS Gelir Tespiti Yönetmeliği, 2011). Gelir testi sonucunda 2012 yılı için, aile içindeki kişi başına geliri 295,5 TL’den (brüt asgari ücretin üçte birinin altında) düşük olanların primlerini devlet ödeyecek ve bu kişiler sağlık hizmetlerinden yararlanmaya devam edeceklerdir. Aile içindeki kişi başına geliri 295.5 TL ile 886.5 TL (brüt asgari ücretin üçte biri ile asgari ücret arasında) arasında olanlar 35 TL; 886.5 TL ile 1773 TL (brüt asgari ücret ile asgari

ücretin iki katı arasında) arasında olanlar 106 TL, 1773 TL'nin üzerinde olanlar da (brüt asgari ücretin iki katından fazla olanlar) 212 TL prim ödeyerek sağlık hizmetlerinden yararlanmaya devam edeceklerdir. Brüt asgari ücrete endekslenen primler, asgari ücret arttıkça yükselecektir.

2.7. 5102 Sayılı Kanun Kapsamında Yapılan Sosyal Yardımlar

1 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe giren bu kanunla, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü (YURTKUR), yüksek öğrenim gören ihtiyaç sahibi öğrencilere burs verilmesi hususunda yetkili tek kurum olarak görevlendirilmiştir. Kurum, başlangıçta Millî Eğitim Bakanlığının denetiminde iken, bu denetim 06 Şubat 1970 tarihli Cumhurbaşkanlığı Tezkeresi gereğince Gençlik ve Spor Bakanlığına devredilmiş, daha sonra 13.12.1983 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 179 sayılı KHK'nin 52/b maddesi ile Millî Eğitim Bakanlığının bağlı kuruluşu, 04.05.2009 tarih ve 27218 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Cumhurbaşkanının onayı ile Başbakanlığa bağlı kuruluş haline getirilmiş, 10.12.2010 tarih ve 27781 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 6082 sayılı Kanun ile Başbakanlığa bağlanmış, bilahare 08.07.2011 tarihli ve 27988 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Tezkeresi gereğince de Gençlik ve Spor Bakanlığı ile ilgilendirilmiştir.

Kurum; 351 sayılı Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Kanunu gereğince, 1962 yılından itibaren öğrenim kredisi, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu gereğince, 1985 yılından itibaren katkı kredisi, 5102 sayılı Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs, Kredi Verilmesine İlişkin Kanun gereğince, 2004 yılından itibaren de burs vermektedir (YURTKUR, 2012).

2.8. 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu Kapsamında Yapılan Sosyal Yardımlar

Anayasal bir kuruluş olan ve seçimle işbaşına gelen bir karar organı olmasına rağmen, İl Özel İdareleri halkın yakından tanıdığı bir yerel yönetim organı değildir. Merkezi idare organlarıyla iç içe bulunan İl Özel İdareleri'nin karar organı halkın her ilçeden gönderdiği temsilcilerle oluşmaktadır. İl Özel İdareleri, “bayındırlık”, “tarım ve hayvancılık”, “sağlık ve sosyal yardım”, “ekonomi ve ticaret” olmak üzere geniş bir yetki alanına sahiptir. Ancak bu görevlerin çok önemli bir kısmı merkezi

bakanlıklarında görev alanlarına girdiğinden birden fazla kurum/kuruluşun görev karmaşası yaşamamasına neden olmaktadır (Altıntaş, 2007: 13-14).

İl Özel İdaresi'nin organları İl Genel Meclisi, İl Encümeni ve validir. En önemli organı İl Genel Meclisi'dir. Meclis başkanı meclis üyeleri tarafından seçimle iş başına gelir. İl Özel İdare Kanunu'nun 6. maddesinin (a) fıkrasında; "... sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde" hükmüne yer verilmiştir. İl Özel İdareleri bu hizmetlerin sunumunda vatandaşlara yakın ve uygun yöntemler kullanır. 6. maddenin (b) fıkrasında hizmet sunumunda özür, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulanmaktadır. Kanununun 43. maddesinin (h) fıkrasında; "Yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile özörlölere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar" yapılmasına yönelik görev verilmiştir. Kanununun 65. maddesinde; "İl özel idaresi sağlık, eğitim, spor, çevre, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, özörlölere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında ilde dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygulanır" hükmüne yer verilmiştir (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005).

İl Özel İdarelerinin yukarıda zikredilen sosyal yardıma ilişkin görevlerinin büyük çoğunluğunu valilik bünyesinde bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığı ile yerine getirmektedir. Bazı illerde fidan yardımı, hayvancılık desteği, yoksul vatandaşlara mikro kredi verilmesi çalışmaları yapılmakta ancak bu uygulamalara yönelik bütçe oldukça kısıtlı bulunmaktadır (Hacımahmutoğlu, 2009: 136).

2.9. 5393 Sayılı Belediyeler Kanunu Kapsamında Yapılan Sosyal Yardımlar

2005 yılında yasalaşan 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun birçok maddesinde yoksul ve ihtiyaç sahiplerine yönelik uygulanacak sosyal yardımlar zikredilmiştir. Kanununun 14. maddesinin (a) fıkrasında sosyal hizmet ve sosyal yardımlar zikredilmiş, Büyükşehir Belediyelerine ve nüfusu 50.000'i geçen belediyelere kadın ve çocuklar için koruma evleri açma yetkisi verilmiştir. Kanununun 15. maddesinde izinsiz satış yapan seyyar

saticuların faaliyetlerine son verilmesi sonucu, cezası ödenmeyerek iki gün içinde geri alınmayan gıda mallarının gıda bankalarına, cezası ödenmeyen ve otuz gün içerisinde geri alınmayan gıda dışı malların ise yoksullara dağıtılması hükmü yer almaktadır. 60. maddede dar gelimli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile özürlülere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar belediye bütçesinden yapılacak giderler arasında sayılmıştır. Belediye başkanının görevleri arasında sayılan 38. maddede, bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak, özürlülere hizmet götürmek ve özürlü merkezleri oluşturmak zikredilmiştir. Kanunun 76 ve 77. maddelerinde sosyal yardımlaşma ve dayanışma ilkelerinin hayata geçirilmesi ve beldede dayanışma ve katılım sağlayıcı programların uygulanması gerektiği vurgulanmıştır (Belediye Kanunu, 2005). Ayrıca 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 24. maddesinde dar gelimli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile özürlülere yapılacak sosyal yardımların belediye bütçesinden karşılanması belirtilmiş, 18. maddesinde de bu hizmetlerin belediye başkanının görevleri arasında olduğu vurgulanmıştır (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004).

Murat Aydın'ın 2005 yılında yaptığı ve nüfusu 50.000'in üzerinde 95 belediyenin katıldığı anket sonuçlarına göre belediyelerin % 85'inin yoksul, engelli ve çocuklara yönelik sosyal yardımlarda bulunduğu tespit edilmiştir. Yapılan yardımlarda belediyelerin % 70'ten fazlasının gıda yardımında, % 60'a yakınının giyecek, % 50'den fazlasının da nakit yardımında bulunduğu belirlenmiştir (Aydın, 2008: 149,152).

5393 sayılı Belediye Kanunu dışında belediyelere değişik kanunlarla da sosyal yardım yapma görevi verilmiştir. Bu kanunları sıralayacak olursak: 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'na göre çocukların bakım ve korumalarının sağlanması için danışmanlık ve barınma tedbirlerini alma görevi verilmiştir. 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve KHK'lerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanuna göre özürlüleri koruyucu ve sosyal hayatlarını rahatlatıcı görevler verilmiştir. 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'na göre halkın sağlığı için koruyucu tedbirler alma ve ücretsiz tedavide bulunma görevi verilmiştir. 4109 sayılı Asker Ailelerinde Muhtaç Olanlara Yardım Hakkında Kanun ile hizada ve seferde 45 günden fazla askerlik yapan kişilerin muhtaç ailelerine sosyal yardımda bulunma görevi verilmiştir. 1005 sayılı İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun ile

Kore ve Kıbrıs gazilerine belediye toplu taşıma araçlarından ücretsiz yararlanma hakkı verilmiştir. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile belediye çalışanlarına sosyal yardım verme düzenlenmiştir. 775 sayılı Gecekondu Kanunu ile gecekonduların ıslahı ve yeni gecekondu yapımının önlenmesi için belediyelerce yapılacak çalışmalarda dar gelirlilere sosyal yardımda bulunma görevi verilmiştir (Fidan, 2006: 93-98).

2.10. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Yaptığı Sosyal Yardımlar

633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuş ve ülkemizdeki sosyal hizmet ve yardımların sunumundaki dağınıklık giderilerek bu alanda faaliyet gösteren kurumlar aynı çatı altında birleştirilmiştir. İlgili kanunla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu da kapatılarak kuruma ait iş ve işlemler ilgili Genel Müdürlüklere devredilmiştir. Türkiye çocuk, kadın ve özürllülerle ilgili uluslararası sözleşmelere imza koyarak bu metinlerin iç hukuk kurallarına dönüşmesini de sağlamıştır. Bugün geldiğimiz noktada Sosyal yardımlar, yaşlı, özürllü, kadın ve çocuğa yönelik verilen hizmetler ile koruyucu önleyici hizmetler Bakanlık bünyesinde birleştirilmiştir. Yeni yapı ile hizmetlerin etkinliğinin artırılması hedeflenmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı merkez teşkilatı 1 Bakan, 1 Bakan Yardımcısı, 1 Müsteşar ve 3 Müsteşar Yardımcısından oluşmaktadır. Bakanlığa bağlı hizmet birimleri ise şu şekilde sıralanmıştır:

- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
- Özürllü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
- Denetim Hizmetleri Başkanlığı
- Strateji Geliştirme Başkanlığı
- Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığı

- Hukuk Müşavirliği
- Bilgi İşlem Daire Başkanlığı
- Personel Dairesi Başkanlığı
- Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı
- Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği
- Özel Kalem Müdürlüğü

633 sayılı KHK ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına verilen görevleri şu şekildedir (633 sayılı KHK, 2011):

- a) Sosyal hizmetler ve yardımlara ilişkin ulusal düzeyde politika ve stratejiler geliştirmek ve takip etmek.
- b) Aile bütünlüğünün korunması ve aile refahının artırılmasına yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek.
- c) Çocuklara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek.
- d) Kadın ayrımcılığını önlemek, kadınlara hak ve fırsat eşitliği sağlamak için gereken politikaları üretmek ve kadınlara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek.
- e) Özürlü ve yaşlıların toplumsal hayatta ayrımcılığa uğramadan katılımlarını sağlamak ve özürlüler ile yaşlılara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek.
- f) Şehitlerin hatıralarının yaşatılması, şehit yakınlarının ve gazilerin her türlü mağduriyetten korunması ve şehit yakınları ile gazilere yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek.
- g) Yoksullukla mücadelede sosyal yardım faaliyetlerini yürütmek ve bu çerçevede ulusal politika ve stratejiler belirlenmesini koordine etmek.

- h) Korunmaya, bakıma muhtaç her türlü çocuk, özürlü, yaşlı ve bakıma muhtaç kişiler için gerekli hizmetleri yürütmek için gündüzlü ve yatılı kuruluşlar kurmak ve işletmek.
- i) Kamu ve özel kuruluşlarca yürütülen sosyal hizmet ve yardımlara ilişkin ilke, usul ve standartları belirlemek ve bunlara rehberlik edecek programları geliştirmek.
- j) Sosyal hizmet ve yardımlara ilişkin uluslararası sözleşme ve anlaşmaların ulusal düzeyde uygulanmasını sağlamak. Bu faaliyetlerin takibi için merkezi sistem kurarak bilgilerin işlenmesi, izlenmesi ve kontrolünü yapmak.

2.11. Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Vakıflarınca Yapılan Sosyal Yardımlar

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) ülkemizde yoksulluğa karşı en kapsamlı hizmetleri uygulayan kurumlardır. SYDV'ler Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'ne bağlıdır. SYGM'nin asli görevi uygulanacak sosyal yardım programları için gerekli kaynağı SYDV'lere aktarmak ve bu amaçla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu'nun (SYDTF) sekreteryaya hizmetlerini yürütmektir (Hacımahmutoğlu, 2009: 141). SYDTF, 3294 sayılı Yasa ile 1986 yılında Başbakanlığa bağlı olarak kurulan bir fondur. Bu fonun faaliyetleri, kurulduğu günden 2004 yılı sonuna kadar, Başbakanlıkta faaliyet gösteren "Genel Sekreterlik" tarafından, hem Başbakanlığa bağlı memurlar hem de diğer bakanlık ve kurumlardan görevlendirilen memurlar tarafından yürütülmüştür (Coşkun ve Güneş, 2008: 146).

Fonun kuruluş amacı, 3294 sayılı Kanunun birinci maddesinde; "Fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, yoksulluk içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlara yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici önlemler olarak, gelir dağılımının iyileştirilmesine katkı sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmek" şeklinde hükme bağlanmıştır. Bu yasaı uygulamak amacıyla 01.12.2004 tarih ve 5263 sayılı Kanunla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü kurulmuştur (SYDGM, 2011: 2). 633 sayılı KHK ile bu Genel Müdürlüğün adı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) olarak değiştirilmiş ve

Sosyal Politikalar bakanlığına bağlanmıştır. SYGM, her il ve ilçede (Türkiye genelinde 973 tane) kurulmuş olan SYDV'ler aracılığıyla 3294 sayılı Kanunun amacına uygun bir şekilde görevlerini yerine getirmektedir. Her il ve ilçede bulunan bu vakıflar 3294 sayılı kanunun 7. maddesi gereğince, SYDTF'de toplanan kaynağın ülke çapında ihtiyaç sahibi vatandaşlara nakdi ve ayni olarak dağıtılmasında görevlendirilmiştir (Coşkun ve Güneş, 2008: 146). 3294 sayılı Kanunun 8. maddesi gereğince SYDV'ler şu gelirlere sahiptirler: SYDTF'den aktarılan paralar, her nevi fitre, zekât, kurban derileri, bağış ile yardımlar, işletme ve İştiraklerden elde edilen gelirler, diğer gelirlerden oluşmaktadır (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, 1986).

Vakıfların kurulu bulunduğu yerin Mülki İdare Amirleri Vakfın doğal başkanıdır. Mütevelli Heyeti illerde; Belediye Başkanı, Emniyet Müdürü, Defterdar, İl Milli Eğitim Müdürü, İl Sağlık Müdürü, İl Tarım Müdürü, İl Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Müdürü ve İl Müftüsünden oluşmaktadır. İlçelerde ise; Belediye Başkanı, Mal Müdürü, İlçe Milli Eğitim Müdürü, Sağlık Bakanlığının İlçe Üst Görevlisi varsa İlçe Tarım Müdürü ve İlçe Müftüsü Vakfın mütevelli heyetini teşkil etmektedir. Ayrıca her faaliyet dönemi için gerek il gerekse ilçelerde, köy ve mahalle muhtarlarının kendi aralarında seçtikleri bir muhtar üye olarak mütevelli heyetine katılır. Sivil Toplum Kuruluşu yöneticilerinin kendi aralarından seçecekleri temsilci (ilde iki, ilçede bir temsilci) ve hayırsever vatandaşlar arasından İl Genel Meclisinin seçeceği iki (ilçelerde bir) kişi Vakıfların Mütevelli Heyetinde görev almaktadırlar (SYDGM, 2011: 9-10).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ile Genel Müdürlük arasında bir hiyerarşi olmayıp, vakıflar özel hukuk tüzel kişiliği şeklinde örgütlenmişlerdir. Vakıfların denetimi hesap yönünden Vakıflar Genel Müdürlüğüne; idari yönden ise İçişleri Bakanlığı'na yapılmaktadır. Ayrıca, 5263 sayılı Kanunla Vakıfların harcamalarını, işlemlerini araştırmak, izlemek ve denetlemek görev ve yetkisi Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'ne de verilmiştir. Bu görevi SYGM Sosyal Yardım Uzmanı ve Uzman Yardımcıları aracılığıyla yerine getirmektedir (SYDGM, 2011: 10-11).

2.11.1. Aile Yardımları

2.11.1.1. Barınma Yardımı

Barınma yardımları oturulamayacak derecede eski, bakımsız ve sağlıksız evlerde yaşayan muhtaç vatandaşlara evlerinin bakım ve onarımı için ayni ve nakdi olarak yapılan yardımları içermektedir. Söz konusu barınma yardımlarının en önemli özelliği somut ve ihtiyaca yönelik olmasıdır. Bu kapsamda ihtiyaç sahibi olan; dul bayanların, yaşlıların, özürülülerin çalışamayacak durumdaki kronik hastaların, mağdur ve muhtaç vatandaşlarımızın eski, virane, bakımsız ve sağlıksız evlerinin onarım, bakımı ve inşası gerçekleştirilmektedir (SYDGM, 2011: 31,91).

Tablo 4: Barınma Yardımları (2008-2010)

Barınma Yardımları	2008		2009		2010	
	Kişi Sayısı	Aktarılan Kaynak TL	Kişi Sayısı	Aktarılan Kaynak TL	Kişi Sayısı	Aktarılan Kaynak TL
	27.501	40.095.703	20.183	50.001.966.75	1.546	14.842.429.80

Kaynak: SYDGM (2011: 91)

Tablo 5’de görüldüğü üzere 2008 yılında 27.501, 2009 yılında 20.183 ve 2010 yılında 1546 kişiye barınma yardımı yapılmıştır. Bu kişilere toplamda 652.453.535.80 TL barınma yardımı yapılmıştır.

2.11.1.2. Gıda Yardımı

Ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan vatandaşların temel ihtiyaçlarının karşılanması için, Fon’dan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına kaynak gönderilmektedir.

Tablo 5: Gıda Yardımları Kapsamında Aktarılan Kaynak Miktarı (2005-2010)

Gıda Yardımları	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Toplam TL
Aktarılan Kaynak	89.983.752	149.482.367	140.000.000	218.953.255	378.953.653	92.364.653	1.069.231.467

Kaynak: SYDGM (2011: 89)

Tablo 6’da da görüldüğü üzere 2005 yılı ile 2010 yılı arasında gıda ihtiyacı olan ailelere toplamda 1.069.231.467 TL yardımda bulunulmuştur.

2.11.1.3. Yakacak Yardımları

2003 yılından itibaren, Türkiye Kömür İşletmelerinden alınan kömürler, SYDV’ler aracılığıyla ihtiyaç sahibi ailelere en az 500 kg olmak üzere dağıtılmaktadır. Dağıtılacak kömürler standartlara uygun bir şekilde torbalanarak evlere teslim edilmektedir. Kömürün illere kadar ulaştırılması Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından sağlanmaktadır. Kömürün dağıtımını ise Valiliklerin sorumluluğunda SYDV’ler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu şekilde hem kendi doğal kömür kaynaklarımız değerlendirilmekte, hem de TKİ, TTK ve EÜAŞ daha aktif duruma getirilerek istihdama ve ulaşım sektörüne katkıda bulunmaktadır (SYDGM, 2011: 91).

Tablo 6: Yakacak Yardımları Tablosu (2007-2010)

Yıllar	Aile Sayısı	Kömür Miktarı	Aktarılan Kaynak
2007	1.894.555	1.434.163	5.872.400
2008	2.347.728	1.852.278	6.615.750
2009	2.256.265	1.190.778	9.126.000
2010*	1.240.150	1.210.348	6.350.200

Kaynak: SYDGM (2011: 91); SYDGM (2010: 106)

(*) 2010 yılında 2.140.841 aile için 1.945.084 ton kömür yardımı yapılması planlanmış olup, 28.02.2011 tarihi itibarıyla 1.888.524 ton kömür ihtiyaç sahibi ailelere ulaştırılmış olup, halen 79.689 ton kömürün sevkiyatı devam etmektedir. Uygulamanın sonunda 2.197.688 aileye 1.994.108 ton kömür yardımı yapılması hedeflenmektedir.

2.11.1.4. Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Verilen Nakdi Yardım

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü 29.12.2011 tarih ve 2011/8 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fon Kurulu kararı ile eşi vefat etmiş kadınlara yönelik düzenli nakdi sosyal yardım programını başlatılmıştır. Bu çerçevede Boğaziçi Üniversitesi ile işbirliği içerisinde yürütülen ve 2010 yılı Aralık ayı itibarıyla tamamlanan kadınların yoksulluktan daha fazla etkilendiği gerçeğinden hareketle oluşturulan “Eşi Vefat Etmiş Kadınlar için Bir Nakit Sosyal Yardım Programı Geliştirilmesine Yönelik Araştırma Projesi”nin sonucunda eşi vefat etmiş kadınların yiyecek, yakacak, giyecek, ev eşyası ve çocukların eğitimi gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk çektikleri tespit edilmiş ve bu kadınlara yönelik düzenli nakit yardım yapılması önerilmiştir. Bu öneri kapsamında oluşturulan düzenli nakdi yardım programının hedef kitesini eşi vefat etmiş, muhtaç durumda bulunan, kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmayan ve bu kuruluşlardan aylık ve gelir almayan kadınlar oluşturmaktadır.

Yardım Programının uygulanması ise hedef kitledeki vatandaşlarımızdan, eşi vefat etmiş ve herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna tabi olmayan, muhtaçlığı ilgili Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Mütevelli Heyeti kararıyla onaylanan kadınlara muhtaçlıkları devam ettiği süre içerisinde aylık 250 TL tutarında ve 2 aylık periyotlarla düzenli nakit sosyal yardım verilmesi şeklinde gerçekleşecektir. Ayrıca yardım programından faydalanabilmek için kadının resmi nikahlı eşinin vefat etmiş olması gerekirken TÜBİTAK ile işbirliği içinde yürütülen Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Bilgi Sisteminde yazılım işlemleri tamamlanan modül ile de hak sahibi kadınların sosyo-ekonomik ve medeni durumlarında değişiklik olup olmadığı her ay yapılacak online sorgulamalar ve her yıl yapılacak sosyal inceleme ile takip edilecektir. Bu takip sonucunda sosyo-ekonomik ve medeni durumlarında değişiklik tespit edilen faydalanıcıların yardımları ise iptal edilecektir (SYGM, 2012b).

2.11.2. Eğitim Yardımları

Ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan ailelerin eğitim çağındaki çocuklarına yönelik yürütülmekte olan eğitim yardım programları, SYDTF'nin yardım faaliyetleri

içerisinde önemli yer tutmaktadır. Eğitim destek yardımları kapsamında yürütülen programlar şunlardır.

2.11.2.1. Eğitim Materyali Yardımları

Her eğitim döneminde, fakir ve yardıma muhtaç ailelerin kitap dışındaki kırtasiye, önlük, ayakkabı gibi temel okul ihtiyaçlarının karşılanması için SYDTF'den ilgili kaynak SYDV'lere aktarılmaktadır. Bu kapsamda 2010 yılında 92.106.529.54 TL yardım yapılmıştır (SYDGM, 2011: 83).

2.11.2.2. Öğrenci Barınma, Taşıma, İaşe vb. Yardımlar

Yeterli düzeyde geliri olmayan muhtaç durumdaki ailelerin öğrencilerinin yurt, pansiyon, ulaşım ve yemek gibi ihtiyaçları SYDV'ler tarafından karşılanmaktadır. Bu kapsamda 2010 yılında öğrencilerin yurt, pansiyon, ulaşım giderleri için 14.639.578.90 TL, Vakıflara ait yurtların işletme gideri kapsamında ise 918.000.00 TL olmak üzere 15.557.578.90 TL kaynak aktarılmıştır (SYDGM, 2011: 83).

2.11.2.3. Yüksek Öğrenim Bursları

1989 yılından bu yana, yüksek öğrenim öğrencilerine 9 ay süreyle karşılıksız olarak verilen burslar, işlemlerin tek elden yürütülmesi amacıyla 5102 sayılı Kanunda yapılan düzenleme ile 2003-2004 öğretim yılından itibaren Yüksek Öğretim Kredi ve Yurtlar Kurumuna (YURTKUR) devredilmiştir. Fondan geçmiş yıllarda burs almaya hak kazanan öğrencilerden başarılı olanların burs ödemelerine devam edilmektedir. Bu kapsamda 2010 yılında aylık burs miktarı 200 TL olup bu tutar özürlü öğrenciler için 220 TL'dir (SYDGM, 2011: 83).

2.11.2.4. Şartlı Eğitim Yardımları

Şartlı Eğitim yardımı programı ile maddi imkânsızlıkları nedeniyle çocuklarını okula gönderemeyen ve nüfusun en yoksul % 6'lık kesiminde yer alan ailelere, ilk ve ortaöğretime giden çocuklarının okula düzenli olarak devam etmeleri şartıyla her ay nakdi olarak ödemeler yapılmaktadır. Bu uygulama, Milli Eğitim Bakanlığı ile yapılan protokol çerçevesinde yürütülmekte olup ödemeler annelere yapılmaktadır. Kız çocukların okullaşma oranını arttırmak için kız çocukları için yapılan ödemeler daha yüksek tutulmuştur (SYDGM, 2011: 84).

2.11.2.5. Taşımalı Sistem Öğle Yemeği

1997 yılında başlatılan 8 yıllık temel eğitim kapsamında uygulamaya başlanan ve okulların bulunduğu merkezlere taşınan öğrencilere öğle yemeği uygulaması, 2003-2004 eğitim-öğretim yılından itibaren kaynağı Fondan karşılanmak üzere il ve ilçe Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından yürütülmektedir. 2010 yılı için 597.805 öğrenci için 190.000.000 TL Milli Eğitim Bakanlığı bütçesine aktarılmıştır (SYDGM, 2011: 84-85).

2.11.2.6. Ücretsiz Kitap Yardımı

2003-2004 eğitim-öğretim yılından itibaren ilköğretim öğrencilerinin kitapları ücretsiz verilmektedir. Dar gelirli ailelerin kitapları ücretsiz verilmektedir. Dar gelirli ailelerin çocuklarına ücretsiz verilen ders kitaplarının finansmanı için, 2010 yılında 250.000.000 TL Milli Eğitim Bakanlığı bütçesine aktarılmıştır (SYDGM, 2011: 85).

2.11.2.7. Özürlü Öğrencilerin Ücretsiz Taşınması

Bu programla özel eğitime ihtiyaç duyan özürlü öğrencilerin okullarına ücretsiz olarak ulaşmaları sağlanmaktadır. Bu program ile özürlü öğrencilerin okullarına daha kolay erişimlerinin sağlanması, okula gitme oranlarının artırılması, eğitim ve öğretimin teşvik edilmesi, özürlü öğrencilerin okul sevgisinin oluşması, çocukların ulaşımda yaşadıkları sorunların giderilmesi hedeflenmektedir. Bu uygulama kapsamında 35.024 öğrenci için 48.840.096.59 TL taşıma bedeli harcanmıştır (SYDGM, 2011: 86).

2.11.2.8. Diğer Eğitim Yardımları

İlk ve ortaöğretimde okullarına devam eden öğrenciler için SBS, üniversite sınavlarına hazırlık kitap seti desteği sağlanmaktadır. Bu kapsamda 2010 yılında 2.318.837.54 TL harcama yapılmıştır (SYDGM, 2011: 86).

Aşağıdaki tabloda 2005 yılı ile 2010 yılları arasında SYDV'lerin toplamda yapmış olduğu eğitim yardımlarının yıllara yayılmış dağılımı paylaşılmıştır.

Tablo 7: Eğitim Yardımları Tablosu (2005-2010)

Eğitim Yardımları	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ücretsiz Kitap Dağıtım Yardımı (MEB)*	175.000.000	198.000.000	209.000.000.00	217.000.000	235.000.000.00	250.000.000.00
Eğitim ve Kırtasiye Yardımları	50.000.000	50.000.000	70.000.000.00	86.153.150	181.858.142.34	92.106.529.54
Öğle Yemeği Uygulaması (MEB)*	117.806.730	152.000.000	160.000.000.00	167.000.000	180.000.000.00	190.000.000.00
Şarh Eğitim Yardımı	180.133.679	240.270.712	224.456.894.66	290.641.940	345.057.088.34	267.112.689.62
Yüksek Öğrenim Öğrenci Burs Yardımı	92.750.245	58.076.907	11.629.742.00	6.139.140	3.013.110.00	1.321.760.00
İlk ve Ortaöğretim Öğrencilerine Ulaşım, Barınma, İlaş vb. İhtiyaç Yardımları	1.234.024	1.546.200	899.700.96	2.604.848	8.628.527.55	15.557.578.90
Özel Eğitime Gereksinim Duyan Öğrencilerin Okullarına Ücretsiz Taşınması (MEB)*	-	-	21.075.017.73	29.276.586	37.337.332.88	48.840.096.59
Diğer Transferler (MEB)*	-	-	-	-	-	22.600.152.51
Diğer Eğitim Yardımları	-	-	-	-	-	2.318.837.54
Toplam (TL)	616.924.678	699.893.819	697.061.355.35	808.815.664	990.894.201.11	889.857.644.70

Kaynak: SYDGM (2011: 87)

(*) 2010 yılında Milli Eğitim Bakanlığına yapılan transferlerin toplamı **511.440.249.10** TL olup, bu tutar Eğitim Yardımları toplamı olan **889.857.644.70** TL'den çıkarıldığında, 2010 yılı Faaliyet Sonucu Tablosu ile Gider Gerçekleşme Tablosundaki Eğitim Transferleri kapsamında SYD Vakıflarına aktarılan **378.417.395.60** TL tutarına ulaşılır.

2.11.3. Sağlık Yardımları

2.11.3.1. Tedavi Giderlerine Yönelik Destekler

Genel sağlık sigortasının yürürlüğe girdiği 01.10.2008 tarihine kadar sağlık güvencesi olmayanların ve 3816 sayılı “Yeşilkart” Kanun Gereğince Genel Sağlık Sigortalısı Sayılanlar, Sayılmayanlar, Sigortalılığının Başlangıcı, Kuruma Bildirilmesi Hakkında Tebliğ’in (D) maddesi (a) bendi uyarınca 01.10.2010 tarihine kadar genel sağlık sigortasından yararlanamayacakları için, yeşilkart uygulaması dışında kalan sağlık giderlerinin Fondan karşılanmasına devam edilmiş olup, 16.06.2010 tarihli ve 5997 sayılı Kanunun 8. maddesi ile bu tarih 01.01.2012’ye ertelenmiştir. Bu nedenle, söz konusu giderler halen Fondan karşılanmaktadır. Bu kapsamda 2010 yılında Hastane Borcu Yardımı adı altında 8 kişiye 52.096.00 TL, ilaç yardımları kapsamında 60 kişiye 2.029.310.32 TL, Tıbbi Malzeme ve Cihaz Yardımları kapsamında 52 kişiye 430.975.00 TL, Yurtdışı Tedavi Yardımları kapsamında 1 kişi için 60.171.21 TL ve Diğer Sağlık Yardımları kapsamında 2 kişi için 52.040.00 TL olmak üzere toplam 123 kişi için 2.624.592.53 TL kaynak aktarılmıştır (SYDGM, 2011: 78-79).

2.11.3.2. Şartlı Sağlık Yardımı (ŞSY)

Şartlı Sağlık Yardımı, 2003 yılından 15 Eylül 2010 yılına kadar Şartlı Nakit Transferi Sağlık Yardımı adı altında yürütülmüş bu tarihten sonra Bakan oluru ile Şartlı Sağlık Yardımı adı altında devam ettirilmiştir.

Şartlı Sağlık Yardımlarının amacı, 0-6 yaş grubu çocukları, gebe kadınları ve lohusalık dönemindeki anneleri kritik dönemlerinde temel sağlık hizmetlerinden faydalandırmak ve ailelerin bu konuda olumlu davranış değişikliği göstermelerini sağlamaktır. Yardım kapsamında verilen paralar ise bu yardımı almaya uygun çocuk ya da kişi sayısına göre sağlık muayenelerinin yaptırılması şartıyla doğrudan annelere verilmekte ve ailelerin daha sağlıklı bir yaşam için temel beslenme ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamayı hedeflemektedir. Bu kapsamda 2010 yılında, Şartlı Sağlık Yardımı programları için 829.464 kişiye toplam 73.731.145 TL kaynak aktarılmıştır (SYDGM, 2011: 79-80).

2.11.3.3. Özürlü İhtiyaç Yardımları

Sosyal güvenceden yoksun özürlü vatandaşlarımızın topluma uyumlarının kolaylaştırılması için her türlü araç gereç ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik

yürütülen sosyal yardım programlarıdır. Yeşilkartlı özürli vatandaşlarımız “5510 Sayılı Kanun Gereğince Genel Sağlık Sigortalısı Sayılanlar, Sayılmayanlar, Sigortalılığının Başlangıcı, Kuruma Bildirilmesi Hakkında Tebliğ”in (D) maddesi (a) bendi uyarınca 01.10.2010 tarihine kadar genel sağlık sigortasından yararlanamayacakları için, 3816 sayılı Kanun kapsamında dışında kalan araç-cihaz giderlerinin Fondan karşılanmasına devam edilmektedir. 2010 yılı özürli destek yardımları kapsamında, Akülü Araçlar için 10 kişi için 21.400.00 TL, Özürli Cihaz Yardımı kapsamında 165 kişi için 129.155.00 TL, Motorlu Araç Yardımı kapsamında 19 kişi için 69.400.00 TL, Özürli Protez Yardımı kapsamında 47 kişi için 413.344.00 TL, Özürli Özel Eğitim Yardımları kapsamında 125 kişi için 76.608.00 TL olmak üzere toplamda 366 kişi için 707.907.00 TL tutarında kaynak aktarılmıştır (SYDGM, 2011: 81-82).

2.11.4. Sosyal Ve Özel Amaçlı Yardımlar

2.11.4.1. Aşevi Faaliyetleri

İşsizliğin ve yoksulluğun belirgin olarak yaşandığı bölgelerde aşevleri aracılığıyla ihtiyaç sahibi vatandaşlarımıza günlük sıcak yemek verilmektedir. Dul, yaşlı, hasta ve kimsesiz olup muhtaç durumda bulunan kişilere hizmet veren ve SYDV’ler tarafından işletilen 53 aşevi bulunmaktadır. Bu aşevleri 2010 yılında 29.160 kişi için toplamda 8.601.735 TL kaynak harcamıştır (SYDGM, 2001: 92).

2.11.4.2. Afet ve Terörden Zarar Görenlere Yönelik Yardımlar

Toplumsal hayatı etkileyen deprem, sel, yangın vb. doğal afetler nedeniyle mağdur olan vatandaşlarımızın acil ihtiyaçlarının karşılanması için yapılan sosyal yardım programıdır. Bu kapsamda 2010 yılında 107 SYDV’ye 1476 kişi için toplamda 6.315.515 TL kaynak aktarılmıştır (SYDGM, 2011: 94).

2.11.4.3. Diğer Muhtelif Sosyal Yardımlar

Bu kapsamda, 2010 yılında Fondan **2.129** kişi için **3.304.795 TL** kaynak aktarılmış olup, bu tutarın **109.808 TL** si SGK Prim Borcu Yardımları kapsamında, **3.194.987 TL** si ise Diğer Sosyal ve Özel Amaçlı Yardımlar kapsamında harcanmıştır (SYDGM, 2011: 95).

2.11.5. Proje Destek Programları

3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun ikinci maddesinde belirtilen “geçici olarak küçük bir yardım veya eğitim ve öğrenim imkânı sağlanması halinde topluma faydalı hale gelebilecek, üretken duruma geçebilecek kişilere” Gelir Getirici ve İstihdam Amaçlı Eğitim Proje Destekleri verilmektedir. Diğer yandan dezavantajlı konumdaki vatandaşlarımızın sosyal hayata katılımlarını artırıcı Sosyal Hizmet Projeleri de desteklenmektedir. Uygulanan bu programlarla SYDTF’de toplanan paralar SYDV’ler aracılığıyla yoksul vatandaşlarımıza aktararak, yoksul vatandaşlarımızın asgari yaşam standartlarını sağlamaya yönelik sosyal yardımların yanında, sürdürülebilir gelir elde etmeleri de sağlanmaktadır.

Bu kapsamda yürütülen çalışmaları iki ana başlıkta toplayabiliriz.

- 1- Genel Müdürlük tarafından diğer ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliğine gidilerek yapılan Gelir Getirici Projeler ile Mesleki Eğitim ve İstihdama yönelik projelerdir. Bu türlü projelerin hazırlanması, değerlendirilmesi, uygulanması ve izlenmesi yapılmaktadır.
- 2- Vakıflar aracılığıyla gerçek kişilerden, sivil toplum kuruluşlarından ve kamu kurum kuruluşlarından alınan gelir getirici projeler, Sosyal Hizmet Projeleri, Toplum Kalkınması Projeleridir (SYDGM, 2011: 67).

2.11.5.1. Kırsal Alanda Sosyal Destek Projeleri (KASDEP)

2003 yılında uygulamaya sokulan Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesiyle kırsal alanlarda yoksunluk içinde yaşayan aile ve bireylerin en uygun organizasyonla üretime katılmaları, üretilen tarımsal ürünlerin mahallinde değerlendirilmesi ve pazarlanması, gelir seviyelerini yükseltmeleri ve üretimde sürekliliklerinin sağlanması amaçlanmaktadır.

Proje kapsamında, tarımsal üretim yapabilmek için yeterli kaynağa sahip olmayan ve süt sığırcılığı, koyunculuk ve seracılık yaparak gelir elde etmek isteyen kişiler kooperatifler aracılığıyla örgütlenerek desteklenmeleri amaçlanmaktadır. Projeden yararlanacak vatandaşlarımız ilgili SYDV’ler tarafından belirlenmekte, kooperatif şeklinde koordine edilmeleri ise İl Tarım Teşkilatı tarafından gerçekleştirilmektedir.

Projeden faydalanacak kişiler, proje bedelini faizsiz olarak ilk iki yıl ödemesiz, sonraki altı yıl altı eşit taksitte olmak üzere sekiz yıl vade ile gerçekleştirilmektedir.

Proje kapsamında kişilere kooperatifler şunları vermektedir. Süt sığırcılığı konusunda en az 30 en fazla 120 ortak için 4'er baş inek, koyunculuk konusunda 50 ortak için 25'er baş koyun ve 1 koç, seracılık konusunda ise en az 50 en fazla 120 ortak için 500 metrekare sera yapılmaktadır. Ayrıca küçük gruplar mevcut kooperatiflere katılmaları sonucunda proje desteğinden yararlanabilmektedir.

Proje uygulamaları ve izlenmesi, merkezde SYDGM, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü ile Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü, yerelde ise ilgili SYDV'ler, Tarım İl Müdürlükleri ve Ziraat Bankası mahalli şubeleri tarafından yürütülmektedir. 2003 yılından 2010 yılına kadar uygulanan KASDEP, 10.06.2010/4 sayılı fon kurulu kararıyla 2010 yılında sona erdirilmiştir (SYDGM, 2011: 68).

Tablo 8: Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi Tablosu (2003-2010)

Proje	Proje Sayısı	Aile Sayısı	Aktarılan Kaynak (TL)
Damızlık Koyun	192	9.650	92.559.625.00
Süt Sığırcılığı	994	74.062	570.446.130.66
Seracılık	6	323	6.616.752.50
Toplam	1.192	84.035	669.622.508.16

Kaynak: SYDGM (2011: 69)

2.11.5.2. Gelir Getirici Projeler

Gelir getirici proje programları, sosyo-ekonomik yoksunluk içinde bulunan vatandaşlarımızın toplumsal ihtiyaçları karşılanarak topluma uyum sağlamak ve ekonomide aktif üretken duruma geçerek, sürdürülebilir gelire ulaşmaları amacıyla, kentsel alanda iş kurmaya yönelik, kırsal alanda yöre şartlarına uygun, üretim içerikli

sürdürülebilir faaliyetleri kapsamaktadır. Bu projelerle hedeflenen, yoksul birey ya da hanelerin kendi geçimlerini sağlayacak işleri kurmaları, gelir elde etmeleri ve başlattıkları çalışmalarını uzun süre devam ettirebilmeleridir. Uygulanacak projelerin teknik ve ekonomik olarak yerel koşullara uygunluğunun yanında, proje konusunun üretime yönelik bir alanda, emek yoğun ve beceri gerektiren konularda olması ve üretilecek ürün veya hizmetin yöresel satış ve pazarlama olanaklarının bulunması gerekmektedir.

Tarımsal üretim, kuaförlük, terziilik, lokantacılık, tornacılık, doğalgaz-sıhhi tesisatçılık vb. konulardaki projelere destek verilmektedir. Bu projelerde kırsal ve kentsel ayırım gözetmeksizin kişi başı 15.000 TL destek sağlanmaktadır. Bu projelerin geri dönüşü; ilk iki yıl ödemesiz, geri kalan altı yılda altı eşit parçada 8 yıl vade ile faizsiz olarak gerçekleştirilmektedir. Meyvecilik projelerinde ise bu süre 11 yıldır. İlk beş yıl geri ödemesiz, geri kalan altı yılda altı eşit taksitte ödeme yapılır. Koyunculuk projelerinde 50.000 TL, süt sığırcılığı projelerinde 15.000 TL'ye kadar destek verilmektedir. Bu kapsamda 2010 yılında 1.571 projeye 4.060 kişi için toplam 35.392.110.66 TL kaynak aktarılmıştır (SYDGM, 2011: 72-73).

2.11.5.3. Sosyal Hizmet Amaçlı Projeler

Sosyal hizmet projelerindeki amaç, dezavantajlı grupların dışlanmasının azaltılması, sosyal adaletin sağlanmasına destek verilmesi, sokakta çalışan/yaşayan çocuklara, engellilere, yaşlılara, korunmasız kadın ve erkeklere, işsiz gençler ve yoksullara sağlanan düşük maliyetli sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılmasıdır. Bu kapsamdaki projelerde öncülüğün sivil toplum kuruluşları ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) tarafından yapılması beklenmektedir. Sosyal hizmet projeleri geri ödemesiz olarak uygulanmaktadır. Sosyal Hizmet Projeleri kapsamında desteklenen proje konuları; Engellilere yönelik projeler, sokak çocuklarının rehabilitasyonu, yaşlı ve hastaların evde bakımı, sosyal marketler gibi projelerdir. Bu kapsamda 2010 yılında 102 projeye toplam olarak 5.494.428,66 TL kaynak aktarılmıştır (SYDGM, 2011: 74).

2.11.5.4. Toplum Kalkınması Projeleri

Toplum kalkınması projeleri, entegre bir yaklaşımla geniş alanlarda birbirini tamamlayıcı birden fazla projenin birlikte uygulanması ve bu kapsamda toplum

kalkınmasına yönelik çalışmalar ile gelir getirici, eğitim içerikli ve sosyal hizmet projelerinin birlikte uygulanabilmesine olanak tanınmasını amaçlamaktadır. Bu kapsamda 2010 yılında 27 projeye 12.957 kişi için toplam 2.704.126,64 TL kaynak aktarılmıştır (SYDGM, 2011: 74).

2.11.5.5. İstihdam Amaçlı Eğitim Projeleri

İstihdam amaçlı projelerde yoksul kadınlara, işsiz gençlere, düzenlenecek kısa süreli kurslarla çeşitli teknik ve sosyal beceriler kazandırılması ve bu kişilerin daha nitelikli iş bulmalarının sağlanması amaçlanmaktadır. Eğitimlerde benzer konularda çalışma yapan kamu ve sivil toplum kuruluşları (Vakıflar, dernekler, sanayi, ticaret ve esnaf odaları, kooperatifler, birlikler vb.) ile işbirliği yapılarak istihdam güvencesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Ahşap, taş, toprak, metal işleme, dokumacılık, terzilik, elektronik eşya tamiri, forklift operatörlüğü, gemi kaynakçılığı, sekreterlik-ön muhasebe, tesisatçılık, yaşlı bakıcılığı vb. konulardaki projelere destek verilmektedir. Bu kapsamda 2003 ile 2009 yılları arasında 507 proje için 16.076 kişi desteklenmiş olup, toplamda bu projeler için 12.555.493 TL kaynak aktarılmıştır (SYGM, 2011a).

2.11.5.6. Geçici İstihdam Projeleri

Bu projelerdeki amaç, toplumun ortak yararı için uygulanacak çeşitli projelerde ihtiyaç duyulan işgücünün kısa süreli istihdamla karşılanması, yoksul işsizlerin çalıştırılması ve bu kişilerin geçici de olsa para kazanıp aile geçimine katkı sağlamasıdır. Bu amaçla 2003 ile 2009 yılları arasında 733 adet proje kapsamında 5035 kişiye 5.981.374 TL kaynak aktarılmıştır (SYGM, 2011b).

Aşağıdaki tabloda SYDV'ler tarafından 2007 yılı ile 2010 yılları arasında desteklenen projeler çerçevesinde aktarılan kaynak miktarını gösterilmiştir.

Tablo 9: Proje Destek Programları Kapsamında Aktarılan Kaynak (2007-2010)

Proje Destek Program Türü	2007	2008	2009	2010
Gelir Getirici	25.462.829.15	57.167.844.61	66.879.814.37	35.392.110.66
İstihdam Eğitimi	2.903.642.05	2.297.145.40	393.283.77	-
Sosyal Hizmet	4.819.360.40	23.564.143.77	18.840.841.38	5.494.428.66
Geçici İstihdam	498.661.06	-	97.467.93	-
Toplum Kalkınması	660.643.45	316.262.00	1.526.784.00	2.704.126.64
Toplam Aktarılan Kaynak (TL)	34.345.136.11	83.345.395.78	87.738.191.45	43.590.665.96
Genel Toplam (TL)	249.019.389.30			

Kaynak: SYDGM (2011: 75).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'nın Proje Destek Programları Kapsamında 2007-2010 yılları arasında aktardığı kaynağın büyük bir kesimi Gelir Getirici Projeler kapsamında iş kurmak isteyen kişilere aktarıldığını görmekteyiz. Dört yıl içerisinde aktarılan 249.019.389.30 TL'lik miktarın yaklaşık % 75'i Gelir Getirici Projeler kapsamında ihtiyaç sahibi kişilere aktarılmıştır. İstihdam Amaçlı Eğitim ve Geçici İstihdam Projelerine 2009 yılına kadar kaynak aktarılmış ancak bu tarihten sonra İşkur'un görev alanına giren bu çalışmalara kaynak aktarılmamıştır. Toplum Kalkınması Projeleri kapsamında dört yılda toplamda 5.207.816.09 TL kaynak aktarılmıştır. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Proje Destek Programları ile ihtiyaç sahibi kişilerin kendi işlerini kurmalarına destek olmak ve geçici de olsa iş sahibi olarak ihtiyaçlarını gidermelerini hedeflemektedir.

BÖLÜM 3: SOSYAL YARDIMLAŞMA ve DAYANIŞMA VAKIFLARINDAN YARDIM ALANLARIN İŞGÜCÜNE KATILIMLARINI ÖLÇMEYE YÖNELİK GEBZE İLÇESİNDE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

3.1. Araştırmanın Konusu

Bu araştırmanın konusu, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından yardım alanların işgücüne katılımlarının ne düzeyde gerçekleştiğini tespit etmektir. Bu çerçevede Gebze Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'ndan yardım alan kişilerle görüşülmüştür.

Gebze sanayi bölgesi olması itibariyle yoğun göç alan bir ilçedir. Devlet Planlama Teşkilatı'nın araştırmasına göre Gebze, Birinci Derece Gelişmiş İlçeler Grubu'nda yer almaktadır (Tezcan, 2011: 1). Diğer yandan Gebze kara, deniz, demir, hava ve ulaşım bakımından önemli bir kavşak noktasında bulunması ve İstanbul'a yakın olması nedeniyle sanayi kuruluşlarınca tercih edilen bir konumdadır (Es, 2008: 53). Gebze'deki sanayi kuruluşlarının yoğunluğu göç yoğunluğunu da beraberinde getirmektedir. Tolga Tezcan'ın 2011 yılında yaptığı araştırmada, Gebze'ye göçün en önemli nedeninin % 62,5'lik bir oranla 'iş sahibi olma' amacıyla yapıldığı ortaya çıkmıştır (Tezcan, 2011: 154).

İş bulma potansiyelinin yüksek olduğu Gebze'ye yoğun şekilde göçün yaşanması kentsel yoksulluğu da beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede Gebze Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile 1986 yılında kurulmuş ve fakru zaruret içerisindeki insanların ihtiyaçlarını gidermek maksadıyla faaliyetine başlamıştır. Gebze Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı 1 Müdür, 1 Muhasebeci, 5 Büro Memuru ve 3 Sosyal Yardım ve İnceleme Görevlisi olarak toplamda 10 çalışanı ile Gebze Kaymakamlığı binasında faaliyetlerini sürdürmektedir. Çalışan sayısının az olması ve çalışma ortamının yetersizliğine rağmen, Gebze Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ihtiyaç sahiplerine önemli oranlarda yardımlarda bulunmaktadır. Vakfın yıllara göre yaptığı yardımların kişi sayısı ve tutarı aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 10: Gebze SYDV'den Yardım Alanların Sayısı (2008-2011)

Yardım türü	2008	2009	2010	2011	Toplam
Gıda yardımı	2.634	4.630	2.188	2.173	11.625
Yakacak yardımı	2.000	1763	886	1.975	6.624
Giyim yardımı	-	7	18	2.208	2.233
Sağlık yardımı	22	28	35	20	105
Eğitim yardımı	3.628	4.474	7.816	4.000	19.918
Nakdi para yardımı	329	829	1.213	1.490	3.861
Diğer yardımlar	9	143	46	3.012	3.210
Toplam	8.622	11.874	12.202	14.878	47.576

Kaynak: Gebze SYDV 2011 Faaliyet Raporu (2012).

Tablo 11: Gebze SYDV'den Yapılan Yardım Miktarlarının Tutarı (2008-2011)

Yardım türü	2008	2009	2010	2011	Toplam
Gıda yardımı	431.150.00	712.426.89	430.873.48	433.230.72	2.007.681.09
Yakacak yardımı	613.304.60	632.008.00	334.927.42	813.703.54	2.393.943.56
Giyim yardımı	-	862.00	2.001.50	144.401.32	147.264.82
Sağlık yardımı	41.817.07	20.919.02	24.401.28	32.601.08	119.738.45
Eğitim yardımı	297.122.00	325.327.50	276.340.41	325.000.00	1.223.839.41
Nakdi para yardımı	66.340.00	208.590.00	382.504.20	468.000.00	1.125.434.2
Diğer yardımlar	4.477.80	103.993.30	24.899.20	14.724.25	148.094.55
Toplam	1.454.211.47	2.004.126.71	1.475.947.49	2.231.660.91	7.165.996.08

Kaynak: Gebze SYDV 2011 Faaliyet Raporu (2012).

Gebze Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı toplamda çalışan 10 personeli olmasına rağmen çok yoğun bir hizmet vermekte ve yoksulların ihtiyaçlarının giderilmesi anlamında önemli görevler üstlenmektedir. Bu bağlamda Gebze bölgesinde son dört yılda 47.576 kişiye 7.165.996.08 TL yardımda bulunmuştur.

3.2. Araştırmanın Amacı

Yoksullara yapılan yardımların onları çalışmaktan alıkoyduğu, tembelleştirdiği ve yardımlara bağımlı hale getirdiği tartışılan bir konudur. Bu bağlamda bu çalışma yardım alan yoksulların işgücü piyasasına katılımlarının hangi düzeyde gerçekleştiğini ölçmek amacıyla yapılmıştır. Yardım alan kişilerin çalışma ve iş arama durumları karşılaştırılarak literatüre katkı sağlamak amaçlanmıştır.

3.3. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmada temel alınan bir tane ana hipotez, üç tane de alt hipotez bulunmaktadır. Bu hipotezler şunlardır:

H₁: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının yardımları ile yardım alan kişilerin işgücüne katılımları arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

- H_{1a}: Yardım alan kişilerin eğitim düzeyleri ile mesleki durumları arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
- H_{1b}: Yardım alan kişilerin kayıtdışı enformel sektör işlerinde çalışmaları ile yardımlardan faydalanmaya devam etmeleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
- H_{1c}: Türkiye İş Kurumu'nun iş bulma hizmetleri ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından yardım alanların iş sahibi olmaları arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

3.4. Araştırmanın Önemi

Devletten sosyal yardım alan kişilerin çalışmaktan geri durdukları ve yardımların onları tembelleştirdiği konusu uzun zamandır tartışılan bir konudur. Bu kapsamda Türkiye'de yapılan sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Gebze bölgesinde ise bu kapsamda yapılan herhangi bir çalışma olmamıştır. Bu tez çalışması yardım alanların işgücüne katılımlarının ölçülmesi ve iş arama durumlarının tespiti açısından Gebze bölgesinde yapılan ilk araştırma olması nedeniyle önem taşımaktadır.

3.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Gebze Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'ndan yardım alan kişiler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Gebze Sosyal Yardımlaşma

ve Dayanışma Vakfı'ndan tesadüfî örneklem yöntemiyle seçilmiş 186 kişi oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme uzman görüşü alınarak belirlenmiştir. Çünkü nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğü; neyi bilmek istediğiniz, araştırmanın amacı, güvenilirlik durumu, zaman ve kaynaklar ölçüsünde neler yapılabileceği gibi etkenler sebebi ile farklılıklar gösterebilmektedir (Büyüköztürk vd., 2011).

3.6. Veri Toplama ve Ölçme

Araştırmada verileri toplamak amacıyla anket yöntemi kullanılmıştır. Ankette toplam 30 soru sorulmuştur. Anketteki 30 sorunun tamamı kapalı uçlu sorulardan oluşmaktadır. Anketin birinci bölümünde katılımcıların demografik bilgilerini öğrenmeye yönelik sorular bulunmaktadır. İkinci bölümünde katılımcıların sosyal yardımlardan faydalanma bilgileri, üçüncü bölümde ise katılımcıların işgücü piyasasına katılım durumlarını öğrenmeye yönelik sorular bulunmaktadır. Anketin uygulama süresi yaklaşık 20-25 dakika sürmüştür. Bu görüşmeler 1 Ocak 2012 ile 31 Mart 2012 tarihleri arasında kişilerle yüz yüze görüşülerek gerçekleştirilmiştir. Elde edilen ham veriler bilgisayar ortamında SPSS programıyla değerlendirilmiş, anket verileri tablolar kullanılarak aktarılmıştır. Bazı sorular birbiri ile ilişkilendirilerek çapraz tablolar oluşturulmuştur. Ankete ilişkin çıkan tüm sonuçlar tabloların alt kısmında yorumlanmıştır.

3.7. Araştırmanın Kısıtlılıkları

Araştırma, bilimsel bilgi birikimine katkı sağlaması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede kişilerle yüz yüze görüşülerek veriler toplanmıştır. Verilerin güvenilirliği anket formunun özellikleri ile sınırlı tutulmuştur. Araştırmanın uygulama aşamasında bazı sorulara kişilerin çekimser cevap vermesi ve tedirgin davranması, doğru bilgiye ulaşmamızı zorlaştırmıştır. Özellikle kişilerin hane giderlerine ve iş durumlarına yönelik sorularda çekimser bir tutum içerisinde oldukları gözlenmiştir.

3.8. Araştırma Bulguları

3.8.1. Katılımcıların Demografik Durumları

Çalışmanın bu bölümünde katılımcıların demografik bilgileri değerlendirilecektir. Anketin ilk sekiz sorusunda katılımcıların demografik özelliklerini öğrenmek

hedeflenmiştir. Kişilerin demografik özelliklerinin tespit edilmesi alınan sosyal yardımların düzeyi ve işgücüne katılımın tespiti açısından da önem arz etmektedir.

Tablo 12: Cinsiyet Bilgileri Tablosu

Cinsiyet Durumu	Kişi Sayısı	Dağılım %
Kadın	54	29 %
Erkek	132	71 %
Toplam	186	100 %

Görüşülen kişilerin cinsiyet durumlarına bakıldığında, katılımcıların % 29'unun kadın, % 71'inin erkek olduğu gözükmemektedir. Erkeklerin oranı, kadınların oranından % 42 daha fazladır.

Tablo 13: Yaş Bilgileri Tablosu

Yaş Durumu	Kişi Sayısı	Dağılım %
15-25 Yaş	8	4,3 %
26-35 Yaş	60	32,3 %
36-45 Yaş	70	37,6 %
46-55 Yaş	33	17,7 %
56-64 Yaş	15	8,1 %
Toplam	186	100 %

Araştırmanın bu bölümünde çalışma çağındaki nüfus olan 15-64 yaş aralığı esas alınmıştır. Bu çerçevede görüşülen kişilerin yaş dağılımına baktığımızda en fazla oranı % 37,6 ile 36-45 yaş aralığındaki kişilerin oluşturduğunu görmekteyiz. Görüşülen kişiler arasında çoğunluğu oluşturan ikinci grup ise % 32,3 ile 26-35 yaş aralığı gözükmemektedir. 46-55 yaş aralığındaki kişilerin oranı % 17,7'dir. Görüşülen kişiler arasında 56-64 yaş aralığındakilerin oranı % 8,1 iken 15-25 yaş aralığındaki kişilerin oranı ise % 4,3'tür.

Tablo 14: Medeni Durum Bilgileri Tablosu

Medeni Durum	Kişi Sayısı	Dağılım %
Bekâr	5	2,7 %
Evli	143	76,9 %
Eşi Ölmüş	6	3,2 %
Boşanmış	26	14 %
Ayrı Yaşıyor	6	3,2 %
Toplam	186	100 %

Yardım alan kişilerin % 76,9'u evlidir. Faydalanıcıların % 2,7'si bekârdır. Yardım alan kişilerin % 14'ü boşanmış, % 3,2'si ayrı yaşayan ve % 3,2'sinin ise eşi ölmüştür. Boşanan, ayrı yaşayan ve eşi ölenlerin oranı yaklaşık % 20 civarındadır. Bu oran yardımların ne kadar doğru yere aktarıldığının bir göstergesidir. Evlilik kurumu önemli bir kurumdur ve devamlılığı toplumun geleceği açısından çok önemlidir. Bu bağlamda ailelerin ayakta kalabilmesi adına verilen sosyal yardımlar önemli bir ihtiyacı karşılamakta ve gelecek adına önemli yer teşkil etmektedir.

Tablo 15: Eğitim Bilgileri Tablosu

Eğitim Durumu	Kişi Sayısı	Dağılım %
Okur Yazar Değil	23	12,4 %
Okur Yazar	16	8,6 %
İlköğretim	138	74,2 %
Genel-Düz Lise	6	3,2 %
Meslek Lisesi	3	1,6 %
Toplam	186	100 %

Sosyal yardım alanların eğitim durumu ilköğretim ve daha alt düzeyde yoğunlaşmaktadır. Faydalanıcıların % 74,2'si ilköğretim mezunudur. % 12,4 okuryazar

dahi değildir. Ancak % 8,6'sı okuma yazma bildiğini okul okumadığını belirtmiştir. Katılımcıların yalnızca % 4,8'i lise eğitimi almıştır. Bu tablodan da anlaşılacağı üzere eğitim durumu ile yoksulluk arasında doğrudan bir ilişki vardır.

Tablo 16: Konut Bilgileri Tablosu

Konut Durumu	Kişi Sayısı	Dağılım %
Kendine Ait	13	7 %
Kirada Kalıyor	117	62,9 %
Yakınlarına Ait	39	21 %
Devlete Ait Arazi	17	9,1 %
Toplam	186	100 %

Katılımcıların konut durumuna baktığımızda % 62,9'unun kirada kaldığını görmekteyiz. Oturduğu evi kendine ait olan kişi oranı % 7'dir. Yakınlarına ait evde oturarak kira vermeyenlerin oranı ise % 21'dir. Devlete ait hazine arazisi üzerinde ev yaparak yaşayan katılımcıların oranı ise % 9,1'dir. Sosyal yardımlardan faydalanan kişilerin ev sahibi olma durumlarının düşük çıkması, yoksullara yönelik konut edindirme politikalarının yeniden gözden geçirilmesi gerektiği ortaya koymaktadır.

Tablo 17: Hanede Yaşayan Kişi Tablosu

Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	Kişi Sayısı	Dağılım %
1 Kişi	12	6,5 %
2 Kişi	17	9,1 %
3 Kişi	50	26,9 %
4 Kişi	56	30,1 %
5 ve üstü	51	27,4 %
Toplam	186	100 %

Katılımcıların % 6,5'i tek başına yaşamaktadır. Bu kişiler genellikle eşi vefat etmiş kişilerdir. Hanelerin % 9,1'i iki kişi, % 26,9'u üç kişi, % 30,1'i dört kişi ve % 27,4'ü ise beş ve üstü kişi olarak yaşamaktadır. Beş kişi ve üzeri yaşayan geniş aile yapısının özelliklerini yansıtan aile oranı % 27,4'lük bir oranla önemli yer teşkil etmektedir.

Tablo 18: Hanede Çalışan Kişi Sayısı Tablosu

Hanede Çalışan Kişi Sayısı	Kişi Sayısı	Dağılım %
Çalışan Yok	67	36 %
1 Kişi	109	58,6 %
2 Kişi	10	5,4 %
Toplam	186	100 %

Katılımcıların hanelerinde çalışan kişi sayılarına baktığımızda % 58,6 ile en yüksek oranın bir kişinin çalıştığı hanelerde olduğu gözükmemektedir. Hanesinde iki kişinin çalıştığı katılımcı sayısı ise % 5,4'tür. Hanesinde hiç çalışan olmayan katılımcı sayısı % 36'dır. Devletten sosyal yardım aldığı halde hanesinde en az bir kişinin çalıştığı katılımcıların toplam oranına baktığımızda % 64'lük bir oranın ortaya çıktığını görmekteyiz. Bu da sosyal yardım alan hanelerde işgücüne katılım sağlanmasına rağmen ihtiyaçları ölçüsünde gelir elde edemedikleri için yardıma başvurduklarını ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte yardım alan kişilerin işgücü piyasasında çalışmaya devam etmeleri, yardımların çalışmaktan uzaklaştıracak düzeyde olmadığına göstergesidir.

Tablo 19: Hanenin Aylık Gider Tablosu

Hanenin Aylık Gideri	Kişi Sayısı	Dağılım %
600 TL'den az	71	38,2 %
601-1000 TL	110	59,1 %
1001-1500 TL	4	2,2 %
1501-2000 TL	1	0,5 %
Toplam	186	100 %

Katılımcıların aylık harcamalarını ölçtüğümüz bu soruda katılımcıların % 59,1'nin aylık giderlerini 601-1000 TL arasında olduğunu belirttiğini görmekteyiz. Katılımcıların % 38,2'si ise aylık giderlerinin 600 TL'den az olduğunu beyan etmişlerdir. Katılımcıların yalnızca % 2,7'si aylık giderlerini 1001 TL'nin üzerinde olduğunu ifade etmiştir. Bu sorunun cevaplanması esnasında katılımcıların hane gider tutarlarını az gösterme eğiliminde olduklarına şahit olunmuştur. Kişiler gelir kaynaklarının olmadığına vurgu yaparak giderlerinin de düşük olduğunu açıklamaya çalışmışlardır.

3.8.2. Katılımcıların Sosyal Yardım Durumları

Ankete katılanların sosyal yardım bilgilerini inceleyeceğimiz bu bölümde kişilerin hangi yardım türünden faydalandıkları, farklı bir kurumdan sosyal yardım alma durumları, yardımlardan faydalanma süreleri ve yardım alamama durumunda nasıl etkileneceklerini konuları tablolar halinde değerlendirilmiştir.

Tablo 20: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından Alınan Yardım Türleri

Vakıftan Alınan Yardım Türü	Kişi Sayısı		Kişi Sayısı	
	Evet	Dağılım %	Hayır	Dağılım %
Gıda Yardımı	15	8,1 %	171	91,9 %
Yakacak Yardımı	181	97,3 %	5	2,7 %
Sosyal Destek Nakdi Yardım	170	91,4 %	16	8,6 %
Diğer Aile Yardımları	3	1,6 %	183	98,4 %
Öğrenci İhtiyaç Yardımı	4	2,2 %	182	97,8 %
Şartlı Nakit Transferi Eğitim Yardımı	12	6,5 %	174	93,5 %
Şartlı Nakit Transferi Sağlık Yardımı	1	0,5 %	185	99,5 %

Sosyal yardım alan kişilere hangi yardımlardan faydalandıklarını sorduğumuz bu soruda kişiler aldıkları yardımları ayrı ayrı belirtmiştir. Çoktan seçmeli olarak verilen cevaplarda vakıftan yardım alan kişilerin aldıkları yardımlar daha çok yakacak yardımı

ve nakdi yardımda yoğunlaşmaktadır. Ankete katılan 186 kişiden 181'i (% 97,3) yakacak yardımından faydalandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların 170 tanesi (% 91,4) nakdi yardım aldığını belirtmiştir. Diğer yandan % 8,1'i gıda yardımı, % 6,5'i şartlı nakit transferi eğitim yardımı, % 2,2'si öğrenci yardımı, % 1,6'sı diğer aile yardımlarından, % 0,5'i de şartlı nakit transferi sağlık yardımından faydalanmıştır.

Tablo 21: Farklı Bir Kurumdan Sosyal Yardım Alma Bilgileri

Başka Bir Kurumdan Yardım Aldınız mı?	Kişi Sayısı	Dağılım %
Evet	108	58,1 %
Hayır	78	41,9 %
Toplam	186	100%

Katılımcıların % 58,1'i başka bir kurumdan sosyal yardım aldıklarını belirtmiştir. Başka bir kurumdan sosyal yardım almayıp sadece Gebze Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'ndan yardım aldıklarını beyan eden kişilerin oranı ise % 41,9'dur.

Tablo 22: Katılımcıların Hangi Kurumlardan Sosyal Yardım Aldığı Bilgisi

Hangi Kurumdan Yardım Aldınız?	Kişi Sayısı					
	Aldım	Dağılım %	Almadım	Dağılım %	Toplam	Dağılım %
Belediyeler	104	96,3 %	4	3,7 %	108	100 %
SHÇEK	7	6,5 %	101	93,5 %	108	100 %
Sivil Toplum Örgütleri	1	0,9 %	107	99,1 %	108	100 %
Devletin Diğer Kurumları	2	1,9 %	106	98,1 %	108	100 %
Diğer	2	1,9 %	106	98,1 %	108	100 %

Katılımcıların 108 tanesi (% 58,1) başka bir kurumdan yardım aldığını belirtmiştir. Bu çerçevede farklı bir kurumdan sosyal yardım alan kişilerin cevapladığı bu soruda, katılımcılardan 104 tanesi (% 96,3) Gebze Belediyesi'nden yardım aldıklarını beyan etmişlerdir. Diğer taraftan 7 kişi (% 6,5) SHÇEK'dan, 1 kişi (% 0,9) Sivil Toplum Örgütlerinden (STÖ), 2 kişi (% 1,9) devletin diğer kurumlarından ve 2 kişi de (% 1,9) farklı kaynaklardan yardım aldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların yaklaşık % 60'ının Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın yanında başka bir kurumdan da yardım aldığı tespit edilmiştir. Bu durum kişilerin yardımlara ihtiyaçlarının olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte yardımların tek elden dağıtılmaması kaynak israfına yol açmakta ve kişilerin birden fazla kurumdan yardım almasına sebep olmaktadır.

Tablo 23: Katılımcıların Yardımlardan Faydalanma Süreleri Bilgisi

Kaç Yıldır Bu Türlü Yardımlardan Faydalanıyorsunuz?	Kişi Sayısı	Dağılım %
1 yıldan az	46	24,7 %
1-3 yıl	93	50 %
4-7 yıl	39	21 %
8-11 yıl	7	3,8 %
11-14 yıl	0	0 %
15 ve üstü	1	0,5 %
Toplam	186	100 %

Katılımcıların yardımlardan faydalanma sürelerine baktığımızda, katılımcıların % 24,7'sinin yardımlardan bir yıldan az süre faydalandığını görmekteyiz. Katılımcıların % 50'si 1 yıl ile 3 yıl arasında yardımlardan istifade ettiklerini belirtmişlerdir. Yine % 21'inin 4 yıl ile 7 yıl arasında yardımlardan faydalandıkları gözükmemektedir. % 3,8'inin 8 yıl ile 11 yıl arasında yardımlardan faydalandıkları ortaya çıkmıştır. Katılımcılardan sadece bir tanesi 15 yılın üzerinde bu türlü yardımlardan faydalandığını belirtmiştir. Verileri incelediğimizde katılımcıların yaklaşık % 75'inin bir yıldan uzun süredir bu

yardımlardan faydalandıkları ortaya çıkmaktadır. Bu yardımlardan faydalanan kişilerin zamanla yardımlara bağımlı hale geldiklerini ve kurumlara bu anlamda başvurularını tekrarladıkları gözükmektedir. Anket görüşmeleri esnasında bazı katılımcıların vakıftan sosyal yardım almaya devam edebilmek için kayıt dışı (sigortasız) çalışmayı istediklerine şahit olunmuştur. Özellikle hanesinde hasta olan ve hastasının ilaçlarının pahalı olması sebebiyle kayıt dışı çalışan kişilerin varlığına şahit olunmuştur. İnşaat sektöründe kayıt dışı çalışan ve her yıl kömür yardımı desteği için başvuran vatandaşların çokluğu vakıf çalışanlarınca da teyit edilen bir konudur.

Tablo 24: Katılımcıların Vakıftan Yardım Alamama Durumunda Nasıl Etkileneceği Bilgisi

Vakıftan Yardım Alamasaydınız Nasıl Etkilenirdiniz?	Kişi Sayısı			
	Katılıyorum	Dağılım %	Katılmıyorum	Dağılım %
Herhangi bir değişiklik olmazdı	3	1,6 %	183	98,4 %
Olumsuz şekilde etkilenirdim	182	97,8 %	4	2,2 %
İş bulma çabalarını arttırdım	9	4,8 %	177	95,2 %
Devletin diğer kurumlarına başvururdum	51	27,4 %	135	72,6 %
Diğer	2	1,1 %	184	98,9 %

Yardım alan kişilerin yardımlardan faydalanamama durumunda nasıl etkileneceklerini sorduğumuz bu soruda katılımcıların % 97,8'i (182 kişi) yardım alamama durumunda olumsuz şekilde etkileneceğini belirtmiştir. Bu anlamda yardımların önemli bir ihtiyacı karşıladığını söyleyebiliriz. Katılımcıların % 27,4'ü (51 kişi) Gebze Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'ndan yardım alamamaları durumunda devletin diğer kurumlarına başvuracaklarını belirtmiştir. Yardım alamama durumunda hiçbir değişiklik olmazdı diyen kişi sayısı yalnızca 3'tür. Yardım alamama durumunda iş

piyajasında iş arama çabalarını arttırıp arttırmayacaklarını öğrenmeye çalıştığımız diğer seçeneğe sadece 9 kişi (% 4,8) katılmıştır. Bu kişiler yardım alamama durumunda çok ciddi Şekilde mağdur olacaklarını ve bu durumun iş arama surecini de etkileyeceğini belirtmiştir. Yardım alan kişiler özellikle aldıkları kömür yardımından mahrum edilmeleri durumunda çok ciddi mağdur duruma düŐebileceklerini beyan etmiştir.

3.8.3. Katılımcıların İşgücüne Katılım Durumları

Ankete katılanların işgücüne katılım durumlarını inceleyeceğimiz bu bölümde kişilerin çalışma durumları, meslek grupları, meslekteki mevkileri, işsizlik sureleri, iş arama durumları, iş arama yöntemleri, iş arama sureleri, İşkur'un iş arayanlar üzerindeki etkinliği ve katılımcıların çalışmak istedikleri ücret aralığı konuları işlenmiştir.

Tablo 25: Gelir Getirici Bir İşte alışma Bilgileri

Gelir Getirici Bir İşte alışıyor musunuz?	Kişi Sayısı	Dağılım %
Evet	105	56,5 %
Hayır	81	43,5 %
Toplam	186	100%

Yardım alan kişilerin hâlihazırda çalışıp çalışmadıklarını irdelediğimiz bu bölümde katılımcıların % 56,5'inin çalıştığı belirtmiştir. Katılımcıların % 43,5'inin ise görüşmenin yapıldığı dönemde çalışmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların çalıştığı halde yardımdan faydalandığının tespit edilmesi kişilerin yardımdan sonra işgücüne katılımlarının yüksek seviyede olduğunun bir göstergesidir. Bununla birlikte çalışanların büyük bir kesimi kayıt dışı, günlük geçici işlerde çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 26: Katılımcıların Çalıştığı Meslek Grubu

Çalıştığınız Meslek Grubu Hangisidir?	Kişi Sayısı	Dağılım %
Teknisyenler, Teknikerler ve Yardımcı Profesyonel Meslek Mensupları	11	10,4 %
Hizmet ve Satış Elemanları	1	0,9 %
Tesis ve Makine Operatörleri ve Montajcılar	5	4,7 %
Nitelik Gerektirmeyen Meslekler	89	84 %
Toplam	106	100 %

Bu sorunun oluşturulmasında Uluslararası Standart Meslek Sınıflama Sistemi (ISCO 08) baz alınmış ve tablo haline getirilmiştir. Buna göre katılımcıların 106 tanesinin cevapladığı bu soruda 80 kişi çalışmadığı veya çalışmayı düşünmediği için soruyu cevapsız bırakmıştır. Cevap veren 106 kişi arasından 89'u (% 84) nitelik gerektirmeyen mesleklerde çalıştıklarını belirtmiştir. Meslek sahibi kişilerin oluşturduğu diğer kesimde Teknisyen/Tekniker olarak 11 (% 10,4) kişi çalışmaktadır. Makine operatörü ve Montajcı olarak 5 (% 4,7) kişi, Hizmet ve Satış elemanı olarak ise ancak 1 (% 0,9) kişi çalışmaktadır. Tablodan da anlaşılacağı üzere yardım alanların büyük bir kesimi nitelik gerektirmeyen işlerde çalışarak hayatlarını idame ettirmektedirler.

Tablo 27: Katılımcıların Meslekteki Mevkileri

Meslekteki Mevkiiniz Nedir?	Kişi Sayısı	Dağılım %
Ücretli Çalışan	94	79 %
Serbest Çalışanlar ve Esnaf-Sanatkârlar	25	21 %
Toplam	119	100 %

Anket uygulaması gerçekleştirilen katılımcıların % 36'sı soruyu cevaplamamıştır. Soruyu cevaplayan 119 katılımcının % 79'unun ücretli çalışan, % 21'inin ise serbest çalışan ve esnaf-sanatkârlar grubunda olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 28: Katılımcıların Çalışmamasında Etkili Olan Sebep

Çalışmamanızda Etkili Olan Sebep Nedir?	Kişi Sayısı					
	Etkili	%	Etkili Değil	%	Toplam	%
Piyasada iş bulamıyorum	22	27,2 %	59	72,8 %	81	100 %
Sağlık nedenleri	38	46,9 %	43	53,1 %	81	100 %
Çocuklarıma bakmak zorunda olduğum için	21	25,9 %	60	74,1 %	81	100 %
Ailevi nedenler	5	6,2 %	76	93,8 %	81	100 %
Ücretler düşük olduğu için	1	1,2 %	80	98,8 %	81	100 %

Katılımcılarından 105'i hâlihazırda çalıştığı için bu soruya cevap vermemişlerdir. Soruya cevap veren 81 kişi içerisinde 22 kişi (% 27,2) piyasada iş aramalarına rağmen iş bulamamalarından dolayı çalışmadıklarını belirtmişlerdir. Çalışmayan 38 kişi (% 46,9) sağlık gerekçelerinden dolayı çalışmadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan 21 tanesi (% 25,9 - bu kişilerin tamamı kadın) çocuklarına bakmak zorunda oldukları için çalışmadıklarını beyan etmiştir. Diğer yandan 5 kişi (% 6,2) ailevi nedenlerden, 1 kişi de (% 1,2) ücretlerin düşük olması nedeniyle çalışmadığını belirtmiştir. Ortaya çıkan bu tabloda çocuklarına bakmak zorunda olduğu için çalışmayan kadınların orana azımsanmayacak kadar yüksektir. Çocuklarının bakıma muhtaç olduklarını beyan eden bu kadınlar, iş piyasasında iş aramaya ve çalışmaya durumlarının olmadığı belirtmektedirler. Geçimini temin için çalışma imkânı bulamayan bu kadınlara aylık maaş bağlanması elzem görülmektedir.

Tablo 29: Katılımcıların İşsizlik Süreleri

Ne Kadar Süredir İşsizsiniz?	Kişi Sayısı	Dağılım %
1-3 Ay	13	18,3 %
4-6 Ay	11	15,5 %
7-12 Ay	2	2,8 %
13-18 Ay	1	1,4 %
19-24 Ay	0	0 %
24 Ay ve üstü	44	62 %
Toplam	71	100 %

Katılımcıların ne kadar süredir işsiz kaldıklarını sorguladığımız bu bölümde 115 kişi çalıştığı için cevap vermemiştir. Kalan 71 kişiden 13'ü (% 18,3) 1-3 ay arası işsiz olduğunu belirtmiştir. Katılımcılardan 11 tanesi (% 15,5) 4-6 aydır işsiz olduğunu belirtmiştir. 2 kişi (% 2,8) 7-12 aydır, 1 tanesi de (% 1,4) 13-18 aydır işsiz olduğunu belirtmiştir. Geriye kalan 44 kişi (% 62) ise 24 aydan uzun süredir çalışmadığını belirtmiştir.

Tablo 30: Katılımcıların İş Arama Durumu

İş Arıyor musunuz?	Kişi Sayısı	Dağılım %
Evet	112	60,2 %
Hayır	74	39,8 %
Toplam	186	100 %

Katılımcıların % 60,2'si iş aradıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların % 39,8'i ise iş aramadığını beyan etmiştir. Tablonun sonuçlarını değerlendirdiğimizde devletten yardım alanların % 60,2'sinin yardım almakla birlikte iş aramaya devam ettikleri ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu tabloda kişilerin aldıkları yardımlardan dolayı iş piyasasından uzaklaşmadıkları aksine iş sahibi olabilmek için çaba sarfettiklerini tespit edilmiştir.

Tablo 31: Katılımcıların İş Aramama Nedenleri

İş Aramamanızda Etkili Olan Sebep Nedir?	Kişi Sayısı					
	Etkili	Dağılım %	Etkili Değil	Dağılım %	Toplam	Dağılım %
Sağlık nedenleri	38	51,4 %	36	48,6 %	74	100 %
Çocuklarıma bakmak zorunda olduğum için	24	32,4 %	50	67,6 %	74	100 %
Ailevi nedenler	8	10,8 %	66	89,2 %	74	100 %
Diğer	20	27 %	54	73 %	74	100 %

İş aramayan 74 katılımcının iş aramama gerekçelerini öğrenmek için sorduğumuz bu soruda katılımcıların 38 (% 51,4) tanesi sağlık gerekçelerinden dolayı iş aramadıklarını belirtmiştir. Katılımcıların 24'ü (% 32,4 -bu kişilerin tamamı kadındır) çocuklarına bakmak zorunda olduğu için iş aramadığını belirtmiştir. Katılımcılardan 8'i (% 10,8) ise ailevi nedenlerden dolayı iş aramadıklarını belirtmişlerdir. Diğer sebepler başlığı altında iş aramadıklarını belirten 20 kişi (% 27) ise çalıştıklarından dolayı iş aramadıklarını belirtmiştir.

Tablo 32: Katılımcıların İş Arama Yöntemleri

Hangi Yöntemlerle İş Arıyorsunuz?	Kişi Sayısı					
	Kullanıyorum	Dağılım %	Kullanmıyorum	Dağılım %	Toplam	Dağılım %
Tanıdıklar aracılığıyla	92	82,1 %	20	17,9 %	112	100 %
Gezerek ve firmalarla direkt görüşerek	77	68,8 %	35	31,3 %	112	100 %
İlanlar aracılığıyla	11	9,8 %	101	90,2 %	112	100 %
Türkiye İş Kurumu aracılığıyla	48	42,9 %	64	57,1 %	112	100 %

İş arayan 112 katılımcıya hangi yöntemlerle iş aradıklarını sorduğumuz bu soruda çoktan seçmeli sorulara birden fazla cevap verme imkânı verilmiştir. Bu çerçevede 92 katılımcı (% 82,1) tanıdıkları vasıtasıyla iş aradıklarını belirtmiştir. 77 Katılımcı (% 68,8) gezerek ve firmalarla direkt görüşerek iş aradıklarını belirtmiştir. 11 katılımcı (% 9,8) ilanlar aracılığıyla iş aradığını belirtmiştir. Türkiye İş Kurumu aracılığıyla iş arayanların sayısı 48 (% 42,9) kişidir. Türkiye İş Kurumu'nun yardım alanlar arasında iş arama konusunda az tercih edilmesi kurumun hizmetlerinin bu kişilere kadar yayılmadığının bir göstergesidir. Türkiye İş Kurumu bu anlamda devletten sosyal yardım alan ihtiyaç sahiplerinin iş bulması hususunda yeni projeler üretmeli ve kişilerin yoksulluktan kurtulmaları için destek olmalıdır.

Tablo 33:Katılımcıların Günlük Ortalama İş Arama Süreleri

Günde Ne Kadar Süre İş Arıyorsunuz?	Kişi Sayısı	Dağılım %
Her gün iş aramam	52	46,4 %
1 Saat	14	12,5 %
2 Saat	37	33 %
3 Saat	9	8 %
Toplam	112	100 %

İş arayan 112 katılımcının günde ne kadar süre iş aradıklarını öğrenmeye çalıştığımız bu soruda katılımcıların % 46,4'ü her gün iş aramadığını belirtmiştir. Katılımcıların % 12,5'i günde 1 saat iş aradığını belirtmiştir. Katılımcıların % 33'ü günde iki saat iş aradığını belirtmiştir. Günde ortalama 3 saat iş arayan katılımcıların oranı ise % 8'dir.

Tablo 34: Katılımcıların İş Bulma Gayretlerini Yeterli Bulma Durumu

İş Bulmak İçin Yeterli Gayreti Gösteriyor musunuz?	Kişi Sayısı	Dağılım %
Evet	102	91,1 %
Hayır	10	8,9 %
Toplam	112	100 %

İş arayan 112 katılımcının iş arama konusunda yeterli gayreti gösterip göstermediklerini sorduğumuz bu soruda iş arayanların % 91,1'i yeterli gayreti gösterdiklerine inanmaktadırlar. Katılımcıların % 8,9'u ise iş arama konusunda yeterli gayreti göstermediklerini düşünmektedirler.

Tablo 35: Katılımcıların Farklı Bölgeden İş Teklifini Değerlendirme Durumları

Farklı Bölgeden İş Teklifi Gelse Gider misiniz?	Kişi Sayısı	Dağılım %
Evet	36	32,1 %
Hayır	76	67,9 %
Toplam	112	100 %

Katılımcıların farklı bölgelerden iş teklifi gelmesi durumunda nasıl değerlendireceklerini sorduğumuz bu bölümde katılımcıların % 32,1'i farklı bölgeden gelecek iş teklifine gidebileceklerini belirtmiştir. Katılımcıların % 67,9'u ise farklı bölgeden gelecek iş teklifine gitmeyeceklerini belirtmiştir.

Tablo 36: Katılımcıların Farklı Bölgeden İş Teklifine Gitmeme Nedenleri

Farklı Bölgeden İş Teklifine Neden Gitmezsiniz?	Kişi Sayısı					
	Etkili	Dağılım %	Etkili Değil	Dağılım %	Toplam	Dağılım %
Çocuklarımların okulundan dolayı	31	41,3 %	44	58,7 %	75	100 %
Akrabalarımların burada olduğundan dolayı	21	28 %	54	72 %	75	100 %
Ailevi nedenler	13	17,3 %	62	82,7 %	75	100 %
Sağlık nedenleri	3	4 %	72	96 %	75	100 %
Uzun yıllar bu bölgede yaşadığımdan dolayı	28	37,3 %	47	62,7 %	75	100 %
Diğer	4	5,3 %	71	94,7 %	75	100 %

Farklı bölgeden gelen iş teklifine gitmeyen 76 katılımcının gitmeme gerekçelerini sorduğumuz bu bölümde katılımcıların 75 tanesi soruya cevap vermiştir. Soruyu cevaplayan katılımcıların % 41,3'ü çocuklarını eğitiminden dolayı gidemeyeceklerini belirtmiştir. Akrabalarıyla aynı bölgede oturmasından dolayı farklı bölgeye gitmek

istemeyen katılımcıların oranı % 28'dir. Katılımcıların % 17,3'ü ailevi sebeplerden dolayı gitmek istemediğini belirtmiştir. Katılımcıların % 4'ü sağlık problemlerini gerekçe göstermiştir. Katılımcıların % 37,3'ü uzun yıllar aynı bölgede yaşadığından dolayı farklı bir bölgeye gitmek istemediğini belirtmiştir. Katılımcıların % 5,3'ü ise diğer sebeplerden dolayı gitmek istememiştir.

Tablo 37: Katılımcılara Türkiye İş Kurumunun Asgari Ücretle İş Bulması Halinde Çalışma Durumları

Türkiye İş Kurumu Size Asgari Ücretle İş Bulsa Çalışır mısınız?	Kişi Sayısı	Dağılım %
Evet	62	55,4 %
Hayır	50	44,6 %
Toplam	112	100 %

İş arayan 112 katılımcıya Türkiye İş Kurumu'nun asgari ücretle iş bulması halinde çalışıp çalışmayacaklarını sorduğumuz bu bölümde katılımcıların % 55,4'ü asgari ücretle çalışabileceğini belirtmiştir. Katılımcıların % 44,6'sı ise asgari ücretin aile geçimi için yetersiz olduğunu belirterek kabul etmeyeceklerini belirtmiştir.

Tablo 38: Katılımcılara Türkiye İş Kurumunun İş Teklifi Yapma Durumu

Türkiye İş Kurumu Size İş Teklifi Yaptı mı?	Kişi Sayısı	Dağılım %
Evet	45	40,2 %
Hayır	67	59,8 %
Toplam	112	100 %

Türkiye İş Kurumu'nun katılımcılara iş teklifi yapıp yapmadığını öğrenmeye çalıştığımız bu bölümde katılımcıların % 40,2'sine kurumun iş teklifi yaptığını görmekteyiz. Kurum katılımcıların % 59,8'ine ise herhangi bir teklif veya çağrıda bulunmamıştır.

Tablo 39: Katılımcıların Türkiye İş Kurumunun İş Teklifini Değerlendirme Sonuçları

Türkiye İş Kurumunun Yaptığı Teklifi Nasıl Değerlendirdiniz?	Kişi Sayısı	Dağılım %
İş görüşmesine gittim ancak işe alınmadım	29	64,4 %
İşe alındım ancak bir süre sonra çıkarıldım	7	15,6 %
Düşük ücret teklif edildiği için kabul etmedim	2	4,4 %
İşyeri evime uzak olduğu için kabul etmedim	1	0,9 %
Teklif edilen işin çalışma şartları ağır olduğu için kabul etmedim	1	0,9 %
Mesleki niteliklerime uymadığı için kabul etmedim	3	6,7 %
İş teklifini değerlendirmedim	1	0,9 %
Diğer	1	0,9 %
Toplam	45	100 %

Türkiye İş Kurumu'nun iş teklifi yaptığı 45 katılımcının bu teklifi nasıl değerlendirdiklerini sordüğümüz bu bölümde katılımcıların 29 tanesi (% 64,4) iş görüşmesine gitmesine rağmen işe alınmadıklarını belirtmiştir. 7 katılımcı (% 15,6) işe girmiş ancak bir süre sonra işten çıkarıldıklarını belirtmişlerdir. 2 (% 4,4) katılımcı düşük ücret teklif edildiği kabul etmediğini belirtmiştir. 1 katılımcı (% 0,9) işin uzak mesafede olmasından dolayı kabul etmediğini belirtmiştir. 1 katılımcı (% 0,9) çalışma şartlarının ağır olmasından dolayı, 3 katılımcı (% 6,7) mesleki niteliklerine uymamasından dolayı iş teklifini kabul etmediklerini belirtmişlerdir. 1 katılımcı (% 0,9) iş teklifini hiç değerlendirmediklerini, 1 katılımcı (% 0,9) ise diğer sebeplerden dolayı teklifi kabul etmediğini belirtmiştir.

Tablo 40: Katılımcıların İş Aramalarına Rağmen Bulamama Nedenleri

İş Aradığımız Halde Bulamama Nedeniniz Nedir?	Kişi Sayısı					
	Etkili	Dağılım %	Etkili Değil	Dağılım %	Toplam	Dağılım %
Yetersiz eğitim	59	52,7 %	53	47,3 %	112	100 %
Aracı bulamamak	38	33,9 %	74	66,1 %	112	100 %
Evli olmak	2	1,8 %	110	98,2 %	112	100 %
İşin gerektirdiği yaşta olmamak	34	30,4 %	78	69,6 %	112	100 %
Deneyimi olmamak	2	1,8 %	110	98,2 %	112	100 %
İş yaşamına ara vermiş olmak	1	0,9 %	111	99,1 %	112	100 %
İşin sigortasız olması	4	3,6 %	108	96,4 %	112	100 %
Düşük ücret	17	15,2 %	95	84,8 %	112	100 %
Askerlik	1	0,9 %	111	99,1 %	112	100 %
Uzaklık	1	0,9 %	111	99,1 %	112	100 %
Çalışma saatlerinin düzensizliği	4	3,6 %	108	96,4 %	112	100 %
Sosyal hakların yetersizliği	6	5,4 %	106	94,6 %	112	100 %
Vasıf düzeyinin düşüklüğü	24	21,4 %	88	78,6 %	112	100 %
Sağlık nedenleri	12	10,7 %	100	89,3 %	112	100 %
Diğer	6	5,4 %	106	94,6 %	112	100 %

Katılımcıların iş aramalarına rağmen iş bulamama gerekçelerini sıraladığımız bu bölümde iş arayan 112 katılımcının karşılık aramayan 74 katılımcı bulunmaktadır. Çoktan seçmeli sorulan bu soruda kişilerin soruya birden fazla cevap verme durumu

sözkonusudur. Bu çerçevede iş arayan katılımcıların 59 tanesi (% 52,7) eğitimlerinin yetersiz olmasından dolayı iş bulamadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların 38 tanesi (% 33,9) iş arama sürecinde aracı bulamadıklarından dolayı iş sahibi olamadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan 34 tanesi (% 30,4) işin gerektirdiği yaşta olmadıklarından dolayı iş bulmakta zorlandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların 17 tanesi (% 15,2) düşük ücret teklif edilmesinden dolayı iş sahibi olamadıklarını belirtmiştir. Katılımcılardan 6 tanesi (% 5,4) sosyal hakların yetersizliğinden dolayı, 24 tanesi (% 21,4) mesleki anlamda bir vasfının olmayışından dolayı, 12 tanesi (% 10,7) ise sağlık gerekçelerinden dolayı iş sahibi olamadıklarını belirtmiştir.

Tablo 41: Katılımcıların Çalışmayı Tercih Ettiği Ücret Aralığı

Hangi Ücret Aralığında Çalışırsınız?	Kişi Sayısı	Dağılım %
700-1000 TL arası	62	55,4 %
1001-1499 TL arası	48	42,9 %
1500-2000 TL arası	2	1,8 %
Toplam	112	100 %

Katılımcıların ücret beklentisini değerlendirdiğimiz bu soruda katılımcıların % 55,4'ü 700-1000 TL arasında ücrette çalışabileceğini belirtmiştir. Katılımcılardan % 42,9'u 1001-1499 TL arasındaki ücrette çalışabileceğini belirtmiştir. 2 katılımcı ise 1500-2000 TL arasında bir ücrette çalışabileceğini belirtmiştir. 112 iş arayan katılımcının yanında 74 katılımcı iş aramadığı için bu soruyu cevaplamamıştır. Katılımcılardan 700-1000TL arasında ücret beklentisi belirtenlerin çoğu 900 TL ücrette çalışmak istediğini beyan etmiştir.

3.8.4. Çapraz Tabloların Değerlendirilmesi

Bu bölümde sorular arasındaki çapraz ilişkiler değerlendirilerek tablolaştırılacaktır.

Tablo 42: Katılımcıların Cinsiyet Bilgileri ile Çalışma Durumlarının Karşılaştırılması

		Gelir Getirici Bir İşte Çalışıyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Cinsiyet Durumu	Kadın	17	37	54
		9,1 %	19,9 %	29 %
	Erkek	88	44	132
		47,3 %	23,7 %	71 %
Toplam		105	81	186
		56,5 %	43,5 %	100 %

Katılımcıların cinsiyet durumları ile çalışma durumlarını karşılaştırdığımız bu tabloda sosyal yardımdan faydalanan kadınların % 9,1'i bir işte çalıştığını, % 19,9'u ise herhangi bir işte çalışmadığını belirtmiştir. Yardımdan faydalanan erkek katılımcıların % 47,3'ü çalışırken % 23,7'si ise herhangi bir işte çalışmadığını belirtmiştir. Toplamda katılımcıların % 56,5 çalışırken, % 43,5'i çalışmadığını beyan etmiştir.

Tablo 43: Katılımcıların Çalışma Durumu ile Meslekteki Gruplarının Karşılaştırılması

		Hangi Meslek Grubu İçerisinde Çalışıyorsunuz				Toplam
		Teknisyenler- Teknikerler ve Yardımcı Profesyonel Meslek Mensupları	Hizmet ve Satış Elemanları	Tesis ve Makine Operatörleri ve Montajcılar	Nitelik Gerektirmeyen Meslekler	
Gelir Getirici Bir İşte Çalışıyor musunuz?	Evet	11	1	5	88	105
		10,4 %	0,9 %	4,7 %	83 %	99,1 %
	Hayır	0	0	0	1	1
		0 %	0 %	0 %	0,9 %	0,9 %
Toplam		11	1	5	89	106
		10,4 %	0,9 %	4,7 %	84 %	100 %

Katılımcıların gelir getirici bir işte çalışma durumları ile meslekteki mevkilerini karşılaştırdığımız bu tabloda gelir getirici bir işte çalışanların % 10,4'ü teknisyen-tekniKER ve yardımcı profesyonel meslek grubunda çalıştığını belirtmiştir. Katılımcıların % 0,9'u hizmet grubunda, % 4,7'si tesis ve makine operatörlüğü ve montajcılar meslek grubunda, katılımcıların % 83'ü ise nitelik gerektirmeyen mesleklerde çalıştığını belirtmiştir. Hâlihazırda gelir getirici bir işte çalışmayıp nitelik gerektirmeyen işlerde çalıştığını belirten katılımcı oranı % 0,9'dur.

Tablo 44: Katılımcıların Çalışma Bilgileri ile Meslekteki Mevkilerinin Karşılaştırılması

		Meslekteki Mevkiinizi Söyler misiniz?		Toplam
		Ücretli Çalışan	Serbest Çalışanlar ve Esnaf-Sanatkârlar	
Gelir Getirici Bir İşte Çalışıyor musunuz?	Evet	82	23	105
		68,9 %	19,3 %	88,2 %
	Hayır	12	2	14
		10,1 %	1,7 %	11,8 %
Toplam		94	25	119
		79 %	21 %	100 %

Katılımcıların çalışma durumları ile meslekteki mevkilerinin karşılaştırıldığı bu tabloda bir işte çalışıyorum diyen katılımcıların % 68,9'u ücretli çalışan olduklarını belirtmiştir. Çalıştığını belirten katılımcıların % 19,3'ü ise serbest çalışanlar ve esnaf-sanatkârlar grubunda çalıştığını belirtmiştir. Hâlihazırda çalışmayan katılımcıların % 10,1'i ücretli çalışan, % 1,7'si ise serbest çalışanlar ve esnaf-sanatkârlar grubunda olduğunu belirtmiştir.

Tablo 45: Katılımcıların Eğitim Durumları ile Meslek Gruplarının Karşılaştırılması

		Hangi Meslek Grubu İçerisinde Çalışıyorsunuz?				Toplam	
		Teknisyenler -Teknikerler ve Yardımcı Profesyonel Meslek Mensupları	Hizmet ve Satış Elemanları	Tesis ve Makine Operatörleri ve Montajcılar	Nitelik Gerektirmeyen Meslekler		
Eğitim Durumu	Okur Yazar Değil	0	0	0	8	8	
		0 %	0 %	0 %	7,5 %	7,5 %	
	Okur Yazar	0	0	0	5	5	
		0 %	0 %	0 %	4,7 %	4,7 %	
	İlköğretim	10	1	4	73	88	
		9,4 %	0,9 %	3,8 %	68,9 %	83 %	
	Düz Lise	1	0	1	1	3	
		0,9 %	0 %	0,9 %	0,9 %	2,8 %	
	Meslek Lisesi	0	0	0	2	2	
		0 %	0 %	0 %	1,9 %	1,9 %	
	Toplam		11	1	5	89	106
			10,4 %	0,9 %	4,7 %	89 %	100 %

Katılımcıların eğitim durumları ile meslekteki gruplarını karşılaştırdığımız bu tabloda katılımcılardan 80 tanesi soruyu cevaplamamıştır. Soruyu cevaplayan 106 katılımcı içerisinde okuryazar olmayanların 8 tanesi (% 7,5) nitelik gerektirmeyen mesleklerde çalıştığını belirtmiştir. Okuryazar olduğunu belirten 5 katılımcı (% 4,7) da nitelik gerektirmeyen mesleklerde çalıştığını belirtmiştir. İlköğretim mezunu olan 10 katılımcı (% 9,4) teknisyenler-teknikerler ve yardımcı profesyonel meslek mensupları grubunda, 1 katılımcı (% 0,9) hizmet grubunda, 4 katılımcı (% 3,8) tesis ve makine operatörleri ve montajcılar grubunda ve 73 katılımcı da (% 68,9) nitelik gerektirmeyen meslek gruplarında çalıştığını belirtmiştir. Düz lise mezunu olduğunu belirten 1 katılımcı (%

0,9) teknisyenler-teknikerler ve yardımcı profesyonel meslek mensupları grubunda, 1 katılımcı (% 0,9) tesis ve makine operatörleri ve montajcılar grubunda, 1 katılımcı (% 0,9) ise nitelik gerektirmeyen meslek gruplarında çalıştığını belirtmiştir. Meslek lisesi olduğunu belirten 2 katılımcı (% 1,9) ise nitelik gerektirmeyen meslek gruplarında çalıştığını belirtmiştir Tablodan da anlaşılacağı üzere belli bir meslek grubu içinde çalıştığını beyan eden katılımcıların büyük bir kısmı nitelik gerektirmeyen meslek gruplarında çalıştıklarını belirtmiştir. Bu bağlamda soysal yardım alan faydalanıcıların eğitim durumları ile meslek grupları arasında karşılaştırma yaptığımızda katılımcıların eğitim durumlarının yetersiz olması onların nitelik gerektirmeyen mesleklerde çalışmalarına neden olmaktadır. Eğitim durumu düşük olan katılımcıların mesleki anlamda da kendilerini geliştiremedikleri görülmektedir. Yoksulluk eğitim durumunu, eğitim durumu mesleki becerileri, mesleki beceriler emek pazarında geliri yüksek ve kaliteli bir iş bulmayı engellemektedir. Ortaya çıkan bu döngü birçok yoksul ailenin geleceğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Tablo 46: Katılımcıların Çalışma Durumları ile İş Arama Durumlarının Karşılaştırılması

		İş Arıyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Gelir Getirici Bir İşte Çalışıyor musunuz?	Evet	85	20	105
		45,7 %	10,8 %	56,5 %
	Hayır	27	54	81
		14,5 %	29 %	43,5 %
Toplam		112	74	186
		60,2 %	39,8 %	100 %

Katılımcıların çalışma durumu ile iş arama durumlarını karşılaştırdığımız bu tabloda katılımcıların % 45,7'si çalıştığı halde iş aradığını belirtmiştir. Yapılan görüşmeler esnasında kişiler, kayıtdışı, emek-yoğun ve enformel sektör dediğimiz sektörlerde çalıştıklarını belirtmişlerdir. Kişiler inşaat işleri, atık toplama işleri, temizlik işleri gibi işlerde yoğun olarak çalışmakta ve bununla birlikte uygun zamanlarında da iş aradıklarını belirtmektedirler. Diğer yandan katılımcıların % 10,8'i sigortalı bir işte çalıştığını beyan etmiş ve iş aramadığını belirtmiştir. Toplamda devletten sosyal yardım alan katılımcıların % 56,5'i yardım almakla birlikte çalıştığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda gelir getirici bir işte çalışmayıp iş arayan katılımcıların oranı ise % 14,5'dir. Yardımlardan faydalanan ancak hem çalışmayıp hem de iş aramayan katılımcıların oranı ise % 29'dur.

Tablo 47: Yakacak Yardımı Alanlar ile Çalışan Kişilerin Karşılaştırılması

		Gelir Getirici Bir İşte Çalışıyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından Yakacak Yardımı Aldınız mı?	Evet	101	80	181
		54,3 %	43 %	97,3 %
	Hayır	4	1	5
		2,2 %	0,5 %	2,7 %
Toplam		105	81	186
		56,5 %	43,5 %	100 %

Sosyal yardımlardan faydalanan katılımcıların en fazla yararlandığı yardım türü yakacak yardımıdır. Yakacak yardımı alan katılımcıların çalışma durumlarının karşılaştırıldığı bu tabloda katılımcıların % 54,3'ü çalıştığını belirtmiştir. Katılımcıların % 43'ü ise çalışmadığını belirtmiştir. Yakacak yardımı almayıp çalıştığını belirten katılımcı oranı ise % 2,2'dir. 1 katılımcı (% 0,5) ise hem yakacak yardımı almamış hem de çalışmadığını belirtmiştir.

Tablo 48: Nakdi Yardımı Alanlar ile Çalışanların Karşılaştırılması

		Gelir Getirici Bir İşte Çalışıyor musunuz?		Toplam
		Evet	Hayır	
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından Sosyal Destek Nakdi Yardım Aldınız mı?	Evet	94	76	170
		50,5 %	40,9 %	91,4 %
	Hayır	11	5	16
		5,9 %	2,7 %	8,6 %
Toplam		105	81	186
		56,5 %	43,5 %	100 %

Yardım alan katılımcıların en fazla yararlandığı ikinci yardım türü sosyal destek nakdi yardımlardır. Nakit yardımı alan katılımcıların % 50,5'i çalıştığını belirtmiştir. Katılımcıların % 40,9'u ise çalışmadığını belirtmiştir. Katılımcılardan % 5,9'u nakit yardımı almamakla birlikte çalıştığını belirtmiştir. Katılımcıların % 2,7'si ise hem nakit yardımı almadığını hem de çalışmadığını belirtmiştir.

Tablo 49: İş Arayan Katılımcılara Türkiye İş Kurumunun İş Teklifi Yapma Durumunun Karşılaştırılması

		Türkiye İş Kurumu Size İş Teklifi Yaptı mı?		Toplam
		Evet	Hayır	
İş Arıyor musunuz?	Evet	45	67	112
		40,2 %	59,8 %	100 %
	Hayır	0	0	0
		0 %	0 %	0 %
Toplam		45	67	112
		40,2 %	59,8 %	100 %

İş arayan katılımcılara Türkiye İş Kurumu'nun iş teklifi yapmasını karşılaştırdığımız bu tabloda iş arayan 112 katılımcıdan 45 tanesine (% 40,2) kurum iş teklifi yapmıştır. Katılımcılardan 67 tanesine (% 59,8) ise kurum herhangi bir teklifte bulunmamıştır. Bu çerçevede sosyal yardım alan ve iş arayışında olan katılımcılara kurumun desteğinin yetersiz kaldığını söyleyebiliriz.

3.9. Araştırma Sonuçları ve Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Yoksullara yapılan yardımlarda 2001 yılından sonra ciddi artışlar yaşanmıştır. Bu yardımların kişiler tarafından suiistimal edildiği ve yararlanıcıları çalışmaktan caydırdığına dair görüşler yaygınlık kazanmıştır. Bu sonucun ortaya çıkmasında yararlanıcı profillerinde ve yoksulluğun yaşanış biçimlerinde gözlenen çeşitlenme önemli bir rol oynamıştır. Sosyal yardım alan kişilerin işgücü piyasasına katılımlarının ölçüldüğü bu çalışmada yardımdan faydalanan kişilerin yardım almak için işgücü piyasasından uzaklaştıkları görüşünü destekleyen bir sonuca ulaşamamıştır. Yardımların kişileri işten el çektirdiği, iş arama sürecine katılmadıkları sonucu elde edilememiştir. Katılımcıların % 64'ünün hanesinde en az bir çalışan olduğu, % 56,5'inin piyasada fiilen çalıştığı tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuçlara göre “*Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının yardımları ile yardım alan kişilerin işgücüne katılımları arasında anlamlı bir ilişki yoktur*” hipotezi kabul edilmiştir.

Katılımcıların Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'ndan yardım almakla birlikte genel itibariyle sigortasız ve geçici enformel işlerde çalıştıkları, bu nedenle düzensiz işlerinden dolayı yardımlara başvurdukları sonucu elde edilmiştir. Katılımcıların % 84'ünün nitelik gerektirmeyen mesleklerde yoğun emek harcayarak çalıştıkları, % 54,3'ünün çalıştığı halde yakacak yardımı aldığı ve % 50,5'inin çalıştığı halde nakit yardımı aldığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte bazı yararlanıcıların hasta yakınlarının ilaç masraflarının çok yüksek düzeyde olmasından dolayı bilinçli bir şekilde sigortalı işte çalışmadıkları ve sigorta güvencesi olmadığından dolayı vakfin yeşilkart ve diğer yardımlarından faydalandıklarına şahit olunmuştur. Elde edilen bu sonuçlara göre “*Yardım alan kişilerin kayıtdışı enformel sektör işlerinde çalışmaları ile yardımlardan faydalanmaya devam etmeleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur*” hipotezi reddedilmiştir.

Katılımcıların yaklaşık % 75'inin yardımlardan bir yıldan uzun süredir faydalandıkları sonucu elde edilmiştir. Elde edilen bu sonuçla kişilerin yardımlara karşı zamanla bağımlı hale gelebileceklerini öngörebiliriz. Özellikle kömür yardımlarının her yıl belli aylarda yapılması durumunu bazı faydalanıcıların takip ettiğine şahit olunmuştur. Vakfın çalışanlarının da görüşlerinin bu yönde olduğu ve özellikle inşaat sektöründe

çalışanların kömür yardımı için vakfa başvurdukları gözlenmiştir. Bu bağlamda yardımların bağımlılık riski taşıdığını söyleyebiliriz.

Yoksul olduklarından dolayı yardıma başvuranların eğitim seviyelerinin çok düşük olduğu da tespit edilen önemli başlıklardan birisidir. Vakıftan yardım alan katılımcıların yaklaşık % 74'ünün ilkokul mezunu olduğu, % 8,6'sının okuryazar olduğu, % 12,4'ünün okuma yazma dahi bilmediği tespit edilmiştir. Bu bağlamda eğitim seviyesi ile yoksulluk arasında doğrudan bir ilişkinin var olduğu ortaya çıkmaktadır. Eğitim seviyesinin düşüklüğü kişilerin niteliksiz işlerde çalışmasına neden olmaktadır. Elde edilen bu sonuçla birlikte eğitimsizliğin yoksulluğa ve mesleki niteliklerin düşük kalmasına neden olduğunu söyleyebiliriz. Aynı zamanda kısır bir döngünün ortaya çıktığını; yoksulluğun eğitimsizliğe, eğitimsizliğin de nitelikli bir meslek sahibi olmaya ve nitelikli bir hayat yaşamaya engel olduğunu görmekteyiz. Elde edilen bu sonuçlara göre *“Yardım alan kişilerin eğitim düzeyleri ile mesleki durumları arasında anlamlı bir ilişki yoktur”* hipotezi reddedilmiştir.

Katılımcıların eğitim seviyelerinin düşük olması, mesleki niteliklerinin yetersiz olması iş bulmalarını olumsuz anlamda etkilemektedir. Bununla birlikte İşkur'un da yardım alan kişilerin iş sahibi olmaları konusunda yetersiz kaldığını görmekteyiz. İş Kurumu iş arayanların sadece % 40,2'sine iş teklifinde bulunmuştur. İş görüşmesine gönderilen katılımcıların yalnızca % 15,6'sının iş sahibi olabildiğini ancak daha sonra bu kişilerinde işten çıkarıldıklarını görmekteyiz. Türkiye İş Kurumu'nun bu anlamda yoksul kesimin iş ve meslek sahibi olmaları konusunda yeni çalışmalara imza atması gerektiği ve vakıflar yoluyla bu kişilere ulaşmasının faydalı olacağı kanaatindeyiz. Elde edilen bu sonuçlara göre *“Türkiye İş Kurumu'nun iş bulma hizmetleri ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından yardım alanların iş sahibi olmaları arasında anlamlı bir ilişki yoktur”* hipotezi kabul edilmiştir.

Sonuç olarak yapılan bu çalışmada devletten yardım alan yoksulların işgücü piyasasıyla olan irtibatları Gebze bölgesinde ortaya konmaya çalışılmıştır. Yardımdan faydalanan kişilerin genel itibarıyla sigortasız ve enformel sektöre ait işlerde çalışırken yardım aldıkları, eğitim seviyelerinin düşük olduğu, nitelik gerektirmeyen işlerde çalıştıkları ve İşkur'un yoksullara iş bulma konusunda yetersiz kaldığı tespit edilmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Yoksulluk, günümüz dünyasında küresel bir boyut kazanmış durumdadır. Devletler küresel boyut kazanan yoksulluğun hafifletilmesi için farklı kurum ve kuruluşlar eliyle çaba sarf etmektedirler. Tarihsel olarak daha gerilere gittiğimizde yoksulluğun bertaraf edilmesi için evrensel dinlerin ve farklı siyasal ideolojilerinde girişimlerde bulunduğu şahit olmaktayız. Günümüz Türkiye'sinde yoksulluk en önemli sorunların başında gelmektedir. TÜİK'in 2009 verilerine göre fertlerin yaklaşık % 0,48'i, temel gıda ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun olarak açlık sınırının altında; % 18,08'i ise gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Ortaya çıkan bu tablonun asıl nedenlerini irdelediğimizde gelir dağılımındaki adaletsizlikler, sosyal güvenceden yoksunluk ve işsizlik ön plana çıkmaktadır.

Toplumsal dengeyi olumsuz yönde etkileyen tüm bu durumları engellemek ve toplumsal huzuru sağlamak adına devletlerin müdahalesi zorunlu hale gelmiştir. Bu bağlamda yoksullara doğrudan yardım aktarabilecekleri kurumları hayata geçirmişlerdir. Ülkemizde 1986 yılında kurulan SYDTF bu kurumlardan bir tanesidir. Bu fondan aktarılan paralarla ülke genelinde hizmet veren 973 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı yoksulların ihtiyaçlarını giderme noktasında önemli görevler ifa etmektedirler. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'nın yaptığı yardımlar yoksulların ihtiyaçlarını gidermede önemli bir boşluğu doldursa da, yoksulları çalışmaktan uzaklaştırdığı ve işgücüne katılımlarını düşürdüğü konusunda eleştirilmektedirler. Yoksulları yardımlara bağımlı hale getirerek onların tembelleşmesine neden olduğu sık sık gündeme gelmektedir. Bu kapsamda bu çalışma yoksulların işgücüne katılımlarının ne düzeyde gerçekleştiğini tespit etmek adına yapılmıştır.

Sosyal yardım faydalanıcıların işgücüne katılımlarının tespitine yönelik yapılan bu çalışmada yararlanıcıların % 56,5'inin çalıştığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda % 60,2'sinin iş aradığı görülmektedir. Ortaya çıkan bu sonuçlara göre yardım alanların çalışmaktan geri durduklarını söyleyebileceğimiz bir sonuç elde edilememiştir. Ancak çalışan katılımcıların sigortasız ve enformel sektör işlerinde çalıştığı ortaya çıkmıştır. Sigortasız çalışan kişilerin sosyal yardım alma haklarının daima olabileceği ortaya

çıkılmaktadır. Bu bağlamda devletin kayıtdışı çalışan yoksul kesimi kayıt altına almak için çalışmalara önem vermesi gerekmektedir.

Sigortasız ve enformel sektör işlerinde çalışan yoksulların eğitim seviyelerinin düşük olduğu ve % 84'ünün nitelik gerektirmeyen mesleklerde çalıştıkları görülmektedir. Yoksulluğun kendini sürekli üretmesinin ve kuşaktan kuşağa aktarmasının en önemli sebepleri arasında bulunan eğitimsizlik ve mesleksizlik çözüm bekleyen başlıca konulardandır. Kişilerin içinde buldukları yoksulluk kısılcından kurtulabilmeleri, sosyal ve ekonomik hayata aktif olarak katılmalarını sağlayarak mümkün olacaktır. Bu çerçevede yoksullara yapılan kamu transferlerinin yeterli olmadığı, farklı yöntemlerin aranması gerektiği sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Araştırma kapsamında İşkur'un yoksul kesimin iş sahibi olması konusunda yetersiz kaldığı da ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu sonuçla İşkur'un devletten yardım alan yoksullara yönelik hizmetlerinin ve politikalarının gözden geçirilmesi konusu gündeme gelmektedir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'ndan yardım alan kişilerin İşkur hizmetlerinden yararlanması için Türkiye İş Kurumu ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü arasında 1 Nisan 2010 tarihinde "Sosyal Yardımlar-İstihdam Bağlantısı İşbirliği Protokolü" imzalanmıştır. Bu protokol çerçevesinde sosyal yardım başvurusunda bulunan ya da sosyal yardım almakta olan hanelerdeki çalışabilecek durumdaki kişilerin İşkur'a kayıtlarının yapılması ve diğer hizmetlerden yararlandırılması hedeflenmektedir. Ancak bu protokolün yeterli şekilde hayata geçirilemediği gözükmektedir. Bu bağlamda İşkur'un istihdam boyutunda farklı yol ve yöntemler deneyerek yoksul kişilerin istihdama katılması ve istihdamda kalıcı olmalarını sağlaması gerekmektedir. Bunun için:

- Devletten sosyal yardım alan kişiler yardım aldıkları vakıflar tarafından e-İşkur sitesine eksik kaydedilebilmektedirler. Kişilerin kayıtlarının sağlıklı yapılması iş bulmalarını kolaylaştırıcı etkisi olmaktadır. Bu çerçevede kaydı yapan görevlilerin İşkur tarafından kontrol edilerek eksiklerin tespiti ve giderilmesi konusunda aktif olması ve ihtiyaç duyulması halinde sistemin kullanılmasına yönelik yeniden eğitim verilmesi gerekmektedir.

- Devletten sosyal yardım alan kişilerin yardımı suiistimal etmemeleri için hanelerindeki çalışabilecek konumda bulunan kişileri İşkur hizmetlerinden faydalanmaları için İşkur'a yönlendirmeleri zorunlu hale getirilmelidir. İşkur'un bu kişilere sunacağı iş olanaklarını değerlendirmesi aksi taktirde yardımların kesileceğinin vurgulanması ve bu sistemin hayata geçirilmesi gerekmektedir.
- Sosyal yardım alan kişilerin uygun iş ilanlarına yönlendirilebilmeleri ve mesleki niteliklerinin arttırılabilmesi için İşkur'un iş piyasasına hâkim olması önemli hale gelmektedir. Bu sürecin sağlıklı bir şekilde işlemesi adına İş ve Meslek Danışmanlarının aktif rol alması gerekmektedir.

Araştırmada dikkat çeken bir diğer nokta ise çocuklarına bakmak zorunda olduğu için iş piyasasında iş arama ve çalışma faaliyetinde bulunamayan kadınların olmasıdır. Bu kişilere devletin doğrudan sağladığı herhangi bir yardım yoktur. Çocuklarına bakmak zorunda olduğu için çalışamayan bu kişilere nakdi olarak aylık yardımı bağlanmasının önemli bir boşluğu dolduracağı kanaatindeyiz. Bunun yanında çocuklarının kreş yoluyla bakımı yapılması halinde bu kişiler çalışabileceklerini belirtmiştir. Bu çerçevede çocuklarının bakımı yoluyla kadınlar piyasada iş sahibi yapılmalı ve piyasada kalıcı hale gelmeleri sağlanmalıdır.

Sonuç olarak ülkemizin en önemli problemleri arasında bulunan yoksulluk ve işsizliğin çözümünde hem merkezi hem de yerel düzeydeki kurumların kendi aralarında kuracakları sağlıklı koordinasyon hem sorunun çözümüne katkı sağlayacak hem de kaynakların israf edilmesine engel olacaktır. Bununla birlikte yoksulluğun azaltılmasında uygulanan pasif politikalar aktif istihdam tedbirleri ile desteklenerek sorunun kaynağına inilmiş ve bu yolla çözüm üretilmiş olunacaktır.

KAYNAKÇA

ABAY, Ali Rıza; (2004), “Kent Yoksulluğu ve Sivil Dayanışma”, Editör: ŞEN R. B., **IV. Aile Şûrası “Aile ve Yoksulluk Bildiriler Kitabı**, Başbakanlık Aile ve Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara.

ADAMAN, Fikret ve Çağlar Keyder; (2006), “Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma”, http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf, 05.12.2011.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı; (2012), http://www.aile.gov.tr/upload/mce/2012/haber_resim/gss_egitim_sunumu.pdf, 22.02.2012.

AKKAN, Başak Ekim; (2010), “Sosyal Hak Talebi Olarak Bakım İhtiyacı”, Derleyen: SEMERCİ P.U., **İnsan Hakları İhlali Olarak Yoksulluk**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

AKKAŞ, Hasan Hüseyin; (2004), “**Muhafazakâr Düşünce ve Edmund Burke**”, Kadim Yayınları, Ankara.

AKTAN, Coşkun Can; (2002), “Yoksulluk Sorununun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri”, Editör: AKTAN C.C., **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.

AKTAN, Coşkun Can ve Özlem Özkıvrak; (2008), “**Sosyal Refah Devleti**”, Okutan Yayınları, İstanbul.

AKTAN, Coşkun Can ve İstiklal Yaşar Vural; (2002), “Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”, Editör: AKTAN C.C., **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.

ALTINTAŞ, Osman; (2007), “**İl Özel İdaresi Harcamalarının Mevcut ve Potansiyel Olarak Fonksiyonel Analizi**”, DPT Uzmanlık Tezi, Ankara.

ARABACI, Rabihan Yüksel; (2011), “Gelir Dağılımı ve Yoksulluk”, Editörler: TOKOL A.ve Y. ALPER, **Sosyal Politika**, Dora Basım Yayım Dağıtım, Bursa.

- AYDIN, Murat; (2008), “**Sosyal Politika ve Yerel Yönetimler**”, Yedirenk, İstanbul.
- Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü; (2010), “**Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü**”, Ankara.
- Bayındırlık ve İskân Bakanlığı; (2009), “**Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar**”, Kentleşme Şurası, Ankara.
- Belediye Kanunu (5393 sayılı Kanun), Resmi Gazete Sayısı: 25874, Resmi Gazete Tarihi: 13.07.2005.
- BENER, Özgün; (2004), “Yoksulluğun Ailede Kadın Üzerinde Etkileri”, Editör: ŞEN R. B., **IV. Aile Şûrası “Aile ve Yoksulluk” Bildirileri Kitabı**, Başbakanlık Aile ve Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara.
- BUĞRA, Ayşe; (2010), “**Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika**”, 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- BUĞRA, Ayşe ve N. Tolga Sınmazdemir; (2004), “**Yoksullukla Mücadelede İnsani ve Etkin Bir Yöntem: Nakit Gelir Desteği**”, <http://www.spf.boun.edu.tr/docs/discussionpaper1.pdf>, 10.12.2011.
- BÜYÜKÖZTÜRK Ş., Ö. Kılıç Çakmak, Ö. E. Akgün, Ş. Karadeniz ve F. Demirel; (2011), “**Bilimsel Araştırma Yöntemleri**”, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu (5216 sayılı Kanun), Resmi Gazete Sayısı: 25531, Resmi Gazete Tarihi: 23.07.2004.
- COŞKUN, Selim ve Münir Tireli; (2008), “**Avrupa Birliğinde Yoksullukla Mücadele Stratejileri ve Türkiye**”, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- COŞKUN, Selim ve Samet Güneş; (2008), “Dünyadaki Gelişmeler Çerçevesinde Ülkemizdeki Sosyal Yardımları İyileştirme Çalışmalarının Değerlendirilmesi”, Yayıma Hazırlayanlar: KALAYCI R. A., M. N. NURUAN, A. ÇİFTÇİ, R. ŞEN, **V. Aile Şurası “Aile Destek Hizmetleri” Bildirileri Kitabı**, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.

ÇALIŞKAN, Şadan; (2010), “**Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk**”, <http://iudergi.com/tr/index.php/sosyalsiyaset/article/viewFile/1744/1595>, 10.12.2011.

DAĞDEMİR, Özcan; (2002), “Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu ve Yoksulluğun Analizi: 1987-1994”, Editör: AKTAN C.C., **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.

DANSUK, Ercan; (1997), “**Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla Ölçülmesi**”, DPT Uzmanlık Tezi, Ankara.

DDK (Devlet Denetleme Kurulu); (2009), “**Türkiye’de Sosyal Yardımlar ve Sosyal Hizmetler Alanındaki Yasal ve Kurumsal Yapının İncelenmesi, Aile, Çocuk, Özürlü, Yaşlı ve Diğer Kişilere Götürülen Sosyal Hizmetlerin ve Sosyal Yardımların Genel Olarak Değerlendirilmesi, Bu Hizmetlerin Düzenli ve Verimli Şekilde Yürütülmesinin ve Geliştirilmesinin Sağlanması Raporu Özeti**”, <http://www.tccb.gov.tr/ddk/ddk29.pdf>, (29.01.2012)

DOĞAN, Elif; (2008), “**Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluk Siyaseti: Türkiye Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu Örneği**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı); (2001a), “**Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu**”, DPT: 2599-ÖİK: 610, Ankara.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı); (2001b), “**Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu**”, DPT: 2593-ÖİK: 605, Ankara.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı); (2007), “**Dokuzuncu Kalkınma Planı Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu**”, DPT: 2742-ÖİK: 691, Ankara.

DUMANLI, Recep; (1996), “**Yoksulluk ve Türkiye’deki Boyutları**”, DPT Uzmanlık Tezi, Ankara.

DUMANLI, Recep; (2002), “Türkiye’de Yoksulluk Sorunu ve Boyutları”, Editör: AKTAN C.C., **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.

ERDOĞAN, Güzin; (2004), “Yoksulluk Tanımları ve Yoksulluk Araştırmaları”, Editör: ŞEN R. B., **IV. Aile Şûrası “Aile ve Yoksulluk” Bildirileri Kitabı**, Başbakanlık Aile ve Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara.

EROL, Nihal; (2006), “**Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ERSÖZ, Halis Yunus; (2011), “Sosyal Politikada Yerelleşme”, **İTO Yayınları**, İstanbul.

ERSÖZ, Halis Yunus; (2004), “**Sosyal Politika Perspektifinden Yerel Yönetimler İngiltere, İsveç ve Türkiye Örneği**”, Filiz Kitabevi, İstanbul.

ES, Muharrem; (2008), “Çarpık Kentleşme ve Gebze”, **Yerel Siyaset Dergisi**, Sayı 32, s. 53-63.

ES, Muharrem ve Tuncay Güloğlu; (2008), “Türkiye’de Kentsel Yoksulluk: Kocaeli Örneği”, Derleyenler: TUNA K., ALTAN İ., EREN A. ve GÜNEŞ Z., **Uluslararası Yoksulluk Sempozyumu**, Cilt 1, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul.

ES, Muharrem ve Tuncay Güloğlu; (2004), “Bilgi Toplumuna Geçişte Kentleşme ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği”, **Bilgi Dergisi Değişim Yayınları**, 2004/1 Sayı 8, s. 79-93.

FİDAN, Ali; (2006), “**Sosyal Politikaya Katkısı Açısından 5393 Sayılı Belediye Kanunu**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gebze Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı 2011 Faaliyet Raporu, (2012).

Genel Sağlık Sigortası Kapsamında Gelir Tespiti, Tescil ve İzleme Sürecine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete Sayısı: 28156, Resmi Gazete Tarihi: 28.12.2011.

GOUGH, Ian; (2010), “Güney Avrupa’da Sosyal Yardım”, Derleyenler: BUĞRA A. ve Ç. KEYDER, **Sosyal Politika Yazıları**, İletişim Yayınları, İstanbul.

GÜL, Ahmet; (2004), “Sosyal Yardım Olgusu ve Sosyal Yardım Hizmetlerinin Gelişim Tarihi”, Editör: ŞEN R. B., **IV. Aile Şûrası “Aile ve Yoksulluk” Bildirileri Kitabı**, Başbakanlık Aile ve Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara.

GÜL, Hüseyin ve Songül Sallan Gül; (2008a), “Türkiye’de Yoksulluk, Yoksulluk Yardımları ve İstihdam”, Derleyen: OKTİK N., **Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları**, Yakın Kitabevi Yayınları, İzmir.

GÜL, Hüseyin ve Songül Sallan Gül; (2008b), “Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürü Tartışmaları”, Derleyen: OKTİK N., **Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları**, Yakın Kitabevi Yayınları, İzmir.

GÜL, Hüseyin ve Songül Sallan Gül; (2007), “Sosyal Devletten Çalışma Refahına Geçişte Sosyal Haklar ve Yoksullar”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 40, Sayı 3, s, 1-30.

GÜL, Hüseyin, M. Ali Dulupçu, S. Sallan Gül, Murat Okçu, H. İlker Çarıkçı; (2004), “Kentsel Yoksullukla Mücadele Amaçlı Kamu Politikası Geliştirme ve Bir Model Önerisi”, Editör: ŞEN R. B., **IV. Aile Şûrası “Aile ve Yoksulluk” Bildirileri Kitabı**, Başbakanlık Aile ve Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara.

GÜLOĞLU, Tuncay ve Gökhan Güder; (2007), “Poverty and Income Inequality in Turkey: Toward Accession to European Union”, Editörler: DAĞCI K. ve G. T. DAĞCI, **Rethinking Turkey EU Relations**, Münster.

GÜNAL, Pınar; (2010), “Avrupa Birliği’nin Güney Avrupa Sosyal Devlet Modeline Etkisi: İspanya Örneği”, **Yardım ve Dayanışma Dergisi**, Yıl 1, Cilt 1, Sayı 1, Ocak-Haziran, s, 81-95.

GÜNEŞ, Samet; (2008), “Sosyal Yardımların Sunumunda Yeni Bir Yaklaşım Olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Proje Destekleri ve Yoksullukla Mücadeledeki Etkisi”, Yayına Hazırlayanlar: KALAYCI R. A., M. N. NURUAN, A. ÇİFTÇİ, R. ŞEN, **V. Aile Şûrası “Aile Destek Hizmetleri” Bildirileri Kitabı**, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.

GÜRSES, Didem; (2007), “**Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluk Mücadele Politikaları**”, <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c10s17/makale/c10s17m4.pdf>, 13.12.2011.

HACIMAHMUTOĞLU, Hande; (2009), “**Türkiye’deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi**”, DPT Uzmanlık Tezi, Ankara.

HAŞLAK, İrfan; (2008), “John Rawls’ın Adalet Kuramı Bağlamında Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Sosyal Politika Anlayışı ve Uygulamaları”, Derleyenler: TUNA K., ALTAN İ., EREN A. ve GÜNEŞ Z., **Uluslararası Yoksulluk Sempozyumu**, Cilt 2, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul.

İl Özel İdaresi Kanunu (5302 sayılı Kanun), Resmi Gazete Sayısı: 25745, Resmi Gazete Tarihi: 04.03.2005.

İLTER, Ozan; (2009), “**Sosyal Yardım Alanında SYDV ve STK İşbirliği, Sorunlar, Çözüm Önerileri**”, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.

KABAŞ, Tolga (2010), “**Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları**”, Nobel Kitabevi, Adana.

KAPAR, Recep; (2010), “Türkiye’de Çalışan Yoksullar”, **Ankara Sanayi Odası Yayın Organı**, Kasım-Aralık, s. 53-63.

KESGİN, Bedrettin; (2011), “Çalışma Yaşamında Değişen Yoksulluk: Çalışan Yoksullar”, **İş Ahlakı Dergisi**, Cilt 4, Sayı 7, s. 65-75.

KORAY, Meryem (2008), “**Sosyal Politika**”, 3. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.

KORKMAZ, Esfender; (2004), “**Mikrokredi yoluyla Yoksulluğun Azaltılması: İstanbul Örneği**”, Koordinatör: KORKMAZ E., İTO (İstanbul Ticaret Odası), Yayın No: 2004-32, İstanbul.

MINGİONE, Enzo; (2010), “Güney Avrupa Refah Modeli ve Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmaya Karşı Mücadele”, Derleyenler: BUĞRA A., ve Ç. KEYDER, **Sosyal Politika Yazıları**, İletişim Yayınları, İstanbul.

OKUMUŞ, H. Şaduman; (2010), “**Dünyada ve Türkiye’de Mikro Finansman ve Yoksulluğun Azaltılması Teori ve Uygulamalar**”, İTO Yayınları, İstanbul.

ÖZBAY, Fatih; (2009), “**Kent Yoksulluğu ve Sosyal Dışlanma**”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZBEK, Nadir; (2011), “**Osmanlı İmparatorluğunda Sosyal Devlet Siyaset, İktidar ve Meşruiyet 1876-1914**”, 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

ÖZDEMİR, Süleyman; (2004), “**Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**”, İTO Yayınları, İstanbul.

ÖZTÜRK, Şinasi; (2008), “Kırsal Yoksulluk”, Derleyen: OKTİK N., **Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları**, Yakın Kitabevi Yayınları, İzmir.

RAO, J. Mohan; (2008), “Çeşitlilik, Eşitlik ve Kalkınma”, Derleyenler: TUNA K., ALTAN İ., EREN A. ve GÜNEŞ Z., **Uluslararası Yoksulluk Sempozyumu**, Cilt 1, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul.

POÇANOĞLU, Ahmet; (2003), "Yoksulluğun Tüketilmesinde Ticaret Odalarının Rolü-Konya Örneği", Editörler: BİLGİLİ A.E., ve İ. ALTAN, **Yoksulluk**, 3. Cilt, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul.

SEYYAR, Ali; (2003), "Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele", Editörler: BİLGİLİ A.E., ve İ. ALTAN, **Yoksulluk**, 1. Cilt, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul.

SEYYAR, Ali; (2006), “**Değişen Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Politikalar**”, Değişim Yayınları, İstanbul.

SÖYLEMEZ, Suat; (2009), “**Küreselleşen Dünyada Yoksulluk Sorununun İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi**”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

SUNAL, Onur, “**Sosyal Dışlanmaya Kuramsal Yaklaşımlar**”, <http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=65>, 04.12.2011.

SYGM; (2012a), “**Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu (SYDTF)**”, <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/224/SYDTF/>, 09.01.2012.

SYGM; (2012b), “**Eşi Vefat Etmiş Kadınlar İçin Sosyal Yardım Programı**”, <http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/tr/haberler/s/4814>, 10.04.2012.

SYGM; (2011a), “**İstihdama Yönelik Beceri Kazandırma Eğitimi Proje Destekleri**”, <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/234>, 23.12.2011.

SYGM; (2011b), “**Geçici İstihdam Proje Destekleri**”, <http://www.sydgm.gov.tr/tr/html/234>, 23.12.2011.

SYDGM; (2011), “**2010 Yılı Faaliyet Raporu**”, Ankara.

SYDGM; (2010), “**2009 Yılı Faaliyet Raporu**”, Ankara.

Sosyal Hizmetler Kanunu (2828 sayılı Kanun), Resmi Gazete Sayısı: 18059, Resmi Gazete Tarihi: 27.05.1983.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu (3294 sayılı Kanun), Resmi Gazete Sayısı: 19134, Resmi Gazete Tarihi: 14.06.1986.

ŞAHİN, Tijen; (2009), “**Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi**”, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.

ŞEN, Murat; (2002), “**Tanzimat Öncesi (Klasik Dönem) Osmanlı Devletinde Sosyal Güvenlik**”, <http://www.e-akademi.org/makaleler/msen-1.htm>, 30.12.2011.

ŞENER, Ülker; (2010), “**Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İşgücü Politikaları**”, TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı), http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271313906r3055.Yoksullukla_Mucadelede_Sosyal_Guvenlik.pdf, 03.12.2011.

ŞENKAL, Abdülkadir; (2007), “**Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika**”, 2. Baskı, Alfa Basım Yayım, İstanbul.

ŞENSES, Fikret (2009), “**Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**”, 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

TARTAROĞLU, Şafak; (2011), “Sosyal Dışlanma”, Editörler: TOKOL A.ve Y. ALPER, **Sosyal Politika**, Dora Basım Yayım Dağıtım, Bursa.

TAŞÇI, Faruk; (2010), “**Sosyal Politikalarda Can Simidi Sosyal Yardım**”, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

TAŞÇI, Faruk; (2008), “Sosyal Yardım Yapma(ma) Gerekçeleri Üzerine Yaklaşımlar”, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/946.pdf>, 30.01.2012.

TEMİZ, Hasan Ejder; (2008), “**Dünya’da Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri**”, <http://www.calismatoplum.org/sayi17/temiz.pdf>, 04.12.2011.

TEZCAN, Tolga; (2011), “**Gebze Küçük Türkiye’nin Göç Serüveni**”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

TOKOL, Aysen; (2000), “**Sosyal Politika**”, 2. Baskı, Vipaş, Bursa.

TUNÇ, Ahmet; (2009), “**Türkiye’de 1983’ten Günümüze Sosyal Yardımların Değerlendirilmesi**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TÜİK, (2012), “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2010”, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8661>, 26.04.2012.

TÜİK, (2011), “**2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları Haber Bülteni**” <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=6365>, 09.12.2011.

TÜİK; (2008), “**Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi- 6**”, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Yayın No: 3186, Ankara.

UÇAR, Ceren; (2011), “**Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri**”, Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara, http://www.ksgm.gov.tr/Pdf/uzmanlik_tezleri/ceren_ucar_tez.pdf,02.12.2011.

UNDP, (2012), “2011 Türkiye İnsani Gelişmişlik Endeksi Raporu”, <http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=3475>, 15.06.2012.

VGM; (2011), “**2010 Yılı Faaliyet Raporu**”, Ankara.

VGM; (2009), “**2010-2014 Stratejik Plan**”, Ankara.

Vakıflar Kanunu (5737 sayılı Kanun), Resmi Gazete Sayısı: 268000, Resmi Gazete Tarihi: 27.02.2008.

WORL BANK, (2012), “Dünyada Yoksulluk Göstergeleri (2008)”, <http://data.worldbank.org/topic/poverty?display=default>, 15.06.2012.

YAMAN, Kadir; (2008), “İngiltere’de ve Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu’nda Yoksulluk Hukuku”, Derleyenler: TUNA K., ALTAN İ., EREN A. ve GÜNEŞ Z., **Uluslararası Yoksulluk Sempozyumu**, Cilt 2, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul.

YILMAZ, Faruk; (1991), “**İslam Ekonomisi ve Sosyal Güvenlik Sistemi**”, Marifet Yayıncılık, İstanbul.

YILMAZ, Nail ve Yücel Bulut; (2009), “**Kent Yoksulluğu ve Gecekondu**”, Beta, İstanbul.

YUNCU, L. Demet; (2005), “**İki Yoksulluk Yaklaşımı: A. Sen’in Yapabilirlikten Yoksunluk Teorisi ve Toplumsal Dışlanma Çerçevesinin Karşılaştırması**”, <http://www.spf.boun.edu.tr/docs/discussionpaper4.pdf>, 27.11.2011.

YURTKUR; (2012), <http://www.kyk.gov.tr/kyk/html/index.php>, 08.01.2012.

633 sayılı KHK; (2011), www.aile.gov.tr, 18.05.2012.

EKLER

EK-I: ANKET ÖRNEĞİ

Bu anket Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Politika bölümünde çalışılan, “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları’ndan Yardım Alanların İşgücüne Katılımlarının Ölçülmesi: Gebze Örneği” adlı yüksek lisans tezinde kullanılmak üzere yapılmaktadır. Verdiğiniz bilgiler hiçbir şekilde başka kurum ve kişilerle paylaşılmayacaktır. Yardımlarınız için teşekkür ederiz.

1. Cinsiyetiniz

1) Kadın	2) Erkek
----------	----------

2. Yaşınız

1) 15-25	2) 26-35	3) 36-45	4) 46-55	5) 56-64
----------	----------	----------	----------	----------

3. Medeni Durumunuz

1) Bekâr	2) Evli	3) Eşi ölmüş	4) Boşanmış	5) Ayrı yaşıyor
----------	---------	--------------	-------------	-----------------

4. Eğitim Durumunuz

1) Okur-yazar değil	2) Okur-yazar	3) İlköğretim	4) Genel-Düz Lise	5) Meslek Lisesi
6) Ön Lisans	7) Lisans	8) Lisans Üstü (Yüksek lisans ve doktora)		

5. Konut Durumunuz

1) Kendine ait	2) Kirada kalıyor	3) Yakınlarına ait kira ödemiyor	4) Devlete ait arazi
----------------	-------------------	----------------------------------	----------------------

6. Hanedeki Kişi Sayısı

1) 1	2) 2	3) 3	4) 4	5) 5 ve üstü
------	------	------	------	--------------

7. Ailede çalışan kişi sayısı nedir?

1) Çalışan Yok	2) 1 Kişi	3) 2 Kişi	4) 3 Kişi	5) 4 ve üstü
----------------	-----------	-----------	-----------	--------------

8. Hanenizin Aylık Toplam Gideri Nedir?

1) 600 TL den az	2) 601-1.000 TL	3) 1.001-1.500 TL
4) 1.501-2.000 TL	5) 2.001 TL ve üstü	

9. Sosyal Yardımlaşma Vakfından Hangi Yardımı/Yardımları Aldınız?

	SOSYAL YARDIMLAR	ALDIM	ALMADIM
1	Gıda yardımı		
2	Yakacak yardımı		
3	Barınma yardımı		
4	Sosyal destek nakdi yardım		
5	Diğer aile yardımları		
6	Öğrenci ihtiyaç yardımı(kurtasiye, okul kıyafeti vb.)		
7	Şartlı nakit transferi eğitim yardımı (nakit yardım)		
8	Diğer eğitim yardımları		
9	Sağlık yardımı(tedavi destek, ilaç, tıbbi malzeme, cihaz)		
10	Gebelik yardımı		
11	Şartlı nakit transferi sağlık yardımı (nakit yardım)		
12	Özürlü yardımı (özürlü araç, protez, cihaz, özel eğitim ve vb.)		
13	Diğer sağlık yardımları		
14	Aşevi faaliyetleri		
15	Yangın yardımı		
16	Doğal afet yardımı		

10. Başka bir kurumdan sosyal yardım aldınız mı?

1) Evet	2) Hayır
---------	----------

11. Cevabınız evet ise hangi kurumlardan sosyal yardım aldınız?

KURUM ADI	ALDIM	ALMADIM
1) Belediyeden yardım aldım		
2) SHÇEK dan yardım aldım		
3) Sivil toplum örgütlerinden		
4) Devletin diğer kurumlarından yardım aldım		
5) Diğer (Lütfen açıklayınız)		

12. Kaç Yıldır Bu türlü Yardımlardan Faydalaniyorsunuz?

1) 1 Yılda az	2) 1-3 Yıl	3) 4-7 Yıl	4) 8-11 Yıl	5) 11-14 yıl	6) 15 ve üstü yıl
---------------	------------	------------	-------------	--------------	-------------------

13. Vakıftan Sosyal Yardım Alamama Durumunda Nasıl Etkilenirdiniz?

	KATILYORUM	KATILMIYORUM
1) Herhangi bir değişiklik olmazdı		
2) Olumsuz şekilde etkilenirdim		
3) İş bulma çabalarını arttırdım		
4) Devletin diğer kurumlarına başvururdum		
5) Diğer (Lütfen açıklayınız)		

14. Gelir Getirici Bir İşte Çalışıyor musunuz?

1) Evet	2) Hayır (Cevabınız hayır ise 17. Soruya geçiniz.)
---------	---

15. Cevabınız evet ise hangi meslek grubu içinde çalışıyorsunuz?

(Bu sorunun cevabı Uluslararası Standart Meslek Sınıflama Sistemi'ne (ISCO 08) göre hazırlanmıştır.)

1) Silahlı kuvvetlerle ilgili meslekler	
2) Yöneticiler	
3) Profesyonel meslek mensupları	
4) Teknisyenler, teknikerler ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	
5) Büro hizmetlerinde çalışan elemanlar	
6) Hizmet ve satış elemanları	
7) Nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünleri çalışanları	
8) Sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışanlar	
9) Tesis ve makine operatörleri ve montajcılar	
10) Nitelik gerektirmeyen meslekler	

16. Meslekteki Mevkiinizi Söylermisiniz?

1) Ücretli Çalışan	2) İşveren	3) Yardımcı aile üyesi	4) Serbest Çalışanlar ve Esnaf -Sanatkârlar
--------------------	------------	------------------------	---

17. Çalışmanızda etkili olan sebep nedir?

	ETKİLİ	ETKİLİ DEĞİL
1) Piyasada iş bulamıyorum		
2) Sağlık nedenleri		
3) İş bulabileceğime inanmıyorum		
4) Çocuklarıma bakmak zorunda olduğum için		
5) Emekli		
6) Mevsimlik çalışıyor		
7) Ailevi nedenler		
8) Ücretler düşük olduğu için		
9) Diğer (Lütfen gerekçenizi belirtiniz)		

18. Eğer Çalışmıyorsanız Ne Kadar Süredir İşsizsiniz?

1) 1-3 Ay	2) 4-6 Ay	3) 7-12 Ay
4) 13-18 Ay	5) 19-24 Ay	6) 24 Ay ve üstü

19. İş Arıyor musunuz?

1) Evet (Cevabınız evet ise 21. Soruya geçiniz)	2) Hayır
--	----------

**20. Cevabınız hayır ise iş aramamanızda etkili olan sebep nedir?
(Bu soruyu cevaplayanlar 24. Soruya geçmelidir.)**

	ETKİLİ	ETKİLİ DEĞİL
1) Piyasada İş bulabileceğime inanmadığım için		
2) Sağlık nedenleri		
3) Çocuklarıma bakmak zorunda olduğum için		
4) Emekli olduğum için		
5) Ailevi nedenler		
6) Çalışmak istemediğim için		
7) Piyasada ücretler düşük olduğu için		
8) Diğer (Lütfen gerekçenizi belirtiniz)		

21. İş ararken hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?

İŞ ARAMA YÖNTEMİ	KULLANIYORUM	KULLANMIYORUM
1) Tanıdıklar aracılığıyla iş arıyorum		
2) Gezerek ve firmalarla direkt görüşerek iş arıyorum		
3) İlanlar aracılığıyla iş arıyorum		
4) Türkiye İş Kurumu aracılığıyla iş arıyorum		
5) İnternet üzerinden iş arıyorum		
6) Valilik, Kaymakamlık, Belediyeye vb. yerlere başvurarak		
7) Diğer (Lütfen belirtiniz)		

22. Günde Ne kadar Süre İş Arıyorsunuz?

1) Her gün iş aramam	2) 1 Saat	3) 2 Saat	4) 3 Saat	5) 4 saat ve üstü
----------------------	-----------	-----------	-----------	-------------------

23. İş bulmak için yeterli gayreti gösterdiğinizine inanıyor musunuz?

1) Evet	2) Hayır
---------	----------

24. Değişik Bölgede İş Teklifi Gelse Taşınmayı Düşünür müsünüz?

1) Evet	2) Hayır
---------	----------

25. Cevabınız Hayır ise Sizi Etkileyen Neden Nedir?

	ETKİLİ	ETKİLİ DEĞİL
1) Çocuklarımin Okulundan Dolayı		
2) Akralarım Burada Olduğundan Dolayı		
3) Ailevi Sebepler		
4) Sağlık Nedenleri		
5) Emeklilik		
6) Uzun yıllar bu bölgede yaşadığım için		
7) Diğer (Lütfen gerekçenizi belirtiniz)		

26. Türkiye İş Kurumu size asgari ücretle iş bulsa çalışır mısınız?

1) Evet	2) Hayır
---------	----------

27. Türkiye İş Kurumu size iş teklifi yaptı mı?

1) Evet	2) Hayır
---------	----------

28. Cevabınız evet ise Türkiye İş Kurumunun size yaptığı iş teklifini nasıl değerlendirdiniz?

1) İş görüşmesine gittim ancak işe alınmadım	
2) İşe alındım ancak bir süre sonra çıkarıldım	
3) Düşük ücret teklif edildiği için kabul etmedim	
4) Sigorta yapılmadığı için kabul etmedim	
5) İşyeri evime uzak olduğu için kabul etmedim	
6) Teklif edilen işin çalışma şartları ağır olduğu için kabul etmedim	
7) Mesleki niteliklerime uymadığı için kabul etmedim	
8) İş teklifini değerlendirmedim	
9) Diğer (Lütfen gerekçenizi belirtiniz)	

29. Aşağıdaki nedenlerden hangisi/hangileri iş aradığınız halde bulamamanızda etkili olmuştur?

NEDENLER	ETKİLİ	ETKİLİ DEĞİL
1) Yetersiz eğitim		
2) Aracı bulamamak		
3) Evli olmak		
4) Kadın olmak		
5) İşin gerektirdiği yaşta olmamak		
6) Deneyimi olmamak		
7) İş yaşamına ara vermiş olmak		
8) Ailevi nedenler		
9) İşin sigortasız olması		
10) Düşük ücret		
11) İş Kazası ve meslek hastalığı riskinin yüksek olması		
12) Askerlik		
13) Cinsel istismar		
14) Uzaklık		
15) Çalışma saatlerinin düzensizliği		
16) Sosyal hakların yetersizliği		
17) Vasıf düzeyinin düşüklüğü		
18) Yükselme imkânlarının uygun olmaması		
19) Sağlık nedenleri		
20) Diğer (Lütfen belirtiniz)		

30. Hangi ücret aralığında çalışırsınız?

1) 700-1000 TL arası	4) 2001-2499 TL arası
2) 1001-1499 TL arası	5) 2500 TL ve üstü
3) 1500-2000 TL arası	

ÖZGEÇMİŞ

Ayhan ŞAHİN 1981 yılında Gümüşhane’de doğdu. İlköğrenimini Çayırova İstiklal İlköğretim Okulu’nda, orta ve lise öğrenimini Gebze İmam Hatip Lisesi’nde 1997 yılında tamamladı. 2003 yılında Anadolu Üniversitesi Kamu Yönetimi Lisans Programından mezun oldu. 2004-2005 yılları arasında kısa dönem askerliğini Bursa’da tamamladı. 2005 yılının Eylül ayında Türkiye İş Kurumu’na atandı. 2006 yılından buyana kurumunda İş ve Meslek Danışmanlığı hizmetini yürütmektedir. Evli ve bir çocuk babasıdır.